Poštarina plaćena u gotovu:

Nova Revija
Vjeri i Nauci

NOUVELLE REVUE

de vie religieuse et intellectuelle

Izdavaju profesori franjevačke bogoslovije u Makarskoj

Uređuje Dr. fra Božo Vucić

Izlazi 6 puta na godinu. Cijena D 60. Za đake D 30. Za inozemstvo D 75. Uprava: Franjevački samostan Makarska.
Nova Revija paraît six fois par an. Les questions de vie religieuse et intellectuelle dont elle s'occupe, y sont traitées en croate ou en slovène; les résumés et les titres de tous les articles ainsi que la cronique religieuse en Yougoslavie sont aussi en français ou en latin. Prix d'abonnement: Yougoslavie, 60 Etranger, 75. Rédaction et administration: Makarska, Couvent des Franciscains Dalmatie, Yougoslavie.

Br. 1 Makarska 1936 God. XV

SADRŽAJ:

Str.

KRŽANIĆ Dr. fr. KRSTO: *Franjevački ideali i umjetnost* — Les idéals franciscains et l' art . . . . . 3—21

CRNICA Dr. o. ANTE: *Autentično tumačenje crkvenih zakona* — L' interprétation authentique des lois ecclesiastiques . . . 22—29

PROF. SERGIJE VL. ŠTEJN: *Sv. Franjo Asiški i Rusija* — St. François d' Assise et la Russie. . . . . 30—48

DR. fr. BONE RADONIĆ: *Božanski Zaštitnik Provincije Presv. Otkupitelja.* — Le divin Protecteur de la Province du Très Saint Rédempteur (fin). . . . . 49—60

DR. fra ANTE JADRIJEVIĆ: *Pogled na savremeni spiritizam* — Le spiritisme contemporain. . . . . 61—70

KULTURNI POGLEDI: Ćirilica i latinica. — Miješanje patrona u upravu crkve. — Biskup Strossmayer i bosanski Franjevci. — Je li objava historijska činjenica? — Ko je zaslužniji slovenac: Cankar ili Baraga? — »Glasnik« službeni organ srpske patrijaršije povjerio je parisku papinsku nuncijaturu talijanskom ambasadoru u Parizu Ceruttiu i imenovao je »glavnim savetnikom i poverenik-

NOVA REVIJA

vjeri i nauci

Nouvelle Revue

de vie religieuse et intellectuelle

Godina (Année) XV. 1936.

Izdavaju profesori franjevačke bogoslovije u Makarskoj
Uređuje Dr. fra BOŽO VUCIĆ

Uredništvo i uprava:
FRANJEVAČKI SAMOSTAN
MAKARSKA
Jugoslavija

Direction-Rédaction
COUVENT DES FRANCISCAINS
MAKARSKA
(Yougoslavie)

Tiskara „KAČIĆ" Šibenik

NOVA REVIJA

God. XV Makarska 1936 Broj 1

Dr. fr. Krsto Kržanić, Sinj:

Franjevački ideali i umjetnost

RÉSUMÉ. — Les idéals franciscains et l' art. — Le christianisme est la plus grande et la plus féconde source de l' art. Les Saints et les hommes profondément religieux ont crée les plus importantes oeuvres artistiques. — St. François aimait les arts peut-être plus qu' aucun des Saints. Il a donné le premier mouvement à la poésie et littérature dans la langue italienne, disent J. v. Gërres, Renan, Thode. Par son détachement absolu des créatures il a pu être nommé »Le Saint séraphique«, d' où il a eu une liberté illimitée de contempler les créatures comme oeuvre de Dieu. — La vie de St. François est l' art. Chaque son geste était plein d' attraction, puisqu' il était poète par la nature. C' est pour cela que les masses étaient attirrées vers Dieu par sa vie. — Toutes les créatures lui sont l' objet des plus pures sentiments. — La portée du »Cantique du Soleil« est grande pour la littérature et l' art. — L' amour du Saint et de son Ordre pour la musique. — L' essence de l' esprit franciscain est l' amour qui a forcé et St. François et ses fils de contempler la nature du plus haut point de vue, se qui a garanti le plus grand succés dans l' esprit artistique. Cette pure considération des créatures l' a conduit jusqu' au plus haut objet d' amour et auteur de la nature, jusqu' a Dieu.

Umjetnost i svetost dvije su forme božanske ljubavi. Ta je misao Gilleta istinita, jer je, prema nauci velikih grčkih filozofa i kasnijih skolastika, umjetnost slikovni izraz istine — splendor veri. Umjetnost je, veli Bracaloni,[1] počelo moralnog oplemenjivanja u razvoju viših moći: ona je moćna širiteljica ideja, lijepa je forma božanskoga kulta. Stoga opstoji uski i intimni odnošaj između vjere i umjetnosti. Kršćanstvo računa sa ljudskom sklonošću k ljepoti: ono je od stvorene ljepote učinilo stepenice u više krajeve, po kojima sveci uzletom kontemplacije poletiše do apsolutne LJEPOTE. Pa, budući da je umjetnost u obliku slike,

[1] L, Arte Francescana... Todi, 1924, str. 1.

zvuka ili pjesme nebeska stvar, s pravom je rekao Papini[2] da se bez jake vjere ne može da stvori jaka poezija: »Senza una fede forte poesia non si fa.« I to je nešto naravno.

Dante, besmrtni pjesnik vjere, davno je rekao da pjesnik pjeva, jer ljubi. Ko ljubi — sebe, ne može da pjeva. To bi bio sićušni i materijalistički egoizam, koji ne zna i ne umije da pjeva. Samo velika ljubav — MISTIKA — može da stvori veliku pjesmu. Najveći sveci mistici bili su i sjajni pjesnici. Sv. Franjo Asiski, sv. Filip Neri, sv. Bonaventura, sv. Toma, te Jakopone, Dante, Manzoni...: uzorni vjernici ostavili su i besmrtna umjetnička djela. U tom smislu tvrdi Papini,[3] da je svetac veći od pjesnika, ali da odmah poslije sveca dolazi pjesnik, jer je poezija stepenica k svetosti. »Il santo è piu grande del poeta, ma subito dopo il santo viene il poeta e la poesia è scala verso la santità.« Ljubav vodi do LJEPOTE, a to je svetost, od koje nema ništa ljepše. I Sv. Pismo veli o svetosti, da je lijepa: »O quam pulchra est casta generatio cum claritate.« O misionarima dobra i mira veli Sv. Pismo da su divne noge njihove: »Quam speciosi pedes evangelizantium pacem... bona.« Svetost je savršena harmonija svetačke volje sa voljom Božijom. A harmonija je ljepota! Svetost je — milost, a milost je čar, dražest i milina duhovna. Raj je vrelo sve ljepote, jer je raj Bog, apsolutna LJEPOTA.

Između Božijih svetaca, koji su ne samo objekt kulta već i umjetničke ekspresije, jer im je i nutarnji i vanjski život čudo divne harmonije, najosjetljiviji je bio FRANJO ASISKI za ljepotu. O njemu rekoše da je najsvetiji od umjetnika i najumjetničkiji od svetaca. Ljubio je ljepotu. Ljubio je umjetnost bilo pod kojim oblikom. Sa stabla dobra, koje Providnost usadi u pustinji ovoga zemaljskoga bolnoga života, ubra cvijet ljepote da postane bolji, jer je u ljepoti prirode vidio i poklonio se apsolutnoj LJEPOTI — Bogu. Da je Franjo Asiski vanredno uspio u moralnoj reformi svijeta, koji se materijalizirao gramzenjem za — ma-

[2] Pane e vino, Firenze, Vallecchi, 1926, str. 18—19.
[3] Ib. str. 26.

terijom, veliki su udio imale i njegove umjetničke duševne odlike. Osvajao je ovaj Svetac umjetnik i danas osvaja i onamo, gdje nije kadra da dopre logika i propovijed.

Mnogi su od modernih pisaca griješili gledajući u Franji samo sentimentalnoga ljubitelja prirode, ptica i vukova. Ne smijemo se povesti za njima! Ali bi bilo nesmotreno da se ne uoči i istinu, da je *Franjo bio umjetnička duša i da franjevački ideali imaju svoju umjetničku privlačivu boju.* Franjo nije volio prozaičke forme života: bio je genij, veli *Bracaloni,*[4] i letio je. *Sabatier*[5] je rekao, da je pravoga Franju lakše uočiti u umjetničkoj ljepoti legende nego i u samoj kritičkoj povijesti njegova života.

O Franjinim zaslugama za talijansku umjetničku, književnu, pjesničku povijest auktoritativno tvrdi Leon XIII[6] da je s njegovih usana procvala mlada talijanska riječ, i da ljubav i pjesma sjajno i moćno odjekuju u njegovim pučkim pjesmama. »Vagì dolcemente sul suo labbro la nascente italica favella, carità e poesia spirano potentemente in quei cantici popolari...« Pa dalje veli veliki Papa, da je Franjin Život toliko uplivao na talijanski genij, da su se najveći umjetnici natjecali, koji će da ga ljepše prikaže u slici, kipu ili rezbariji. »Sommi artisti gareggiarono chi meglio ne ritraesse le mirabili gesta in opere di pittura, di scoltura, d' intaglio.« Franjo je inspirirao jedan od najdivnijih Danteovih pjevanja u Divnoj Glumi, prosuo je čar i draži u kist Giotta i Cimabue, a glasovitim je arhitektima dao ideje za grandiozne spomenike. Tako tvrdi Leon Papa.

Nije bez osobitog interesa da su, prije povjesničara i sociologa, estetičari, književnici i umjetnici upozorili na kulturne zasluge i originalnost Franjina genija. Oni su to istakli protiv one struje, koja je u tom pravcu kao prvake isticala poganske humaniste i protestantske racionaliste. J. von Görres je prvi zapalio zrno tamjana pred likom Umbrijskoga Poverella. Katolički su ga romantičari slijedili. I sam je Renan bio prisiljen da Franju nazove ocem tal. umjetnosti. Thode je to znanstveno dokazao. I hagio-

[4] Op. cit. str. 2.
[5] Fioretti di S. Francesco, ed. Vignatti, Assisi, 1901, u predgovoru.
[6] Enciklika »Auspicato«, god. 1882.

grafija i sociologija dosta rekoše o Svecu, — ali primat nosi literatura: književnici su stvorili plebiscitarni kult Sveca. Humanistički književnici zaboraviše kult Franjin, romantični ga umjetnici stvoriše.

Zašto je Franjo »Serafico in ardore«, kako veli Dante? To je najveći pjesnik nesvijesno jasno uočio, nenatkriljivo opjevavši njegove zaruke sa gospođom siromaštinom. Franjo, zapaža markiz Crispolti,[7] stavivši se na tlo apsolutnog siromaštva, odbivši posjedovanje bogatstva bilo pod kojim oblikom i bilo u kojoj, pa i najneznatnijoj, mjeri, koje veže čovjeka uz stvari ili osobe, podigao se je nad njih i iz visina duhovne slobode promatrao je i uživao je u ljepoti stvorenja: životinja, ptica, riba, stabala,cvijeća, brda, voda, rijeka i ravnica. S tim je učinio dva sjajna poteza: pustio je stvorove najprije da hvale Boga, prije nego će da poslužе nas, pa je onda stao u veselju da kontemplira njihovu ljepotu, mjesto da ih kao i njihov gospodar — izrabljuje. Samo je jedan, veli Franjo, gospodar — GOSPODIN. Zato on pjeva: »Da si hvaljen moj Gospodine! Lodato sii mi Signore!« Canticum creaturarum, ta velebna pjesma Bratu Suncu, plod je apsolutnog siromaštva i bezmjerne ljubavi, tih dvaju krila Umbrijskog Serafina. Svojom serafinskom čistom ljubavlju obuhvati sve umjetnosti, *jer sve nijesu već jedna ljepota — vremeniti otsjev vječne Ljepote.*

Ozanam[8] je poslije Görresa najviše zadužio franjevački pokret istakavši, rijetkom kritičkom pronicavošću, ljepote franjevačke poezije kod sv. Franje i bl. Jakoponea. Veoma je važno da je upravo Ozanam utvrdio jedinstvo umjetničkih pogleda kod Franje i njegovih glavnih sinova. *Kao što su franjevački filozofi i teolozi sa svojom filozofijom i teologijom u savršenoj harmoniji sa Franjinim životnim idealima, tako i franjevački umjetnici imaju iste poglede na sve, što je lijepo, kao i njihov duhovni vođ Franjo iz Asiza. Red je ostvario Franjin ideal umjetnosti.* To poslije Ozanama tvrde i Thode i Luj Gillet. Nema

[7] S. Francesco e Dante, u Miscellanea Francescana, XIII, str. 69.
[8] Poetes Franciscaines en Italie au XIII siecle, 1850.

nikakve razlike, ni s obzirom na umjetnost, između Učitelja i učenika, Oca i njegovih duhovnih sinova.

Velik je bio Franjin upliv, preko disciplinovane falange svojih učenika umjetnika, na razvoj čitave talijanske Renesanse. Franjine ideje i Franjini ideali ljepote, ljubavi i siromaštva proželi su duše velikih pjesnika i slikara, tako da je i sam Renan morao reći: *»Sv. Franjo je otac talijanske Renesanse.«* To je Thode dokazao za arhitekturu i figurativne umjetnosti. Emil Mâle osobito je istakao franjevački upliv na umjetnost preko religioznog sredovječnog kazališta. Prema njegovu uvjerenju franjevačko je kršćanstvo, više nego iko, uplivalo na potpunu transformaciju umjetnosti. Goffin[9] je obradio upliv franjevačkih ideala na slikarstvo. Gillet[10] tvrdi da su Franjo i njegovi duhovni sinovi više inspirirali umjetničkih remek-djela nego svi mecenati iz dinastije Medici, više nego Ljudevit XIV. *Umjetnost je sredstvo,* uz ostala, *franjevačkog apostolata. Prije Franje svak se bojao, da ljepotu uzme kao saveznicu u apostolske svrhe.* Franjina je ljubav oplodila maštu sa moćnim krilima. I ona se uvukla u sve kutove stvorenja da čovječanstvu otkrije tajnu tolikih božanskih ljepota u prirodi i tolikih ljudskih čara u Utjelovljenoj Ljubavi.

Franjin život — umjetnost

Leopardi je, govoreći na jednom mjestu o heroizmu mučenice Cecilije, ustvrdio, da *između heroizma i poezije prolazi bratska srodnost: naizmjence se proniču vjerski i pjesnički polet.* To je najočitije u životu Franje Asiskoga. U njegovoj se osobi slio sjaj svrhunaravnosti sa iskrom prirođene genijalnosti. On je predragocjena baštiština Crkve i čovječanstva. Umjetnost ne može a da se s njim na osobiti način ne pozabavi, kad je *on živa umjetnina, kad je on svojim genijem obogatio umjetnost novom orijentacijom i novim svježim čarobnim djelima, kad je on umjetnost učinio službenicom kulta i apostolata.*

[9] Saint François d' Assisi dans la lègende et dans l' art primitif italien, Bruxelles- 1909.
[10] Histoire artistique des Ordres Mèndiants, Paris 1912.

Nije moguće shvatiti preobilnost Franjine ljubavi nego tako, da ga je Bog obdario vanrednim sensibilitetom, koji se pogrijava, i maštom, koju je on imao vanredno živu, da mu je uvijek raspirivala nove iskre ljubavi u srcu. Franjo je i u grubom odijelu siromaštine bio privlačiv, *jer je bio — pjesnik*. Svaka njegova riječ, svaki njegov kret bili su propovijed, jer je iz čitava njegova bića vrila ljubav. Svetac je imao mnogo srca. Bio je delikatna osjećaja. Bio je pun finoće u izrazu... Tim je osvajao duše: — *išli su za njim i išli su s njim — k Bogu*. Taj estetski elemenat u Franjinu životu mnogo tumači njegove uspjehe u apostolatu, a da se s tim nimalo ne krnji viši utjecaj transcendentne Providnosti u njegovu životu, jer se ona služi poniznim ali inteligentnim, a ne nesposobnim da izvede velike i divne stvari. Srce i mašta oduševiše Franju da bez mjere ljubi Boga.

Kao što je Franjo upotrebio i stvorenu ljepotu da ljude vodi k Bogu, tako su i ljudi, videći Franjin život, pun divne ljepote, s njim pošli k Bogu u masama D'Alençon[11] tvrdi, da se je široki svijet, koji ima bistrije oko od bogatuna i umišljenih sveznadara, zaljubio u Franju, jer je svetac umjetnosti. I prosti svijet vidi, što je lijepo. Jallonghi[12] veli, da čar, osjetljivost temperamenta, ljubav za muzikom udivljenje nad prirodom, sklad svojstava u žarkom zanosu za uzvišenim i divnim utvrđuju onu riječ, da je Franjo bio najveći umjetnik među svecima i najveći svetac između umjetnika. »I più santo fra gli artisti e il più artista fra i santi.« Crispolti[13] zapaža da su tri sredovječna genija na tri razna načina očitovala svoju genijalnost: Franjo harmonijom i umjetničkom čarobnom ljepotom, Dominik logičnim raspravljanjem, Inocent III političkim umijećem.

Franjin je život remek-djelo Providnosti. Divan je u poniznosti, bogat u siromaštvu, veseo u patnjama. Pjesma je njegov život: djelo i neba i zemlje. Ljubi ljepotu, a bježi od slave. Odlika je to samo umjetnika, koji su u isti mah i sveci! Odriče se svijeta: go grli gola Propetoga. Samo je pjesnička duša toliko inteligentno umjetnička! To

[11] Kod Bracaloni, op. cit. str. 11.
[12] Ib. str. 12.
[13] Ib. str. 12.

se dogodilo u prisutnosti njegova lakomoga oca, koji grabi njegovo odijelo i nosi sobom kao veliko blago, te asiskoga biskupa, koji u ime Crkve grli ovoga divnoga sina — Božjega Sina. — Franjo ide po svijetu — plače i druge čini da plaču Muku Njegova Gospodina. Ide po umbrijskim gradovima i selima i plačući pjeva — L' Amore non è amato: Ljubav nije ljubljena! — Napast ga napada, a on od snijega pravi brojnu obitelj, da sam sebi plastično prikaže i da sam sebe uvjeri, kako je teško na se primiti toliku brigu za tako brojnu obitelj! — Došao je u Greccio. Njegovi sinovi pripraviše obilan ručak, a on kad je sjeo uza stol: sjede uza se jednoga siromaha i htjede da ga on poslužuje — Pa onaj prizor kad umire: — go na crnoj zemlji: sunce zapada za umbrijska brda. Čitaju mu Muku, a on hoće da pjevaju. I pjevajući, veli Celano, dočekao je smrt. »Cantando mortem excepit.« Ko je odricanjima, mukama svake vrste, boli i siromaštvu dao pjesničkiju formu i dramatskiji izraz od Franje?

Naš Svetac i kad govori, pjesnički se izražava. Veli Papi da se za svoje siromaške nada u pomoć Božiju. Lijepu siromaštinu kralj našao u šumi i u nju se zaljubio. Kad je ona imala djecu, posla je u kraljevsku palaču, jer su rod kraljev. I bila su ta djeca lijepo primljena — Drugi put moli Papinu zaštitu u upravljanju s njegovom redovničkom obitelju, pa se opet služi lijepom slikom: Crna kokoš nije kadra da pod svoja krila sakrije sve svoje piliće! — Franjo lijenoga brata nazivlje — bratom muhom, poslušnoga — mrtvim tijelom, dušu pustinjakom u ćeliji tijela, a franjevca milom ševom, koja ima sivu kukuljicu kao i njegova braća. Sve su to originalni i čisti umjetnički izrazi, kojim se služila Franjina pjesnička duša.

Ta Franjina pjesnička snaga očituje se i u širenju kulta. On prvi pretstavlja jaslice u Greccio 1223. Prvi uvodi večernje zvonjenje, da svak hvali Gospoda. Sve su to pjesnički biseri jedne svetačke pjesničke duše.

A gdje je što je moderni svijet najviše zadivilo — Franjina ljubav za prirodom i estetski užitak u njezinoj stvorenoj ljepoti? Ljepota je za nj dar Božiji: on je vidi, priznaje i u njoj duševno uživa. Svetac je prezreo posjed i

bogatstvo. Nije htio da bude gospodar materije. Nije htio da materija, bilo živa bilo neživa, njemu bude gospodar. Stoga je mogao u punoj slobodi djeteta Božijega da se divi: životinjama, stablima, vodama, brdima i gorama. Franjo im se divio, a da ih se nije dotakao, a da ih nije zlorabio! On je sebe smatrao za putnika u svemiru. Franjo je u svemiru, u stvorenjima vidio tragove Božije Moći i Ljepote. On je u svakom prizoru na pozornici svemira, u bezbroju stvorova vidio Boga kao njihov Uzrok i Značenje. Te njegove grandiozne misli na savršeno je vjeran način veliki Bonaventura izrazio u svojem »Itinerarium mentis in Deum«. Franjo je u stvorenoj ljepoti vidio — L j e p o t u, u stvorenoj dobroti — D o b r o t u. Sve je grlio zagrljajem najfinije čistoće i najmilije nevinosti, jer je u svemu vidio Zaručnika: njemu je vidljivi svijet bio stepenica da se do Njega popne, koji je Splendor lucis aeternae: Sjaj svijetla vječnoga.

I postao je Franjo Asiski — propovjednik universalnoga BRATSTVA, te najkršćanskije ideje u Evanđelju. Sve je živo i neživo smatrao za braću. Brat sunce, sestra zvijezda, brat mjesec, sestra ševa, sestre: zemlja, vatra, voda brat vjetar... Franji je sve stvoreno brat i sestra, jer je sve plod ljubavi Božije, jer su svi stvorovi djeca Božija, pa je stoga htio da ga sve stvoreno slavi i hvali u jednoj zanosnoj svemirskoj himni poklona i slave. On propovijeda pticama u zraku i ribama u vodi! Grlice i ševe njegovo su krilato društvo! Koja je to duša, koja ne ćuti žar ljubavi u srcu, kad vidi i čuje glas ovog Sveca pjesnika, ljubitelja ljepote i širitelja dobrote? On i gubijskoga vuka pripitomljuje! Živa je to i iskrena umjetnost. Do sv. Franje askeza je zatvarala oči pred stvorenom ljepotom, jer je prolazna i vuče nas na zlo. Sv. Franjo i njegovi učenici pokloniše se stvorenoj ljepoti, da se preko nje popnu do vječne Ljepote. Uprav u duhu Pavlove teologije »Per visibilia ad invisibilia«. Franjo je imao ovo široko i originalno poimanje o stvorenoj prirodnoj ljepoti i onda, kad za to nije imala smisla ni trubadurska poezija, koja se gubila u bolesnim sentimentalnostima. Sićušni su ti pjesnici, veli jedan Francuz, kad ih se usporedi sa Franjom.

Franjine simpatije prema umjetnosti

Zašto je Franjo uzeo Umjetnost kao svoga životnoga saveznika? Zašto je Svetac svoju pedagogiju vezao i uz estetiku? Znao je naš Svetac, da je zemlja dolina suza, pustinja trnja i jada poslije istočnoga grijeha. Bol i muka koči čovječanstvo. Zemlja je čistilište, mjesto ekspijacije: svak trpi. Muke su i patnje nerastavljiva patnja čovječjega zemaljskog života. A Franjo je htio da na ljudskim očima suze suši, da ljudske muke gasi i patnje umanji. Želio je obnoviti i povratiti izgubljeni raj na zemlju. Svoj je Red osnovao na savršenom veselju, a ogradio ga je totalnim siromaštvom! Ali zato svoj je perivoj zalijevao nebeskim napitkom — čistom ljepotom, božanskom umjetnošću! Stoga je on pjevao, stoga je pjesme skladao: svoju muku, svoj križ, svoje propeće, svoje siromaštvo kupao je u čistoj poeziji. Njegov je život himan, koji bi se, veli Dante, dostojnije i bolje dao pjevati u nebu. »Che meglio in gloria del ciel si canterebbe.« Zato B ö h m e r zaključuje da je čitav Franjin život pjesma. Niti je iko kadar da shvati Franjin život, ko ga ne gleda pod ovim vidom.

Franjo, čiji je život pjesma — zapjeva. I kao pjevač imao je zvonak glas, a kao pjesnik imao je sjajan pjesnički izražaj. F i o r e t t i su originalna, čista poezija u prozi. Pjevao je i latinski i talijanski. On je *otac talijanske prve pjesme.* Pjesma Bratu Suncu novost je po izražaju i po osjećaju. Ta pjesma, koja u rimovanju nije savršena — savršena je himna i ljubavi i veselja i života. Bog je Stvoritelj svega, što je lijepo i dobro. Stoga on pozivlje sve stvoreno, da Stvoritelju, Njegovu Gospodinu, s njim uzdigne hvale. To je uzvišeni Gloria u franjevačkoj simfoniji svemirskog bratstva pred Stvoriteljem Gospodinom. Pjesma Bratu Suncu — čitav je Franjin život: kad su gotovo ugasle njegove tjelesne oči, iz njegova ognjenog srca vrcnule su iskre ovog duhovnog blaga, koje se ni do danas nije ugasilo. Primitivna je tehnika pjesme bratu Suncu, ali je dragulj uzvišenog osjećaja, biser čiste svemirske bratske ljubavi. Ova je pjesma bila vrelo utjehe za Franjine apostole kroz vjekove: ljubav ih je rodila, uzgajala i sačuvala. Ja-

kopone[14] je u pjesmi, kao Bonaventura i Skot u teologiji i filozofiji, kao Ruđer Bakon u eksperimentalnim znanostima, shvatio svoga Oca, kad je pjevao da štogod ima na svijetu, sve ga pozivlje, da ljubi Boga. »Quanto è nel mondo m' invita ad amare.« I zvijeri i ptice, i ribe, sve u zraku, na zemlji i u vodi sve pjeva predmetu njegove ljubavi — Bogu. »Tutti fan versi davanti al mio amore.«

Pjesma je dvostruko lijepa, ako je u zvukovima, jer ljubav nema suptilnije forme da se izrazi i ispolji nego u glazbenim zvukovima. Franjo je ljubio muziku, jer je ona izvor uzvišenih osjećaja. Osjećaj čiste ljubavi on je, veli Hilarin lucernski, smatrao za se i za svoje kao elemenat svoga zvanja i poslanja. Moderno doba, kad je više nego ikada razvijen kult muzike i pjesme, ljubi i divi se Franji. U muzici vječne čiste ljubavi, koja pjeva Bogu i Mariji, lijepoj kćeri Božijoj, tajna je veselja i srdačnosti u pokorničkom franjevačkom životu. Franjevci su s pjesmom na usnama išli među narode da ih vode k Bogu. Ruđer Bakon[15] tvrdi, da je »tolika snaga muzike, da se preko nje može da podigne stupanj pučke pobožnosti, koliko se god hoće.« Jača je privlačivost muzike od znanosti. Sv. Franjo, kad nije imao nikakva glazbala, uzeo bi štapić, pa bi potezao preko nabreknute lijepe ruke kao po strunama violine. U Rieti je zamolio jednoga brata, inače poznatoga citaraša, da mu zagudi jedan lijepi muzikalni motiv, kap utjehe za njegovo bolno, ispaćeno i oslabljeno tijelo. Brat nije poslušao..., ali se zato pred licem Sveca prikaza Božiji Anđeo i trznu na nevidljivoj struni nebesku melodiju. Svetac je ostao u ekstazi. I još će se ko usuditi reći, da je redovnički život mrk i tužan! Pobija ga umjetnost i poezija Franjinog života: *taj je život zasnovan na Križu — Franjina je Stigmatizacija vršak toga križnog života — ali je stilizovan po ljubavi, koja pjeva stvarajući simfoniju ljepote i dobra. Iz čitava Franjina života i s njegova groba, a ne samo od Stigmatizacije, kako misli Gillet, proklijala je talijanska Renesansa. Stvorena je ljepota, dar i milost: ona je put koji vo-*

[14] Le Laudi di Fra Jacopone, izd. Tresatti, Venezia 1613, IV. p. str. 34.

[15] Opus tertium, izd. Brewer, str. 298.

di k — LJEPOTI. Tu je novost u umjetnost uveo Franjo Asiski.

Franjo Asiski — otac franjevačke umjetnosti

Kratak prikaz estetskog elementa u Franjinu životu jasan je dokaz, da je on otac, nadahnitelj i učitelj čitave franjevačke umjetnosti. Nema nijedne ozbiljne povijesti književnosti, koja ne govori o Franjinu Cantico del frate Sole, o Jakoponovim laudama, o Bernardinovoj pjesničkoj prozi u njegovim pučkim propovijedima. Umjetnosti nijesu tako automne, da bi bile o sebi i za se. Grane su na jednom te istom stablu umjetnosti. Radi toga jedinstva umjetnosti jedna je literarna fraza kadra da se pretvori u muzikalni motiv, a modulacija u akord boja, zapaža Bracaloni.[16]

Franjo je obnovio literaturu pokršćanivši ljudski osjećaj. »Dolce stil nuovo« od njeg je dobio svoj *duhovni elemenat*. Stoga se mora govoriti i o franjevačkoj muzici, plastici, slikarstvu i arhitekturi. D' Alençon[17] je rekao, da je franjevačka umjetnost ili predmet ili lice iz franjevačkoga života, ali izražen franjevačkom priprostitošću, čuvajući se rasipnosti, s puno distkretnosti, umjerenosti i finoće u nacrtu, kompoziciji i bojama. Previše je uska i previše je neodređena ova definicija. Prema njoj Jakoponove Laude i Franjina pjesma Bratu Suncu ne bi spadale u franjevačku umjetnost!!

Prema Bracaloniju[18] je franjevačka umjetnost sve ono, što Franjevci stvore, ako je predmet iz franjevačkoga života ili ako je uzet iz općeg života, a izražen je u duhu i u formi franjevačkih ideala.

Bit je franjevačke duše ljubav. Siromaštvo je samo vanjski objekt, koji mjeri nutarnju snagu ljubavi. Srce, puno neiscrpive serafinske ljubavi — to ja Franjo. Siromašni habit samo je vanjska kora te duševne jezgre, koja ga je najviše upriličila Kristu. Iz tog serafinskog srca klija snaga i život, vrije ljubav, velika, divna, bez mjere, koja vraća čovjeka na put Križa ka Kristu, u čemu je početo

[16] Op. cit. str. 43.

[17] Leçon d' histoire franciscaine, Paris 1918, str. 374.

[18] Op. cit. str. 44.

obnove pojedinca, Crkve, društva, kulturnog života i umjetničkog stvaranja. Franjevački ideal inkarnacija ljubavi. I Bonaventura i Dante i Jakopone i Jakov vitrijski i Bartolomej pizanski tako ga shvatiše. Ta ljubav nije prazni i bolesni sentimentalizam. Ta ljubav je, — heroizam, akcija, volja. A to je snaga. I tu je plodnost, kao što za umjetnost, tako i za teologiju i filozofiju. Siromaštvo, koje su i valdezi cijenili, Franjo je ispunio ljubavlju svoga serafinskog srca. Franjo živi da ljubi — LJUBAV. Iz ljubavi prema Ljubavi želi da se oslobodi tijela, koje ga dijeli od Ljubavi, kao što se po siromaštvu odijelio od tjelesnih dobara iz ljubavi prema Ljubavi. Jer Franjo serafinski ljubi, gori od ljubavi za Ljubavlju. Na njem se rastapa, s njega pada sve, što je prolazno, da čist kao zlato sine na vatri ljubavi za Ljubav. Germain ja zapazio da je ova Franjina serafinska ljubav neka viša božanska privlačivost.

Prije pojave sv. Franje vjerničko je oko sa strahom i zebnjom gledalo u ljepote prirode, jer su poganska filozofija i umjetnost prirodu identificirale s Bogom. Franjo je gledao prirodne ljepote, uživao je u tim stvorenjima Oca nebeskoga, jer je njegovo intuitivno oko — tà bilo je pje sničko — u njihovoj ljepoti vidjelo plod Mudrosti i Snage Božje, blijedi odraz, samo neku sjenu apsolutne,trascedentne LJEPOTE. A to je originalno Franjino otkriće — u umjetnosti: izvor je to, na kojem će se osvježiti i okrijepiti nova umjetnost u prikazivanju i risanju čara prirode.

Nije priroda carstvo tamnih sila i zlobnih, pakosnih duhova. Šume nijesu kraljevstvo čovječih neprijatelja. Brda, vode i zrak nijesu stanovi tajnih, ukletih sila. Sva su stvorenja Franjina braća i sestre: lijepa priroda, guste šume, silna brda, bistre vode, svježi zrak... to su zrnca dobra, koja je u svemiru prosula ruka vječne Dobrote. U toj ideji Dobrote — koja je postala baza čitave teologije Aleksandra Haleskoga — *uključena je i velika socijalna istina međusobnog universalnog BRATSTVA.* S tom idejom universalnog bratstva Franjo je protegao propovijed Blage Vijesti na živu i neživu, na razumnu i nerazumnu prirodu: na stvari, životinje i ljude.

Franjina duboka ideja ljubavi prema LJUBAVI, koja ga je lišila svega, što je vremenito i materijalno, učinila ga je mirnim i vedrim uživaocem svega, što je stvoreno. Zavjetovano apsolutno siromaštvo donijelo mu je bezgranično duhovno bogatstvo. On skrajni siromah, kojeg je potomstvo nazvalo milim imenom »Poverello«, postao je najplodniji sijač ideja u filozofiji, teologiji, umjetnosti i sociologiji. Znao je Franjo, da je LJUBAV najviša, jedina, apsolutna ISTINA, koja sintetizira ciklus božanskog i čovječanskog, stvoriteljskog i stvorenog života kao UZROK svega, koji, dok sve stvara iz ljubavi, jer je Ljubav, s ničim se stvorenim ne istovjetuje, već sva stvorenja nadilazi, jer je Transcendentno BIĆE.

Zar je onda čudo — čudo na Alverniji? Čudo bi bilo da Franjo ne bude bio na toj franjevačkoj Kalvariji stigmatizovàn! Ljubav je svemoćna. On je više nego iko ljubio Boga-Ljubav. *Bossuet* tvrdi da je bio kao »Alter Christus«. Po njem je čovječanstvo darovalo Božanstvu maksimum moguće ljubavi sa strane jednoga stvora, pa je i Bog Ljubav htio, da na vidljivi način pokaže svoj duboki božanski užitak u Franji uresivši ga — božanskom STIGMATIZACIJOM.

Franjina je stigmatizacija od tolike važnosti za budući razvoj kršćanske umjetnosti, da je Gillet ustvrdio, da je prije Franjinih stigmata umjetnost bila formalistička, skematična, linearna, a poslije Franjine stigmatizacije na zemlji se pokazuje čovjek, koji na sebi nosi božanske znakove, što je umjetnicima dalo novoga zamaha i poleta: umjetnost gubi ukočenost stilizovane, geometrijske, bizantinske škole, a na novim remek-djelima kista i dlijeta razabiru se talasi novoga života, koji nije moguće uklopiti u doktrinarne formule i geometrijske skeme. S tim je Franjo indirekte proveo silnu revoluciju u području umjetničkoga stvaranja.

Na basorelijefu u samostanu Brda sv. Mihovila (Mont Saint Michel) u Francuskoj Franjo je prikazan, kako izlazi iz prsiju Otkupitelja. — U sijenskoj galeriji Akademije nalazi se slika sv. Franje, kako drži Serafina u ruci. — Dočim *Lorenzetti* prikazuje, kako Serafin izlazi iz Franjina srca. Stari su slikari prikazivali Franju, kako pokazuje užarenu

ranu na prsima ili kako se nagnuo na prsi Spasiteljeve i na Njegovoj rani srče eliksir božanske ljubavi.

Franjino je srce — vrelo, odakle je protekla čitava franjevačka škola u teologiji, filozofiji i umjetnosti. Franjevačka i misao i pjesma i slika žive i razvijaju se od ljubavi toga srca. Ljubav prodire, ljubav gori i svijetli. Osobito, ako se jedno srce opije ljubavlju prema Ljubavi, kako se bilo Franjino opilo. *Čitavo je njegovo tijelo bilo — njegovo srce. Vas je gorio i plamsao od ljubavi: On je neugasivi svjetionik i nepresušivo vrelo i teologu i filozofu i umjetniku. Franjo je otac, učitelj i nadahnitelj svega franjevačkog duhovnog stvaranja. On je dao samo jedan nauk, samo jedan program, samo jednu zastavu — ljubav LJUBAVI. S tom je istinom Franjo osvajao i ne prestaje osvajati duše, umove i srca. Bonaventurin »Itinerarium...« mistična je teologija na bazi Franjina nauka ljubavi. Skotov kristocentrizam — spiritualistička je metafizika na bazi Franjine ljubavi. Jakoponove žarke Laude i Panzierov »Canto dell' Amore«, Bernardinov socijalni apostolat za socijalnu pravdu i jednakost, komunalnu slobodu i pučki napredak, sve je to plod Franjina nauka ljubavi. U svim granama znanja i umijeća Franjina je ljubav postala — franjevački životni ideal. Taj je ideal osvojio i božanskoga Pjesnika: kroz okruge Pakla i Čistilišta poletio je u Raj, u Nebo da kontemplira — LJUBAV. Danteov »Paradiso« najuzvišenija je pjesma Franjine LJUBAVI i Bonaventurine mistike.*

I siromaština objekt umjetnosti

Koliko je sv. Franjo imao upliva na umjetnost i koliko je bio sam pjesnički raspoložen, vidi se i odatle, što je i najprezreniju stvar — siromaštvo ljubio ljubavlju vjernoga zaručnika. Toliko je uspio sa svojom apostolsko-asketskom propagandom za gospođu siromaštinu, da su je i književnici i pjesnici i umjetnici uzeli za objekt svojih radova davši nam prvorazredna umjetnička djela. Ne može se da zamisli Franju bez gospođe siromaštine. Umjetnici su vidovite duše: s jednom su ljubavlju ljubili i opjevali i slikali i Zaručnika i Zaručnicu.

Prava, čista umjetnost, zapaža Gillet, ima potrebu od zraka, svijetla, zemlje, ljepote i života. Taj horizont stvara velika, lijepa djela. A te se stvari ne kupuju za novac. I zrak i svijetlo i zemlja i ljepota i život, taj široki bezgranični horizont je svačiji i ničiji. Umjetnik nema potrebu da posjeduje, da se fizički dotiče lijepih stvari, a da ih posjeduje, jer ih on na idealan, duhovan način uživa. Etika je Franjine ljubavi siromaštva procvala ljubavlju. I umjetnost je u siromaštvu samo dobila, jer je siromaštvo materije obogatilo srce umjetnika slobodom. Siromaštvo zaogrnjuje umjetnost u plašt priprostitosti, a ona je najprozirnija i za svačije oči najsvjetlija. Franjo je pozdravio priprostitost kao sestru mudrosti: priprostitost je u isti mah i franjevačka i umjetnička krepost. Formalizmi, komplimenti, doktrinalnost, skeme, formule — to su odlike bizantinske umjetnosti. Franjevačka je umjetnost bazirana na priprostitosti, koja je oppositum bizantinskoj raskošnosti i ukočenosti i učenosti. Zar već Pavao nije rekao, da Grci traže mudrost, a ne Propetoga? A Propeti je sinuo na Golgoti u priprostitosti apsolutnoga siromaštva. Istočni je Krist na zlatnom tronu: franjevački je Krist na tronu Križa. Jakoponove Laude savršeno izriču Franjin ideal Kristove ljubavi po Križu. Da li je ijedan religiozni ili umjetnički pokret vjernije prikazao ideal Evanđelja od ove priprostite franjevačke umjetnosti? Poniznost ima svoje boje, koje neodoljivo osvajaju!

Kao što je Franjo iz ljubavi prigrlio siromaštinu kao svoju duhovnu zaručnicu davši joj umjetničku formu u priprostitosti, tako je zanosno ljubio apsolutno siromaštvo, samo da se slobodnije poput pčele baci u rascvali cvijet prirodnih divota. Prije Franje vladala su u kršć. društvu mnoga poganska praznovjerja. Svijet i prirodu gledali su plašljivim očima: po brdima, u šumama, po jezerima, u dolinama — posvuda su strašljive oči, kako sam prije istakao, vidjele strašna bića, koja su plašila i mučila ljude. Zao duh, u njihovoj maštи, bio je gospodar prirode. Stoga se nije čuditi da je i sama umjetnost bila pod ovim otrovnim uplivom: na vratima crkava, pa i u samim crkvama po kapitelima stupova, kao što i po kućama uz bešike i zaručničke

postelje, pod stolovima i uz ognjišta — posvuda je provirivao zao duh, mitološka zvijer. Katarsko-albigeska herezija otrovala je misao mnogih kršćana: svijet je za njih bio proklet, zao duh je njegov gospodar, život je i uzrok i učinak grijeha. Dualizam dobra i zla, ta prva stara i jadna manihejska sektaška herezija uvijek se pojavljivala u jednom ili drugom obliku i trovala duše.

Koliko je divniji Franjin i nauk i primjer! On veli: *Kristov je Križ skršio vlast tmina i demona u svijetu. Krv s Križa krstila je čitav svijet! Bog je jedini Gospodar prirode, svijeta i života. Pavao je rekao, da je Krist otkupio čovjeka i da je preko njega blagoslovio sve stvoreno.*

Franjevačka je umjetnost imala za zadaću da očisti Božje hramove i kršćanske domove od albigeskoga straha. Nijesmo okruženi samo od zlih duhova! Krist je Kralj kraljeva. On je Dominator povijesti, ljudi i svemira. Skotov nauk o predestinaciji Kristovoj ima ovdje svoj izvor. Duhovna vedrina, mir u čistom veselju, bezazleno gledanje prirodnih pojava, ljubav svega stvorenoga radi njegove nutarnje vrijednosti... to su poglavlja Franjine pedagogije za sve njegove učenike, bili oni prosti redovnici ili teolozi i filozofi.

Krasno je zapazio *Carducci*[19] da se sv. Dominik i njegovi sinovi oboriše na herezije uma, a sv. Franjo i njegovi na herezije srca. Franjo je propovijedao, da je zemlja naša majka, njezin glas da je — utjeha. S tim je otvorio novo, čisto vrelo novih umjetničkih inspiracija. Ovaj Franjin nauk lijepo je izrazila *V. Aganoor Pompili.*[20] *Na ime poganskog praznovjerja veli našem Svecu: Pod lišćem stabala sikće samo tužni glas zmija. Iz prirode se čuje samo smrad zlog duha. Vani je mrak i strava. A Svetac odgovara: Ja ne čujem već ugodan šuštanj lišća, sladak pjev ptica, miris bora, čist napitak zraka, puna veselja i zdravlja. Digni oči s blata, o čovječe, i vidjet ćeš, kako nebo cvate svojim krupnim svijetlim očima.*

[19] Discorsi literari e storici. Bologna 1935, str. 82.
[20] Kod Bracalonija, op. cit. str. 62.

Eto, to je sv. Franjo. Koliko je divna ova njegova misao za razvoj umjetnosti! Kako je umjetnost kadra da sjajno posluži ovaj život! Franjo se po siromaštvu svega odrekao — da u svemu može da uživa. Iz Fiorettija vrcaju iskre svijetla, ključaju talasi vedrine: priroda se smješi Franji i svojim čistim dahom ulijeva mu u dušu mir, sreću i blaženstvo. Baš je istinita Pavlova riječ: Nihil habentes et omnia possidentes! Jer je naš Svetac gledao prirodu okom kršćanina, koji je shvatio Evanđelje i svu širinu otkupiteljskog djela po Križu, ljubio je i cijenio je svako stvorenje. Ševe, janjce, grlice, slabe i tlačene protiv silnih i nadmoćnih, vodu, čistu, poniznu i dragocjenu, iskre na ognju, korijen stabala, lagan hod po šarolikom sagu livade ... sve je to Franjo ljubio i poštivao i cijenio. Priprostiti i poniženi dizali su svoje glave: Svetac im je propovijedao i donosio slobodu u životu socijalnom, slobodu u životu prirode: *Sa svih strana jeknuo je oslobodilački glas stvorova prema Franji — Gloria! Nova je umjetnost promijenila pravac: mjesto pesimizma zavladao je optimizam života. Veselje, radost, mir, sreća, utjeha, pun, čist život. To je filozofija Franjine savršene ljubavi. A G i o t t o je na Franjine Zaruke sa gospođom Siromaštinom prosuo cvijeće puno boja i mirisa. To je zdravi, kršćanski naturalizam, garniran finim, mekim, toplim, kršćanskim idealizmom. Sinovi smo zemlje: majka zemlja, kao svaka majka, najdublje je vrelo umjetničkih nadahnuća. To je zdravi naturalizam bez klasičnih mana i zabluda. Naturalizam, koji je obnovljen i profinjen i sublimiran. Franjin je to nauk.*

Naš Serafin ljubi Otkupitelja: tu ljubav manifestira u kultu Muke Njegove, koji je karakterističan za čitav Franjin duhovni život i rad. On fiksira u dubokim meditacijama patnje i stradanja Boga-Čovjeka. On proživljuje na realan način Njegovu bezgraničnu bol — zaljubivši se i proživljavajući apsolutno siromaštvo. Žive u patnji, dematerijaliziran, samo da što intimnije osjeti svu ljepotu jedinstva sa Propetim. Tako patnički, kao skrajni SIROTAN živi sve dane svoga života, sve časove svakoga svojega dana. Bogati i zdravi, kao da veli Franjo, ne shvaćaju Muku Boga-Čovjeka: siromašni i potlačeni je proživljavaju. Stoga je

Svetac kao vatreni zaljubljenik htio gospođu Siromaštinu: Ona ga je prikovala na Križ uz Propetoga, njegovu LJUBAV. To je ona uzvišena umjetnička crta njegove pobožnosti. Ona je sveta voda krštenja nove umjetnosti.

Ova nova franjevačka umjetnost, jer je život ljubavi, koji neprestano ključa svježim valovima duhovnoga stvaranja, ne će da zna za formule, skeme i precepte. Zazire od suhe, ukočene, ledene tehnike. *Nova je umjetnost plod ljubavi, stoga je puna optimizma, a zaodjevena je u čistu priprostitost, koju ispunja zdravim naturalizmom. Naravnost forme, spontanost osjećaja, živahnost izražaja, veselost priprostitosti, toplina intimnosti, finoća ljubavi — plodovi su Franjine ljubavi prema siromaštvu, značajne su crte franjevačke umjetnosti. Te su odlike bit i života uopće. Franjo, zagrlivši siromaštvo, koje je smrt bogatstva, zagrlio je život, iz kojeg je proklijala Danteova »V i t a n u o v a« i sva kasnija franjevačka umjetnost. Iz serafinskog perivoja nicali su i niču FIORETTI, puni mirisa i boja, života i djevičanske ljepote, topli ljubavlju, plodni svakim dobrom. Oni su puni i etičnosti i estetičnosti. U njima se zrcali duh Franje Asiskoga: duh ljubavi u siromaštvu kao najjači dokaz ljubavi bez mjere prema — LJUBAVI.*

Franjine zaruke sa siromaštinom

Da se bolje razumi Franjinu ljubav prema Propetoj Ljubavi, treba da se dobro shvati, koliko je Franjo ljubio siromaštvo, koje se, kako Dante pjeva, s Propetim na Križ popelo. Isus je bio propet na križno drvo skrajnjega siromaštva od Betlehema do Kalvarije. Bijedu betlehemskoga siromaštva najsjajnije je izrazio veliki P a p i n i u svojoj »S t o r i a d i C r i s t o«. Franjo preko siromaštva, sličnog onom u Betlehemu, punog i apsolutnog pope se na križ patničkog života, s kojega ga zagrli Propeta Ljubav. To je tako divno naslikao besmrtni Murillo: u njegovu kvadru sva je nenatkriljiva sugestivnost toga rajskoga serafinskoga prizora. Stvoritelj grli svoj stvor!

Kolika je bila Franjina ljubav prema Propetoj Ljubavi shvatit ćemo jedino iz ove silne Franjine ljubavi prema siromaštvu: Ljubav je forma Svečeve želje, da što više da-

ruje svome Gospodinu, a siromaštvo je materija toga njegova ideala.

Budući da književnost pretječe figurativne umjetnosti, prije nego prikažem g l o r i f i k a c i j u Franjine ljuci i umjetnici: D a n t e, J a k o p o n e i G i o t t o, vjerno ću prikazati divni sadržaj zlatne knjižice, remek djela i s a l i t e r a r n o g gledišta, »Sacrum commercium S. Francisci cum Domina Paupertate«. Ovo je djelašce pjesma u prozi: dijalog je pun slika. Vas je jedna čarobna slika, koju su pjesnici, kao D a n t e i J a k o p o n e salili u stihove, a G i o t t o prelio u boje u svojim afreskima. Neće moći da dobro shvati besmrtna djela ovih velikana, ko se ne upozna sa sadržajem: »Commercium . . . «, jer je on, kako reče Sal. Minocchi: »Il cantico dei cantici del francescanesimo«. To je pjesma nad pjesmama franjevačkoga pokreta.

Dr. O. Ante Crnica — Makarska:

Autentično tumačenje crkvenih zakona

RÉSUMÉ. — L' interprétation authentique des lois ecclésiastiques. — Il y a plusieurs sortes d' interprétation authentique: a) l' interprétation déclarative, où le texte de la loi est déjà par lui-même clair et certain, et l' interprétation ne fait qu' exprimer le sens de la loi avec des mots plus clairs; cette interprétation est appellée l' interprétation compréhensive, si elle expose les personnes qui sont comprises dans la loi, où les cas auxquels la loi s' étend; b) l' interprétation explicative, si l' on explique une loi douteuse ou incertaine en soi; c) l' interprétation extensive, si l' on extend une loi aux cas qui n' y sont pas compris; d) l' interprétation restictive, quand on restreint le sens d' une loi, ou l' on exclut certains cas ou personnes qui y sont comprises. — L' interprétation authentique peut être donnée: a) sous forme de loi, et alors elle a la même valeur que la loi elle-même; b) sous forme de rescrit, et alors il faut distinguer: s' il s' agit d' une chose tout-à-fait particulière, elle n' oblige que les personnes et les lieux pour lesquels elle est donnée; si elle a pour objet des solutions dont l' application est générale par leur nature même, quoique elle ne porte pas le titre général, il faut, selon la sentence plus probable, la considérer comme ayant l' obligation générale.

God. 1934 i 1935 vodila se je u zagrebačkom »Kat. Listu« između Msgra Luke Grgića, prepozita splitskog kaptola, i preč. g. Kornfelda polemika o dobi krizmanika. Polemika se po malo svela na pitanje, ko je nadležan da autentično tumači crkvene zakone sadržane u Kodeksu kanonskoga prava. Pri svršetku, u polemiku se umiješao Dr. O. V. Jeličić, profesor na franjevačkom sveučilištu u Rimu i konzultor Sv. Kongregacije Sakramenata. On je u članku »Tko ima pravo autentično tumačiti kanone C. Z.« (Kat. List, 1935, br. 11) lijepo označio, što spada na Komisiju za autentično tumačenje Kodeksa, a što na pojedine Kongregacije.

Ne ulazeći u polemiku, mi ćemo se ovdje osvrnuti na drugu, važniju stranu pitanja o autentičnom tumačenju: kako se autentično tumačenje ima shvaćati i praktički primjenjivati.

1. Razne vrste autentičnog tumačenja

Autentično tumačenje jest raznoliko. Prema tomu kakovi su zakoni, koje tumači, takovo je i njihovo tumačenje.

1. Ako zakon ima jasan, određen smisao, a tumačitelj taj smisao ističe sa još jasnijim i određenijim riječima, rasvijetljuje ga primjerima i navodi pojedine slučajeve, na koje se odnosi, tad je to *razjašnjujuće* tumačenje — interpretatio declarativa. Na pr. kan. 124 kaže, da su klerici dužni provoditi svetiji nutarnji i vanjski život nego laici, i da moraju krjepošću i dobrim vladanjem laicima služiti za izgled. Kanon je po sebi jasan i ima potpuno određeni smisao. Ali će nam biti još jasniji, ako istaknemo i rasvijetlimo smisao riječi klerik, krjepost i dobro vladanje. Riječ klerik odnosi se ne samo na crkovnjake koji su primili tonzuru i male redove, nego na sve koji se nalaze u bilo kojem stepenu reda ili jurisdikcije, od najnižega crkovnjaka do Sv. O. Pape (kan. 108). Riječi krjepost i dobro vladanje označuje sve krjeposti koje treba da rese jednog kršćanina i sve ono čime drugomu može i mora poslužiti za izgled. Kad imamo to sve pred očima, kanon nam je daleko jasniji, smisao zakona daleko obilniji i potpuniji.

Ovo razjašnjujuće tumačenje zove se i *obuhvatno*, (interpretatio comprehensiva), ako tumačitelj ističe osobe ili slučajeve, na koje se zakon proteže, koji su u njemu obuhvaćeni ili uključeni. Na pr. kan. 339 § 1 naređuje, da se govori Misa za puk na sve blagdane, pa i dokinute. Ako tumačitelj kaže, da se pod dokinutim blagdanima podrazumijevaju ne samo blagdani koji su se svetkovali u cijeloj Crkvi, nego i u pojedinim krajevima kao patroni države, biskupije, župe i t. d., tad je to razjašnjujuće, obuhvatno tumačenje.

2. Ako je zakon u sebi nejasan, jer mu je na bilo koji način neodređen smisao, tad je to dvojbeni zakon. Takovi su praktično svi oni zakoni, koje tumačitelji tumače na razne načine, gdje se prepiru o njihov pravi smisao, odnosno gdje s jedne i s druge strane ima velikih naučitelja s jakim razlozima. U tim slučajevima pozvan je za-

konodavalac ili onaj koji je od njega ovlašten da autentično tumači zakone, da protumači zakon, t. j. odredi njegov pravi i jedini smisao. Takovo tumačenje zove se *izlagajuće* (intepretatio explicativa) ili bolje: tumačenje dvojbenih zakona.

3. Treća vrst tumačenja zakona jest onda, kad se propis zakona proteže ili proširuje na slučajeve koji u njemu nijesu uključeni, ili na osobe na koje se inače ne odnosi. Takovo tumačenje zove se *proširujuće* ili *protežuće* (interpretatio extensiva). Tako je Kongregacija S. Officii 21. srpnja 1934 četiri zločina sadržana u kan. 2320, 2343 § 1, 2367 i 2369, protiv kojih je određena ekskomunikacija specialissimo modo pridržana Sv. Stolici, protegla i na Istočnu Crkvu, na koju se do tada nijesu odnosili; iste zločine za sve je, quoad forum internum, pridržala Sv. Penitenciariji, a quoad forum externum, sebi (Acta Ap. Sedis 1934, n. 13, p. 550).

4. Kad pak tumačitelj značenje neke riječi, koja po sebi označuje razne vrste osoba, ograničuje na jednu ili drugu vrst osoba, ili kad propis zakona koji se odnosi na razne slučajeve sužuje na neke slučajeve, tad je *ograničujuće* ili *sužujuće* tumačenje (interpretatio restrictiva ili coarctiva). Tako kan. 542 određuje, da se ne mogu valjano primiti u novicijat oni koji su pripadali nekatoličkoj sekti. Po sebi ova odredba obuhvaća i one koji su se u takovoj sekti rodili i u njoj su bili kršteni, kao i one koji rođeni i kršteni kao katolici pa su kasnije prešli u nekatoličku sektu. Ali Komisija za autentično tumačenje Kodeksa odgovorila je 16. listopada 1919, da se taj propis ima razumjeti samo za one koji su rođeni i kršteni kao katolici, pa su kasnije otpali od katoličke Crkve i prešli u nekatoličku sektu (Acta Ap. Sedis 1919, 476).

Da ispravno shvatimo autentično tumačenje crkvenih zakona i pravilno ga primjenimo, treba da imamo na pameti, o kojem se tumačenju radi. Ali o tome opširnije malo kasnije.

2. Razni načini autentičnog tumačenja

Zakonodavalac, kao i oni koji su ovlašteni da autentično tumače crkvene zakone, mogu svoje tumačenje donijeti na

tri načina: kao zakon, kao reskript i kao sudbenu presudu. Kad se autentično tumačenje daje kao zakon, tad veže, sve i svakoga, jer ima snagu zakona. Ako se daje kao sudbena presuda, tad vrijedi i obvezuje samo one stranke za koje je dano. Ako je pak dano kao reskript, tad redovito veže samo onu stranku, kojoj je reskript poslan; ali može kadšto imati snagu i općeg zakona, pa obvezivati i one kojima reskript nije izravno upućen. Potrebito je istaknuti, kako se raspoznaje, kad reskript veže samo dotičnu stranku kojoj je upućen, a kad se proteže i na druge.

1. Prije svega treba da pripomenemo, da su sva tumačenja kanona, koja daje Komisija za autentično tumačenje Kodeksa, dana u obliku zakona; jer je ona postavljena da za sve označuje pravi i tačni smisao crkvenih zakona. Stoga se sva njezina važnija tumačenja objelodanjuju u službenom glasilu Sv. Stolice »Acta Apostolicae Sedis.« [1]

2. Ako je tumačenje crkvenih zakona dano u obliku reskripta ili odgovora na pitanje pojedinih crkvenih poglavara, tad treba da razlikujemo troje. Usput budi rečeno, da ove odgovore daje za nutarnje područje (pro foro interno) Sv. Penitenciarija; za vanjsko područje (pro foro externo) daju ih pojedine Sv. Kongregacije ili posebni odbor kardinala koji za pojedine slučajeve odredi, prema kan. 245, Sv. O. Papa.

A) Odgovor kojim se tumači zakon, može biti *formalno i stvarno poseban.* To biva onda, kad koji biskup ili redovnički poglavar ili koja druga crkvena osoba pita Sv. Kongregaciju, da li je neki njihov običaj ili koji drugi pravni čin u skladu s crkvenim zakonima; da li se običaj može i unaprijed čuvati, da li se neki pravni čin može i unaprijed mirne savjesti obavljati. Tu je osoba koja traži razjašnjenje, posebna, a i stvar je nešto posebna, jer se odnosi na pojedini slučaj. Odgovori na ovakova pitanja redovito se ne objavljuju u službenom listu Sv. Stolice, nego se privat-

[1] Ako su slučajevi nejasnoće crkvenih zakona manje važni, onda se kadšto i ne objelodanjuju, jer ništa objektivno novoga zakonu ne doprinose. Takove slučajeve redovito ne rješava cijela Komisija, nego sam njezin predsjednik, po zaključku iste Komisije od 9. XII. 1917.

nim putem dostavljaju onima koji su postavili pitanje. Ali, ako se radi o stvari koja bi mogla i druge zanimati, tad se i ovi posebni odgovori objelodanjuju u »Acta Apostolicae Sedis«. Ove odgovore poznajemo po tome, što se iza naslova Sv. Kongregacije koja ih daje, odmah stavlja naslov biskupije, Reda ili crkvene osobe kojoj se upućuje, na pr. Neapolitana, Zagrebiensis, Ord. Fr. Minorum, O. F. M. Provinciae Apuliae, i slično. Ovi odgovori vrijede samo za onu biskupiju, Red, provinciju ili crkvenu osobu kojoj su upućeni, t. j. čiji nose naslov. To slijedi iz kan. 17 § 3, gdje se kaže: »Tumačenje dano kao reskript u posebnoj stvari, nema snage zakona, a veže samo osobe i odnosi se na stvari za koje je dano«. Da spomenemo samo jedan primjer. God. 1920 pitao je zagrebački nadbiskup Sv. Stolicu, da li se može držati stoljetni običaj, da biskup imenuje župskog pomoćnika ili kapelana, i ne saslušavši župnika. Sv. Kongregacija Koncila odgovorila je 13. XI. 1920: *Zagrebiensis*, Negative. Odgovor je donešen u »Acta Ap. Sedis« 1921, 43—46.

B) Ali se može dogoditi, da je odgovor Sv. Kongregacije *formalno poseban, a stvarno općenit;* t. j. da upit stavi jedna crkvena osoba, kao u gornjem slučaju, ali je slučaj takove naravi da upit mogu staviti i drugi, pa je odgovor namijenjen ne samo onomu koji je stavio upit, nego i onima koji ga nijesu stavili- t. j. svima vjernicima. Da li takovi odgovori vrijede za cijelu Crkvu ili samo za one kojima su upravljeni, velika je raspra među naučiteljima. Jedni drže, da je taj odgovor po sebi općenit, pa ga ne treba posebno drugima upućivati, objelodanjujući ga kao zakon. Drugo, općenitije mišljenje drži, da je potrebito da se taj odgovor ponovno objelodani za svu Crkvu kao zakon, jer da je po sebi nešto posebna.[2]

[2] Prvo mišljenje zastupaju među ostalima **Fagnani**, in cap. 13, X, 1, 2, n. 8 ss.; **Ferraris**, Prompta Biblioth., ad voc. Declarationes; **Bouix**, De Curia Romana, qu. 3, p. 301 ss., i drugi. Uz drugo mišljenje pristaju **Suarez**, De legib., l. 6, c. 1, n. 3; **Wernz**, Jus Decretal. I. n. 146 ad IV, p. 173 ss.; **Vermeersch**, Periodica, t. IX, p. 2 s. i drugi. **Sv. Alfonso**, Theol. Mor. I, tract. II, c. I, n. 106 drži vjerojatnim jedno i drugo mišljenje.

Prvo mišljenje, iako je prije Kodeksa bilo manje općenito, ipak je bilo vjerojatnije nego drugo. Premda je, po naslovu, odgovor upućen pojedincima, ako je predmet odgovora takav da vrijedi za sve koji se nalaze u istim okolnostima, to znači, da odgovor vrijedi i za njih. To potvrđuje odgovor Sv. Kongreg. Obreda od g. 1905. Pizanski nadbiskup pitao je Sv. Kongregaciju, da li se o Velikoj Sedmici može tolerirati pjevanje lamentacija, responzorija i psalma Miserere uz pratnju harmonijuma i drugih instrumenata sa žicama, kao violina, viole i kontrabasa, ili barem uz pratnju harmonijuma? Sv. Kongregacija odgovorila je 20. ožujka 1903.: Niječno za jedno i za drugo. Na to je kompostelanski nadbiskup kardinal Josip Martin de Herrera god. 1905 upitao, da li se ovaj odgovor ima smatrati općenitim, t. j. Urbis et Orbis tako da vrijedi za svakoga, bez obzira na bilo koji protivni običaj. Sv. Kongregacija je odgovorila, da se ima smatrati kao opći odgovor koji vrijedi za sve, *budući da se tiče rubrika, koje se odnose na cijelu Crkvu.*[3]

Drugo mišljenje moglo je imati neko pravno uporište, prije nego je Sv. Stolica počela izdavati svoj službeni list. Do tada se nije moglo znati sa sigurnošću, da li je neki njezin odgovor zaista objelodanjen. Ali, otkad je počeo izlaziti službeni list »Acta Apostolicae Sedis« (1909), gdje se takovi odgovori donose, to je mišljenje izgubilo mnogo od svoje vjerojatnosti. Još je slabiji njegov pravni oslon nakon što je Kodeks stupio na snagu; jer je Kodeks donio, u ovom pogledu, mnogo jasnija načela, nego li su bila prije njega. A bilo bi zaista čudno tražiti, da se neki odgovor, koji je već službeno objelodanjen, ponovno službeno objelodanjuje, tim više što sama stvar kaže da se odgovor odnosi na sve.

Odgovor dan na ovaj način jest, kako lijepo kaže *Cicognani*, ekvipolentno općenit, pa stoga veže sve. Zato noviji kanonisti zastupaju mišljenje, da ovi odgovori obvezuju ne samo one osobe, kojima su direktno upućeni, nego i sve druge kojima su upućeni indirektno ili ekvipolentno.[4]

[3] Decreta Authentica, v. VI, Romae 1912, n. 4111, 4156.

[4] **Maroto**, Institutiones Iuris Canonici, Matriti-Romae-Barcinonae 1919, n. 334; **Cicognani**, Commentarium ad librum primum Codicis, Ro-

Ipak Sv. Stolica običaje, kad se radi o odgovoru veće važnosti, uz ime naslovnika staviti i jedan dodatak, koji kaže da je odgovor upravljen i drugima. Taj dodatak jest »et aliarum«. Svršetkom godine 1919 upravio je bratislavski Ordinarij upit Sv. Stolici: »Da li je Kodeks kanonskoga prava ostavio svima svjetovnim klericima slobodu da nose brkove, odnosno da li biskupi mogu dasadašnju zabranu u svojim biskupijama uzdržati na snazi?« Sv. Kongregacija Koncila odgovorila je 10. I. 1920: »Negative ad primam partem; affirmative ad alteram«. Naslov odgovora glasi: »Wratislaviensis et aliarum«.[5] To znači: odgovor vrijedi ne samo za bratislavsku, nego i za sve druge biskupije. Slično je odgovoreno toletskom nadbiskupu, kad je god. 1930. pitao, da li je dužnost govoriti Misu za puk na dokinute blagdane, koji se nijesu svetkovali u cijeloj Crkvi, nego samo u jednoj ili drugoj biskupiji, na pr. na svetkovinu sv. Ante Pad. Odgovor iste Kongregacije od 31. VII. 1930 nosio je naslov »Toletana et aliarum«, a glasio je da je dužnost.[6] Time je Sv. Kongregacija htjela reći, da su svi oni koji su dužni govoriti Misu za puk na zapovjeđene blagdane, pa i dokinute, dužni govoriti ih i na one dokinute blagdane, koji su svetkovali u njihovom mjestu i kraju, makar oni i ne bili blagdani zapovjeđeni za cijelu Crkvu.

C) Odgovor Sv. Kongregacije ili Penitenciarije može biti i *formalno i stvarno općenit*. Taj odgovor kaže nam, kako se ima shvatiti jedan ili drugi propis crkvenog zakona, da li je neki slučaj u zakonu uključen, da li se odredba zakona proteže na neke osobe, i t. d. Ali odgovor se ne upućuje jednoj ili drugoj osobi, nego svima. Ovo poznajemo po tomu, što naslov odgovora ne nosi nikakve posebne osobe (na pr. Toletana, Zagrebiensis), nego nešto neodređeno, na pr. »Dubium«; ili nešto općenito, na pr. »Urbis et Orbis«; ili pak nema nikakva naslova. Taj je odgovor upućen svima i veže sve. Tako na pr. odgovori Sv.

mae 1925, p. 122; Michiels, Normae generales iuris canonici, v. I. Lublin 1929, p. 338 sq.

[5] Acta Ap. Sedis 1920, 43 sq.

[6] Acta Ap. Sedis 1930, 521—523.

Kongregacije Obreda o trima Misama na Božić i Mrtvih dan, od 26. I. 1920, nose naslov »Dubia«[7]. Odgovor Kongregacije Koncila od 28. XII. 1919. o ukinutim blagdanima nema nikakva naslova.[8]

Što smo rekli o formalno i stvarno općenitim odgovorima Sv. Kongregacijâ ili Sv. Penitenciarije, to pogotovo vrijedi o odgovorima ili tumačenjima crkvenih zakona, koja daje posebni *odbor kardinala*, prema kan. 245. Ovi odgovori, osim što nose naslov »Dubia«, imadu još i posebno odobrenje od Sv. O. Pape, pa o njihovoj općoj obvezujućoj snazi ne može biti sumnje. Tako je posebni odbor kardinala rješavao 24. III. 1919, 13 i 27. XI. 1922 pitanja, koja se odnose i tumače kanone 248, 249, 250, 251, 256.[9]

3. Ako je odgovor dan *kao presuda u sudbenoj parnici*, taj odgovor, nakon što je presuda postala pravomoćnom, facit ius inter partes i vrijedi samo za stranke koje se prepiru. Crkveni je sudac ovlašten, da autentično izjavi, da li je neki čin u sukobu sa zakonom; da li je nečije pravo, osnovano na zakonu, povrijeđeno; da li nekomu, po zakonu, pripada neko pravo, i t. d. Ovi odgovori ili partikularno tumačenje zakona redovito se ne objelodanjuju u službenom listu Sv. Stolice. Objelodanjuju se onda, kad se radi o stvari koja bi i drugima mogla poslužiti za uputu. Ali oni jednako kao i odgovori Sv. Kongregacijâ ili Sv. Penitenciarije, koji su formalno i stvarno partikularni, imadu samo doktrinalnu vrijednost.

—(Slijedi)

[7] Acta Ap. Sedis 1920, 122.

[8] Acta Ap. Sedis 1920, 42. sq.

[9] Acta Ap. Sedis 1919, 251; 1923, 39 sq.

Prof. Sergije Vl. Štejn:

Sv. Franjo Asiški i Rusija

RÉSUMÉ. — St. François d' Assise et la Russie. — St. François d' Assise est le plus populaire des Saint en Russie. Sa vénération est la plus grande au XX siècle. Le »Vjesnik Evropi« (Le Messager européen) a écrit nombre d' articles sur lui. M. V. G. Gerje a écrit l' ouvrage: St. François d' Assise, apôtre de la charité et de la pauvreté. — Le jeune poëte russe D. N. Kokovcov, excité par l' amour de St. François vers les créatures, a dédié á notre Saint un ciclus de poèmes très émouvants. — Un peu plus tard (1913) A. P. Pečkovski a traduit les »Fioretti« de St. François. — Les russes émigrés s' occupent encore plus de St. François. Aujourd' hui D. S. Merežkovski publie de nombreux articles, particuliérement dans la revue «Vozroždenje« (La Renaissance). — S. N. Durilin dans la preface qu' il a faite à la traduction des »Fioretti« de Pečkovski, a donné une étude très profonde sur St. François. L' analyse de la pensée de Merežkovski sur St. François. — La relation entre l' esprit de St. François et l' âme religieuse russe, manifestée dans les écrits et la vie de Lermontov, N. A. Nekrasov, F. M. Dostojevski, L. N. Tolstoj, I. T. Anenskij.

Pisac ovih redaka svijestan si je, da ne može da dade jedan zaobljeni i svim znanstvenim aparatom dokumentovani prikaz o temi, o kojoj je naumio da piše. Razlog je tome, što se pisac nalazi izvan Rusije i daleko od jednoga većega kulturnoga centra, gdje bi imao na raspolaganje sve potrebito. Ova će radnja zato imati i svojih praznina. Ali to ne smeta da ona bude jedan pokušaj u ovom pravcu, a nije isključeno da se vremenom nađu oni, koji će popuniti ove praznine a i o samoj temi opširnije i temeljitije pisati.

1.

Objektivna je činjenica da nijedan katolički svetac ne uživa u Rusiji toliku popularnost i poštovanje kao sv. Franjo Asiški.

Ovo se štovanje velikoga Sveca pojavljuje u glavnome u 20. vj.; ali već i prije imao je sv. Franjo svojih štovatelja u Rusiji. — Početkom 20. vj. bile su ukinute razne vjerske censure pa su i pisci postali slobodniji u biranju predmeta svoga pisanja.

Među prvima, koji je upoznao Ruse sa sv. Franjom, bio je profesor na sveučilištu u Moskvi *V. J. Gerje.* Isti je napisao ne veliku knjigu pod naslovom: Sveti Franjo Asiški, apostol ljubavi i siromaštva«. (Svjatoj Francisk Assizskij, apostol ljubvi i nišćeti.«)

Knjiga je sadržavala razne članke, koji su već prije bili odštampani u raširenom ruskom časopisu »Vjestnik Evropi«.

Prof. Gerje bio je talentovani i savjesni ruski historik i istraživač. U isto vrijeme mnogo je radio oko podizanja više ženske naobrazbe. — U svojoj spomenutoj knjizi iznio je pred ruske čitaoce jednu lijepu i jasnu karakteristiku sv. Franje Asiškoga, koji je do tada slabo bio poznat u Rusiji.

U knjizi prof. Gerjeva veoma je interesantno promatrati proces, kako se ovaj učeni povjesničar sve više i više zanaša svetošću i čistoćom liičnosti velikog kat. Sveca.

Knjiga Gerjeva postala je kao originalno i korisno popunjenje monografije sv. Franje od Pavla Sabatjea, koja je izašla u to doba u ruskom prijevodu.

Knjiga Sabatjea, napisana od protestanta, odlikuje se značajnim umjetničkim vrlinama, ali kako je poznato, slika sv. Franju više kao genijalnog čovjeka nego kao katoličkog sveca.

Tadašnja Rusija više je simpatizirala za protestantizam nego za kat. Crkvu, pa je stoga Sabatjeova knjiga naišla na brojnu čitalačku publiku, dok je u isto vrijeme izvrsni objelodanjeni životopis Svečev od katolika Lava Lemonjea ostao u Rusiji posve nepoznat.

Kao dokaz kako je Sabatjeova knjiga bila brzo rasprodana nek služi i to, što ju je pisac ovih redaka koju godinu iza objelodanjenja htio nabaviti i nigdje je više nije mogao naći; nakon mnogog traženja jedva mu je uspjelo da je nađe u jednom moskovskom antikvarijatu. — Ova konstatacija najbolje nam osvjetljuje zanimanje ruskog čitaoca za sv. Franju.

Koju godinu prije svjetskog rata pojavilo se je u Rusiji novo zanimanje za sv. Franjom, i ovaj put sa čisto umjetničke strane.

Mladi i obdareni ruski pjesnik *D. N. Kokovcov* posvetio je sv. Franji cijeli ciklus dirljivih pjesama. Ove pjesme ispjevao je pjesnik na svom putovanju po Umbriji, svečevoj domovini. Kokovcova ranila je ljubav sv. Franje prema svim stvorenjima, koje on poziva da slave svoga Stvoritelja.

Bilo je opravdanih nada da će se Kokovcov i dalje baviti sv. Franjom u svojoj pjesničkoj djelatnosti, ali nagla smrt pokosi sve njegove snove. Umro je od kolere, koja se je početkom svjetskog rata pojavila u Petrogradu.

Kratko vrijeme iza Kokovcovih pjesama, pojavio se je prvi ruski prevod: »Cvjetića sv. Franje Asiškoga«. (»Cvjetočki Svjatogo Franciska Assizskago. Perevod A. P. Pečkovskago. V Stupiteljnaja statja S. N. Durilina. »Musaget«. Moskva. 1913). Ovaj prevod izašao je u Moskvi u izdanju »Musaget«, a prevodilac je A. P. Pečkovski. Prevod se odlikuje savršenim književnim stilom i lijepom interpretacijom franjevačkoga duha. — Pečkovski se je kod prevađanja služio izdanjem S. Manzoni, koji je bio učinjen po rukopisu Amareta Maneli iz g. 1396. Ovo izdanje Cvjetića u ruskom prevodu bilo je popraćeno opširnom studijom o sv. Franji, što ju je napisao ruski pisac S. N. Durilin. — O ovoj studiji bit će kasnije još govora.

Svjetski rat sa svim svojim kobnim posljedicama što ih je donio Rusiji, prekinuo je razvitak franjevačke misli u Rusiji, ali ne kod Rusa.

Ruse u emigraciji zanimao je i nadalje, pače još više, lik sv. Franje. To dokazuju brojni članci o Svecu tiskani po raznim emigrantskim časopisima, osobito u »Vozroždenje« (»Preporod«) pa i kroz godinu 1935. — Ovi članci napisani su većinom od ruskog pisca *D. S. Merežkovskoga*, čija je književna djelatnost protkana religioznom mišlju. On je jedan od osnivača i članova Vjersko-filozofskog Društva u Petrogradu i u svakom svojem djelu upravlja pogled na Boga. Čitaoc se može i ne slagati sa svim vjerskim nazorima Merežkovskoga, ali mu nitko ne može da poreče stalno i konstantno religiozno osjećanje. Kasnije bit će još govora o franjev. člancima Merežkovskoga.

Navedene činjenice dovoljno dokazuju kako se Rusi danas zanimaju za ličnost i djelatnost sv. Franje Asiškoga.

Ova konstatacija još je simpatičnija ako imamo pred očima odalečenje ruskog pravoslavlja od kat. ideala. A pogotovo ako uzmemo u obzir veliki broj svetaca pravoslavne Crkve, kojima svi gore navedeni pisci pretpostavljaju jednog katoličkog isposnika i asketu. Njemu pjevaju i njime se bave a puštaju po strani pravoslavne svece, koji bi im, kako izgleda, imali biti bliži srcu.

2.

Kako smo već prije istakli, S. N. Durilin izrazio je svoje udivljenje prema sv. Franji u predgovoru, što ga je napisao za ruski prevod »Cvjetića sv. Franje.«

Sudeći po ovom predgovoru ruski je pisac dobro i u glavnom ispravno, shvatio sv. Franju. Radi prostora mi ne možemo ovdje iznijeti spomenuti predgovor u cjelini, već iznašamo glavne njegove misli i karakteristike, koje nam otkrivaju ljubav i poštovanje ovog ruskog pravoslavnog pisca prema velikome katoličkom Svecu.

Opisujući epohu, koja je prethodila pojavu sv. Franje, Durilin ovako karakteriše onu žalosnu dobu: — »Hiljadugodišnje kršćanstvo do sv. Franje pozna evanđelje otvoreno samo na dva mjesta: ondje, gdje se je čuo potresni glas, koji viče u pustinji i naviješta pokoru, i ondje, gdje Krist naviješta učenicima strahoviti sud. — Krist — sudac, koji će doći, sakrio je Krista, koji je došao, i koji je bio učesnik radosti u Kani Galilejskoj, te koji naređuje bezbrižnost pozivajući se na ljiljane poljske i ptice nebeske.

U ovo doba kao da je već bio započeo strahoviti sud. I sjekira, koja je bila položena na korijen stabla, već ga je sjekla. Ljudi su bili izgubili osjećanje za Krista, koji boravi na svijetu, pa su time izgubili i vjeru u njegovo boravište na svijetu — u Crkvi«.

Dalje raspravlja Durilin, kako ovako poimanje izazivlje u čovječanstvu tragični duhovni glad, pa onda se rađa težnja da se taj glad utaži bilo kako. Velika praznina koja je nastala uslijed gubitka osjećanja, da Krist boravi na svijetu, dovodila je ljude do neprekidnih pokušaja bilo narodnih, bilo je pojedinačnih da bi se našla veza s Kristom. Pa bila ta veza u Crkvi ili izvan Crkve; sa Crkvom ili bez ob-

zira na Crkvu. Ali izgledalo je na koncu, da je pravi i potpuni oblik Krista bio izgubljen; bez nade da će ga se opet naći.

U ovo kritično doba — razglaba dalje ruski pisac — Bog se je smilovao svijetu i poslao mu je sv. Franju. Franjino djelo, zapaža Durilin, može da se izrazi na ovaj način: »Kad je jednom sv. Antun Pustinjak u tuzi i očaju povikao: Ali Gospode, gdje si Ti? Četrdeset Te već godina tražim i još Te ne nalazim! — Na to začu Kristov glas: A ja već četrdeset godina stojim iza tvojih leđa. — Ovo isto ponovio je Krist svijetu na usta sv. Franje.«

Nakon ovoga pita se Durilin, u čemu stoji svetost sv. Franje i njegov magični upliv na svijet, te odgovara: — »Sv. Franjo sav je u Kristu i sav je u Crkvi. On odbacuje od sebe svaki crkveni reformizam. Evanđelje nije njemu oružje borbe protiv Crkve, nego knjiga koja ga dovodi i privlači ka Kristu isto onako, kao što ga privlači ka Kristu priroda, te raspelo u sv. Damjanu i pomisao na Kristovu muku. Sv. Franjo stoji u potpunom i ličnom odnošaju sa Kristom. On je kao jedan od Kristovih učenika, koji je došao do XIII. stoljeća i samo se je preselio iz Galileje u Umbriju«.

Upozoravajući na duboku sućut, kojom je sv. Franjo zajedno s Kristom ćutio Njegovu Muku, Durilin opaža da je uz ovu on primio od Krista i »jednu drugu vrlinu, moguće najznačniju za cijeli franjevački pokret, a ta je: zajedničko radovanje s Kristom. Baš kao da je pred hiljadu godina sv. Franjo bio nevidljivo s Kristom u Kani Galilejskoj i od Njega dobio zapovijed neprekidne radosti.«

»Trpeći i radujući se s Kristom sv. Franjo je i proživljavao otajstveno sjedinjenje s Kristom preko Euharistije. U ovom otajstvu gledao je neposredni dodir s Kristom. Sv. Franji nije bilo dosta znati za Krista, što je napisano u Evanđelju, nego i shvatiti Krista po Njegovim vlastitim riječima, a još više shvatiti ga udruživši se s Njim u aktuelnu zajednicu. Pa je zato — zaključuje Durilin — vjernost sv. Franje prema Crkvi samo posljedica njegove vjernosti prema Kristu. Crkva je njemu Galileja u kojoj još uvijek živi Krist. Ona se ne može odijeliti od Krista, kao što nije

moguće odijeliti Krista od nje, jer Krist neprestano prolazi po Njoj u otajstvu Euharistije.

Sv. Franjo u najvišem stepenu osjećao je Krista na ovome svijetu. I ova skupocjena vrlina — misli Durilin, učinila je i proizvela ono, što je bilo moguće i samome Antunu u Egiptu i velikom Augustinu, t. j. javiti svijetu veselu vijest, da je Sin Boji još uvijek i Sin Čovječji i da boravi na ovome svijetu. Kršćanstvo nije sv. Franji nego nasljedovanje Krista i sve kršćanske kreposti su samo staze koje završuju u Kristu, koji je Put.

»Kad je Krist — piše Durilin — uslijed blaženog i sretnog naučavanja sv. Franje i njegove braće ponovno postao Sin Čovječji, koji živi na zemlji, tada je čovjeku bilo dozvoljeno ponovno ljubiti ne samo Boga nego i čovjeka — stvora; i franjevački duh je ostvarenje ove dozvole u riječi, u djelu, u junaštvu, u pjesmi i u molitvi.«

Ruski pisac upozorava dalje na veliku razliku između religije sv. Franje i panteizma. — »Religija sv. Franje — piše on — nije religija panteistična. Panteizam — religija boga-prirode, — protivan je religiji sv. Franje, koja sastoji u religiji prirode u Bogu. Religija sv. Franje je božanska ličnost, Krist, koji je umetnuo u Sebe svih i sve. Kod sv. Franje priroda je oduhovljena ne zbog toga, što bi ona bila bog, već zbog toga što je Bog dao njoj duh.

Kad je Krist poslao svoje učenike da propovijedaju, kazao im je: Idite i propovijedajte evanđelje svakom stvoru. Samo sv. Franji, na njegovom putu siromaštva i prostote objavila se je ova poruka i on uistinu ponese evanđelje svakom stvoru slušajući Krista.«

U čemu pak sastoji važnost kršćanstva sv. Franje?

Durilin u malo riječi ovako odgovara ruskom čitaocu na ovo pitanje:

— »Kršćanstvo sv. Franje uključilo je u sebe sve, jer je uključilo Krista, koji je sve. Ono je postalo sveopće kršćanstvo, jer je ispunilo Apostolovu riječ: Sve i u svima je Krist. Važnost propovijedanja sv. Franje je u tome, što je on proglasio boravak Krista na svijetu, i koji boravak se neprestano produžuje. Te ovo očitovanje ponovno je objavilo svijetu kršćanstvo kao božansku radost, a ljudima vratilo prirodu i ljubav prema prirodi. — Duhovna

radost povraćena od sv. Franje, bila je primljena od ljudi i od prirode. Kao božji poklon bio je primljen serafski otac, sv. Franjo. On je k tome primljen kao posljednji učenik Krista, koji je još ostajao na zemlji.«

Ovako eto sudi ruski mislilac Durilin o sv. Franji Asiškom.

3.

Ciklus članaka *D. S. Merežkovskoga* o sv. Franji Asiškom različit je u suštini od prikaza Durilina bilo svojom sadržinom bilo svojim načinom poimanja.

Ovi članci Merežkovskoga interesantni su ne zbog njihovog sadržaja, koliko kao dokaz zanimanja za sv. Franjom u najširem ruskom emigrantskom listu. Dosad pojavilo se je šest od ovih članaka i to u listu »Vorođenje« (Preporod), što izlazi u Parizu. Ti su članci: *1 Sv. Franjo Asiški* (Sv. Francisk Assizskij) br. 3691 od 2 jula 1935.; *2 Gubavac* (Prokaženunij) br. 3702 od 23 jula 1935.; *3. Divna Gospođa Siromaštvo.* (Prekrasnaja Dama Bjednostj) br. 3723 od 13 augusta 1935. *4. Izgubljeni raj* (Poterjanij raj), br. 3754 od 13 septembra 1935. *6. Kušanje sv. Franje* (Iskušenje sv. Franciska) br. 3763 od 22 septembra 1935.

Ovaka pažnja sa strane ruskih novina je simptomatična i dokazom je interesovanja mnogih Rusa prema životu i radu katoličkog isposnika i askete.

Pisac ovih redaka s osobitim interesom čitao je napomenute članke Merežkovskoga, ali doskora naišao je u njima na veliko razočaranje.

Čitalac, komu je poznata franjevačka literatura, malo će naći novoga u člancima Merežkovskoga. Tko je pročitao samo monografije Lava Lemonje-a ili Pavla Sabatje-a, taj će već naići kod Merežkovskoga na ponavljanje poznatih fakata. Zanimivo je dakle samo zanimanje čuvenog ruskog pisca za sv. Franjom, ali zanimivo je i njegovo gledanje na sv. Franju.

Čitanje članaka Merežkovskoga ostavlja čitaoca nezadovoljnim. To proizlazi iz njegovog načina pisanja t. j. iz nekog slobodnog tona, koji neugodno djeluje na pobožnog štovatelja sv. Franje.

Ne mislim, da ova sloboda proizlazi od malog poštovanja prema Svecu, već je to rađe posljedica specifičnog načina izražavaju misli, što Francuzi zovu: manière de parler. Nadodajmo i to da je već samo pisanje o sv. Franji u podliscima jednih novina, koje u isto vrijeme pišu o diplomatskom junaštvu jednog Litvinova, o pljačkama, ubijstvima, o frivolnom načinu života kino-zvijezda, već jedna profanacija, koja neugodno djeluje.

Dok bismo očekivali da će nam Merežkovski prikazati sv. Franju onakva, kakva nam ga opisuje povijest, to nam ga on predočuje onakva, kakav se pojavljuje u njegovoj umjetničkoj mašti.

Evo nam primjera, kako Merežkovski opisuje pojavu sv. Franje:

— »On je omanjeg stasa i mršav, ima slabunjavo smeđe lice. Ima stršeće i široke uši, te malu crnu ali rijetku bradu kao klin. On je malen, čovjek beznačajne vanjštine, kao nekakvi neznatni malograđanin. Takav utisak čini on na svakoga, tko ga pogleda iz daljine i mimogred. — Ali onima, koji ga dobro poznaju, sve se iznenada na njemu mijenja. Čini im se da ga nikad prije nijesu vidjeli. U svakoj crtici njegovog tankog lica odrazuje se takav odražaj plemenitosti, kao da bi u njem tekla carska krv. Ovu plemštinu pokazuju i njegove duge i tanke ruke, sa dugim i tankim prstima, koje su lijepe kao u žene, to se još više osjeća u njegovim divnim a u isto vrijeme i strahovitim očima, koje su nepojmljive i svijetle se i gore kao dva prozirna ugljena tamno mrkim ognjem i odlikuju se čas nesnosno teškim i mučnim, čas čarobnim pogledom. Plemštinom diše i njegov tihi osmjeh kao i brze kretnje, koje su tako brze i nagle da izgleda, da on ne hodi nego leti i lepršа kao ptica. I sav on izgleda lak kao plamen ognja, kao pero od ptice.«

U ovom opisu ima, istina, mnogo umjetničke slikovitosti, ali ima i mnogo izmišljenoga, čega sve nema u povjesnim izvorima franjev. tradicije. A suvišno je svako ovakovo fantaziranje kad se opisuje vanjština Sveca, koji je bio utjelovljena prostota.

Ponekad Merežkovski pripisuje velikomu Svecu XIII. stoljeća neke crte savremene dekadense Dostojevskog, i to

dakako posve samovoljno. — »Volio je on — veli Merežkovski o sv. Franji — da hodi po samom rubu bezdana i da se ugledava u nj ispitujući sam sebe i svoju snagu«. U isto vrijeme govori i o »sumraku podsvijesti koja da je bila svojstvena sv. Franji«.

U prigodi Merežkovski i prigovara sv. Franji. Tako o njem veli: »Makar sv. Franjo posjedovao veliku nutarnju slobodu, ali u vanjskom poslu slovo statuta katkad je snažnije za nj nego duh slobode.« Ovaka kategorična tvrdnja nije ničim potkrijepljena a nema ni oslona u historijskim izvorima.

To isto treba reći i o drugoj tvrdnji Merežkovskoga, kojom on lišava sv. Franju mjere umjerenosti i ravnotežja. Tako on veli o sv. Franji: »Bilo bi bolje, da on nije rušio tuđe kuće i ne tjerao iz njih bolesne, i ne branio im novčane pripomoći, kao ni to što je primorao braću da nose novac u ustima i da ga bace na gomilu gnoja. Sve je ovo odviše upadno.«

Malo zatim tvrdi Merežkovski da je božansko harmonično ravnotežje poznavao dosad samo jedan i to »Čovjek-Isus« ali pri tom on zaboravlja primjer Krista, koji bičem tjera iz hrama trgovce i prebacuje stolove mjenjača. Ovaka »neumjerenost« u pravednoj ljutini osvijetljena je kod sv. Franje primjerom samoga Krista. Ona je opravdana revnošću za svetu stvar a nije izlijev subjektivnog i časovitog raspoloženja.

Ne želimo da se igramo riječima, ali obzirom na ovo možemo da istu zamjerku okrenemo proti samome Merežkovskom. On je sam u mnogim svojim prosuđivanjima daleko od osjećaja umjerenosti. Karakteristični je za to primjer, gdje Merežkovski govori o »divnoj gospođi Siromaštini« i o odnošaju sv. Franje prema njoj. On veli: »Među sv. Franjom i Siromaštvom postoji jedna putena krvna, tjelesna, bračna sveza. Ova je sveza strastvenija nego sveza među vjerenikom i vjerenicom. Ona je takva kao sveza među mužom i ženom ili među ljubaznikom i ljubaznicom.« — Pitamo ovdje Merežkovskoga, gdje je ovdje mjera, koja nam nalaže da budemo pobožno nevini i čisti, kad govorimo o jednom svecu, kakav je bio sv. Franjo?!

Merežkovski ima i drugih ispada, koji se kose i sa poviješću kao i sa mnijenjem svih pisaca o sv. Franji. Takav je n. pr. njegov sud o odnošaju Dantea prema sv. Franji. — »Čini se, da Dante nije mnogo volio sv. Franju, — opaža Merežkovski — ali on je dobro znao da ga treba voljeti a i sam je htio da ga voli«. — Ova je tvrdnja, istina, izrečena u opreznoj formi, ali ona nema temelja nigdje u historiji, pače na temelju historije može se doći do posve protivnog zaključka.

Mi smo pomno pročitali skice Merežkovskoga o sv. Franji. Iz njih probija veliki interes ruskog pisca za sv. Franju, ali čitajući ćuti se već prije predosjećaj da će ruski pisac u gledanju na sv. Franju posve se odvojiti od gledanja, kojim ga gleda pravovjerni katolik. Ovaj predosjećaj ostvario se je u članku, gdje Merežkovski govori o sv. Franji i njegovom odnošaju prema papinstvu. On piše: »Papa nije ništa riješio. On nije dao Franji odgovora; nije mu rekao ni da, ni ne, na pitanje: Je li moguće živjeti po Evanđelju. On ga nije ni primio ni odbacio; ni blagoslovio ni prokleo. Učinio je ono, što u dvojbenim pitanjima vršila je i vrši vazda mudra politika Rimske Crkve. Shvatio je on, što nije nikad bilo, kao da bi bilo, — što je bilo novo, kao da je već staro, — što je bilo neobično i vanredno kao obično i svagdano. — On je sve doveo do ničesa.«

Malo dalje Merežkovski se još jasnije izrazuje: »Značajniji i važniji posao nego riječi pape Inocenta III. izvršile su nožice kardinala Kolone. One su istrigle na glavi sv. Franje ćelavu tonzuru, koja je promijenila protivnika svojine u vječnu svojinu Rimske Crkve.«

Nešto dalje veli opet Merežkovski: Je li znao sv. Franjo, da onaj dan, kad je otišao u Rim, da je serafskome raju bio početak?«

Čitajući sve ovo pitamo se i nehotice: Što konačno hoće Merežkovski, da učini od sv. Franje? Možda bi on želio, da je sv. Franjo osnovao jednu sektu izvan Kat. Crkve, koja bi onda išla jednim svojim zasebnim putem, različnim od papinskog Rima?! Ali tada mora Merežkovski da znade da sv. Franjo nije više sv. Franjo. — Zar nam povijest ne pruža dovoljno dokaza djetinje poslušnosti sv. Franje prema Rimskoj Crkvi?!

S druge strane očigledno je da Merežkovski naumice zatvara svoje oči, da ne gleda mudrost papinske vlasti, koja je u pokretu sv. Franje gledala jedan od najmogućnijih faktora za tadanji duhovni preporod Kat. Crkve.

Merežkovski hoće na svaki način da rastavi sv. Franju od kat. Crkve. Ovu svoju namisao proveo je u djelo u svom članku: Posvećenje stvora. Ovaj članak ovako počimlje: »Crkva, koja je bila, — je od Sina. Crkva, koja će biti, je od Duha. Ovako će jednom govoriti učenici sv. Franje. Pri tom oni će biti uvjereni da sam sv. Franjo ne pripada bivšoj rimskoj Crkvi, već budućoj sveopćoj Crkvi. Pa možda bi i sam Joakim Florski pristao uz njih.* Zar ne da je ovo ovako? A gdje se nalazi sam sv. Franjo — u drugom ili trećem Zavjetu? — Da možemo na ovo odgovoriti potrebno je promotriti najveće približenje sv. Franje k objavi Duha. Pa ova objava uključena u religijozno-pobožnom pokretu, koji je uistinu jedinstven, i kakvog nije bilo prije, pa ga ne može nazvati »uzvišenjem stvora«.

S ovim riječima Merežkovski se odviše jasno odaje. On hoće da odvede sv. Franju iz krila katoličke Crkve. Pače spreman je da ga proglasi čak osnivačem nove crkve, koja bi bila daleko od katoličke Crkve. Sve što dalje piše Merežkovski odiše duhom i nastojanjem, da rastavi sv. Franju od katolicizma.

U ljubavi svečevoj prema slobodnim pticama gleda Merežkovski prelaz sv. Franje u treću crkvu. On piše: »Sam Franjo jedno ne će nikad gledati, ni shvatiti svojim umom, ali on to osjeća. On osjeća da »uzvišenje stvora« za njega počimlje sa pticama. A zašto? — U letu ptica, u pobjedi nad zakonom teže, što je ropstvo nad svim ropstvima, pokazuje se ljudima neki mudri znak, neki simbol. Tako

*) Opat Joahim iz Fiore u Kalabriji († 1202.) bio je apokaliptičar. Savremenici su ga držali za proroka. U svojim vatrenim govorima i spisima predlagao je reformu Crkve pomoću redovničkog života. Naviještao je dolazak buduće »duhovne Crkve« sa duhovnim »vječnim evanđeljem«. Inače opomenut od Crkve posve se je pokorio. Njegovo naučavanje preuzeli su neki njegovi učenici i dalje razvijali pod imenom Joahimita. Oni su dijelili povijest svijeta na: razdoblje Oca do rođenja Sina (Petrovo doba); razdoblje Sina do njihove dobe (Pavlovo doba); i buduće razdoblje Duha (Ivanovo doba).

će on reći i o Bratu Suncu. Pa ovaj znak je simbol trećega carstva, kog Joahim zove »carstvo slobode«.

Osim ove očigledne težnje Merežkovskoga, da rastavi sv. Franju od katolicizma, opaža se kod njega još jedna osebina. Hoće da predstavi sv. Franju kao čovjeka, kog vodi u radu podsvijest a ne svijest. Uz gore navedene riječi to se opaža i iz ovih redaka: »Pjesmu stvorova« (pjesmu Bratu Suncu) sv. Franjo sastavio je malo prije smrti, ona je samo slabo tepanje (sic!) ako je poredimo s onim, što on osjeća. On želi ali ne može izreći mir među čovjekom i stvorom, koji je preporođen u njegovom srcu. Ljepše nego u riječima izraženo je ovo u osjećajima Svečevim.«

Možemo ovdje postaviti pitanje: Kojim pravom Merežkovski ovako svojevoljno tumači osjećaje sv. Franje?! To nije više sv. Franjo već je to osoba , kakvu si je izmislio Merežkovski prema svome subjektivnom raspoloženju.

Tumačeći dalje osjećaje Svećeve Merežkovski se napose zaustavlja kod poznatog čuda sa skakavcem. Iza kako podvlači kako Franjo naziva skakavca svojim bratom, on piše: — »Mi ljudi dovodimo u sumnju naše bratstvo sa skakavcem, ali i Kajin je posumnjao o svome bratsvu s Abelom. — Kajin prvi kovač gvožđa, prvi graditelj mašina, praotac cijele naše društvene i građanske kulture, ubio je ne samo svoga brata Abela; on je ubio bratstvo na svijetu. Čovjek je rastavljen od čovjeka i svakog drugog stvora Kajinovim gvožđem.

Možda je veća besmislenost kazati za skakavca da je mašina, nego da je on naš brat. Skakavac je naš brat, jer on sin iste majke Zemlje kao i mi rađa se, ljubi, pjeva i umire. Ako Kajin, ubojica brata i graditelj mašina ima pravo — završuje Merežkovski, — ako imaju pravo opet oni, kojima je cijela priroda samo mehanika, tad će prije ili kašnje automat, sličan čovjeku — mašini, uhvatit čovjeka za grlo i zadaviti ga. Evo od čega spasava ili bi nas imalo spasiti djelo sv. Franje Asiškoga: to je mir među čovjekom i stvorom, koji je preporođen od njega« (od sv. Franje).

Merežkovski svijesno ili nesvijesno pušta s vida nešto, što je najvažnije i najbitnije. — I ljubav sv. Franje prema pticama, i nježnost prema malenom zecu, koji je bio ulovljen, i privrženost prema maloj ptici sa Rietskog jezera.

i ljubezni odnošaj prema skakavcu — sve ovo ne znači samo jedno bratstvo čovjeka s prirodom nego i rušenje bratoubilačkih odnošaja.

Ako bi to bilo tako, sv. Franjo bio bi samo jedan panteista. Ali on nije bio takav, kako je to lijepo istaknuo i ruski pisac Durilin, kojega smo prije naveli. Veliki kat. Svetac ispovijedao je bratstvo ljudi sa zemaljskim stvorovima radi ljubavi Božje prema nama, isto kao i radi ljubavi naše i njihove prema Bogu. — Sv. Franjo gledao je u nama kao i u zemaljskim stvorovima odsjev velike božje ljubavi. Prema tome »uzvišenje stvora« po sv. Franju bilo je samo i jedino radi Gospodina Boga.

Sv. Franjo nije zašao u panteizam; on je ostao u vjeri Kristovoj, koja osvijetljuje beskrajnom ljubavlju sve što žive. Nije on stvorio neki posebni religiozni sistem, koji bi bio tuđ kat. Crkvi. On je bio i ostao do smrti najodaniji sin kat. Crkve.

4.

Tema koju smo si postavili na početku pisanja ovoga članka, bila je iscrpljena. Mislimo ipak da nije izvan pitanja, da nešto kažemo o uzajamnom odnošaju između franjevačkog duha i ruske religiozne svijesti, ukoliko se ovo ispoljava u navedenim primjerima ruske književnosti.

Ne mislimo ovdje kazati kao da bi postojali faktični utjecaji između franjev. duha i ruske književnosti, već radje ističemo njihovu paralelnost. I uistinu interesantna je ova paralelnost franjev. duha sa ruskom književnosti, odnosno sa ruskom dušom, što se odrazuje u književnosti.

Opće je mnijenje da ruska duša veoma naginje na misticizam. Ruski duhovni čovjek kroz čitav život čezne da pronađe i otkrije neku religioznu tajnu. I čini mu se, kad otkrije ovu tajnu, da će mu sve postati jasno. Otkriće ove tajne bit će za njega »prozor i u vječnost«, kad će on osjetiti beskrajnu radost u ljubavi prema Bogu i prema bližnjemu. Ovako shvaćanje približava Rusa duhu sv. Franje Asiškoga.

K tome ruska je duša sva prožeta ljubavlju prema prirodi: ona voli beskrajne pustare i stepe, polja i šume svoje domovine. Sve što tamo živi i boravi blizu je ruskom srcu.

Rus uživa u miru prirode, a svoju nježnost pokazuje u ljubavi prema životinjama. — S ovakovim raspoloženjem u duši Rus je sposoban i pripravan da shvati nauku sv. Franje.

Poput sv. Franje i Rus je odan i poslušan božjoj Providnosti, a djetinja ga skromnost i poniznost srca resi. Jedan od najdubljih ruskih pjesnika-filozofa, F. I. Tjutčev (1803—1873) ovako pjeva o Kristu i Rusiji:

»Iznivaja v muke krestnoj
Vsju Tebja, strana rodnaja
V rabskom vidje Carj Nebesnij
Ishodil blagoslavljaja.«

(»Umirući od tuge, u križnoj muci, Car nebeski prošao je kroz cijeli moj rođeni kraj, djeljeći mu svoj blagoslov.«)

Ove crte narodne religiozne svijesti predisponirale su mnoge ruske pisce, da shvate duh sv. Franje, pa su to i nehotice izrazili u svojim djelima.

Ruski pjesnik M. J. Lezmantov (1814—1841) ispjevao je pjesmu »Prorok« u kojoj slika svoje vlastite doživljaje. U ovoj pjesmi čitamo i redke:

»Posipal pepelom ja glavu,
»Iz gorodov bježal ja nišćij,
»I vot v pustine ja živu,
»Kak ptica, darom Božjej pišći.

»Zavjet Predovječnago hranja,
»Maje tvanj pokorna tam zemnaja
»I zvjerdi slušajut menja,
»Lučami radostno igraja.«

(»Posipao sam pepelom svoju glavu
I kao prosjak, pobjegao sam iz gradova
I evo sada živim u pustinji, i hranim se
Kao ptica, s darom Božje hrane.

»Čuvajući zavjet Vječnoga
Meni je pokoran svaki zemaljski stvor;
I zvijezde me slušaju
Igrajući radosno svojim zrakama.«)

Dok je u prvom dijelu ovog citata krasno izražen pojam svojevoljnog siromaštva, to je u drugom dijelu isto tako izražena veza sa živom i mrtvom prirodom, koja se raduje što služi proroku-isposniku kad ovaj propovijeda i naviješta božju volju.

Izgleda, kao da bi ovi Lermontovi redci bili, ilustracija učenja sv. Franje. Te nam se nameće pitanje: nije li ova pjesma ispjevana pod uplivom čitanja životopisa sv. Franje. Ova predpostavka nije bez svakog temelja, pogotovo kad znamo da je Lermontov bio romantik. Romantici kao Geres, Stendal, Šatobrian, Manzoni i mnogi drugi u velike su poštivali sv. Franju Asiškog.

Jedna druga pjesma, koja još više sliči duhu sv. Franje je pjesma od N. A. Nekrasova (1821—1877.). On je živio iza Lermontova, a bio je pjesnik koji je iz srca ćutio kob svih progonjenih i stradajućih. Njegova pjesma »Vlas« (»Vlaho—Blaž«) veoma je bila popularna u Rusiji. U pjesmi slika bogatoga ali pokvarenoga Rusa, koji se na koncu obraća Bogu; u tom obraćenju doživljava veliki preporod srca. Iza obraćenja on sve razdaje siromasima. Moli milostinju od prolaznika na crkvenim vratima za uljepšavanje i popravak hramova. Kako je svakome jasno između života sv. Franje i ove pjesme ima dosta sličnosti.

Druga dva Rusa, savremenici Nekrasovi, koji podsjećaju na neku ma i daleku vanjsku životnu sličnost sa sv. Franjom jesu: F. M. Dostojevski (1821—1881.) i grof L. N. Tolstoj (1828—1910.) Ne mislimo ovdje ma ni u najmanjem da povredimo i profaniramo veliku svetost i uzvišenost sv. Franje već samo hoćemo da istaknemo neke crte iz života ovih dvaju velikih Rusa, koje podsjećaju na neku vanjsku sličnost sa životom sv. Franje. I Dostojevski i Tolstoj provodili su mladost u zabavama i veselju, ali kod toga obojica su ćutjeli prazninu kao i poriv da u Bogu potraže svrhu života. Iza preživljene vjerske krize obratili su se Bogu i ako im putevi nijesu bili u svemu ispravni. Dostojevski je išao putem spoznaje Boga srcem, a Tolstoj na mjesto srca postavio je razum. Putevi su bili nepotpuni, pa ih dakako nijesu ni doveli do potpunog smirenja čovjeka u Bogu. Ali karakteristično je ovdje za nas njihovo nastojanje kao i put kojim su hodili.

U svojem glasovitom romanu »Braća Karamazovi«, što ga je napisao malo prije smrti, Dostojevski ovako riše vlastitost ruske duše, koja je kadra »spojiti i sjediniti u sebi sve moguće protivnosti, isto kao i odjednom promatrati oba bezdana, naime bezdan nad nama, to je bezdan najviših ideala, i bezdan pod nama, a to je bezdan najnižeg smradnog pada«. Puštajući po strani ovo spajanje protivnosti u jedno zašto ne možemo misliti, kako je toliko stoljeća prije Dostojevskoga i Tolstoja, gledao sv. Franjo ova dva bezdana raj i pakao? A poslije njega gledao ih je i opisao Dante u svojoj Divnoj Glumi«. — Sposobnost svakog naziranja daje Bog svojim odabranicima. — Možda Svevišnji, koji je poveo ruski narod putem najvećih patnja, spremio je za nj vijenac odabranja, ali tim vijencem može da ovjenča ruski narod samo onda, kad on nađe put prave vjere.

Ideali sv. Franje nijesu mogli biti nerazumljivi za Dostojevskoga i Tolstoja. Oni su obojica bili prožeti duhom priprostitosti, pomirnosti, duhom asketskog siromaštva, te ljubavlju prema bližnjemu i prema prirodi a sve iz ljubavi prema Bogu.

Tako Dostojevski kao amanet čuva kroz cijeli život jednu »kopejku«, što mu je dala jedna siromašna žena kad je polazio u Sibiriju na robiju. — Tolstoj propovijeda prost i jednostavan život, a sam se oblači kao obični seljak. Uzvišenost siromaštva obojici je bila dobro poznata, obojica su bili prožeti ljubavlju i osjećajem prema prirodi, u kojoj gledaju odsjev božje slave. A napokon i jedan i drugi bili su odani Bogu pa tako su i završili život. — Dostojevski umire sa riječima evanđelja na ustima, a Tolstoj teži za samostanskom tišinom, pa kad mu to ne uspijeva ostavlja sve i hoće da postane nepoznatim putnikom — skitnicom radi Boga.

Tolstoj je pošao putem, kog je već prije opisao u pripovijesti »Otac Sergije«.

Daleko smo od toga, da bismo opravdavali Tolstojeve religijozne zablude, ali to nam ne smeta da upozorimo, kako se ovaj veliki ruski pisac u koječem približuje idealima sv. Franje. To se lijepo pokazuje u seljaku i vojniku Pla-

tonu Karatajevu, kakvim ga opisuje Tolstoj u svojem romanu — epopeji »Rat i mir.«

Karatajev pun je skladnosti i priprostitosti. Njegovi su pokreti mirni. On jednakom ljubavlju ljubi prijatelje kao i neprijatelje — francuze. On voli maloga psa, koji se je sprijateljio s njim. U ljubavi živi sa svim ljudima i bićima koji su mu se približili.

Karatajev nas zanima kao tip prožet ruskim nacionalnim crtama. On vjeruje, da čovjek ima svoju vrijednost u koliko je djelo božje. Bog je onaj, koji upravlja svijetom i ravna životom svakog pojedinca i vodi ga stazama za nas nepoznatim.

Pitanja za smisao i cilj života, koja muče drugog junaka »Rata i mira« Piera Bezuhova, iščezavaju pod duhovnim utjecajem Karatajeva. Pierovih pitanja nestaje s vjerom u Boga. On prestaje da traži cilj života »jer ima vjeru« veli Tolstoj. I ova vjera nije bila vjerovanje u nekakva pravila ili riječ ili misli, već je to bila vjera u živoga Boga, koga mi osjećamo svuda i svagdje. Za Piera više ne postoji »zašto?« Ovo strašno pitanje rušilo je prije sve njegove snove i nije mu dalo mira. Kad mu se sada pojavi ovo pitanje u duši on ima i pripravan odgovor: »Zato što postoji Bog, i to onaj Bog bez čije volje ne pada ni vlas čovjeku sa glave«.

Razlog zašto smo se duže pozabavili s Karatajevom je taj što je on karakteristični tip ruske duše. A Karatajeva bi duša bila po sebi, bar kako mi mislimo, jedno plodno tlo za nauku i ideje sv. Franje.

Spomenimo još jedan dirljivi običaj iz života ruskih seljaka. Kad ruski seljak ćuti da mu se približavaju zadnji časovi života, to on, koliko još može, povuče se na koje zabitno mjesto, i ovdje u pobožnoj odanosti volji Božjoj i u ljubavi prema svakom stvoru čeka svoj zadnji čas. Kroz ovo nekoliko dana ruski seljak prođe putem, kojim je sv. Franjo hodio veći dio života. Ne mislimo ovdje kazati da se ruski seljak kroz ove dane približi Bogu kao sv. Franjo, već samo ističemo paralelnost i sličnost postupka, odnosno da je ruska duša prikladna da poprimi ideje sv. Franje.

Ovaj predosjećaj združenja s Bogom u samoći lijepo je izrazio talentirani ruski pjesnik I. T. Anenskij (1855—1908) u jednoj svojoj pjesmi, koja je tako blizu franjevačkom duhu:

»Kogda k noči ustaloj rukoj
Dopašu ja svoju palosu,
Ja hotjel bi ujti na pokoj
V monastirij, no v dalekom ljesu, —

Ggdje bi vsjakomu bil ja sluga
I tvorenju Gospodnjem drug,
I čtob sosni šumjeli vokrug,
A na sosnah ležali snjega.

A kogda nado mnoj zazvonit
Mjednjij zov v besprosvjetnoj noči
Uosnitj na holodnij granit
Talij vosk dogorjevšej svječi! —

(»Kad prije noći umoran rukom
Ja ću doorati moju njivu, —
Ja bih htio otići na odmor
U samostan, ali u dalekoj šumi. —

Gdje bih bio svakomu sluga
I prijatelj stvoru Gospodina Boga,
I gdje borovi šumili bi naokolo
A na borovima ležao bi snijeg,

A kada nada mnom bude zazvonio
Bakreni poklik zvona u tamnoj noći
Htio bi da kapljem na hladni granit
Rastopljeni vosak svijeće, koja je dogorjela.«

* *
*

U ovom našem kratkom članku, htjeli smo dati jedan letimični pregled nekih dodirnih tačaka među učenjem idejama sv. Franje sa religioznim idealima ruskih pisaca. Istakli smo interes, što ga Rusija pokazuje prema Velikome

Svecu iz Asiza. Iz navedenoga svatko se može uvjeriti o paralelnosti težnja sv. Franje i onih ruske duše.

Kao Rusu čini mi se, da bi se možda današnja izmučena i siromašna ali još uvijek religiozna Rusija na najlakši način mogla sjediniti s Rimskom Crkvom pod vodstvom i stijegom sv. Franje. Ovo bi sjedinjenje preporodilo Rusiju. I buduća Rusija vođena duhom i pokretom sv. Franje otresla bi se zla, koje je muči i pritište a krenula bi putem Kristove ljubavi koja vječno sjaje svijetu. U njoj bi tada ponovno procvala kršćanska smjernost i poniznost.

I Rusija, koja je izgubila svaku vjeru u zemaljske vođe, prihvatila bi vodstvo sv. Franje da je on povede k najsvetijem Vođi—Isusu Kristu, koji je Put, Istina i Život.

U Dubrovniku 4. oktobra 1935.

Kod pisanja ovoga članka bio mi je u mnogočem pri ruci Mp. O. Teofil Dr. Velnić, te smatram svojom dužnošću da mu se i ovdje na svemu zahvalim.

Dr. fr. Bone Radonić:

Božanski Zaštitnik Provincije Presv. Otkupitelja

(Svršetak)

RÉSUMÉ. — Le divin Protecteur de la Province du Très Saint Rédempteur (fin). — L' Eucharistie dans la lumière de la doctrine de Duns Scot. L' amour est la source de toutes les oeuvres de Dieu. Il est la source de l' Eucharistie. Elle aurait été instituée même si Adam n' avait pas péché. — Les créatures dans la lumière de la doctrine de Scot. Elles sont la révélation naturelle de Dieu, les rayons de son amour et les signes de sa sagesse infinie. — La doctrine de la prédestination absolue du Christ est à la base de la doctrine de Duns Scot et donne une unité merveilleuse à son système. Par Jésus Christ toutes les créatures entrent en relation avec Dieu. — La majesté du Christ-Roi se montre aussi dans le nombre des élus, ce nombre étant beaucoup plus grand que le nombre des perdus. Cela s' ensuit des moyens innombrables institués pour notre salut éternel.

6. Euharistija u svijetlu Skotove nauke

Sv. Ivan veli: »Znajući Isus, da je došao Njegov čas, da pođe s ovoga svijeta k Ocu, budući ljubio svoje, koji su bili na svijetu, do konca ih je ljubio.« [75] Sveti Oci tumače ovo posebno o ustanovljenju sv. Euharistije. Tu se je ljubav Kristova iscrpla: sve je dao, ništa mu ne ostaje. To je zadnji i najžešći plamen ljubavi, koji je planuo iz Božanskoga Srca.

Skot je postavio izvor svim Božjim djelima ljubav. Ljubav se ne ustavlja na polovici puta, ona neodoljivo stupa do iscrpljenja. Traži najtješnje ujedinjenje s osobom, koju ljubi. Stoga je Euharistija naravno usavršenje ljubavi Božje prema stvorenju. Lijepo veli O. Bonaventura, franjevac: »To je svrha svih Tvojih djela, Kriste, ujedinjenje s Tobom, da možemo doći do zajedništva s Tvojim Ocem, doprijeti do savršenoga jedinstva. Radi toga si se

[75] Sv. Iv., XIII, 1.

rodio u Betlehemu, kući kruha, Ti »komu je slast boraviti sa sinovima ljudi.« [76] Tvoje Upućenje bilo je tek jedan dio na putevima ljubavi; svrha je bila da nam dadeš život razuma, život srca, život volje, srčanost, žar; da nas privedeš Ocu tijesnim ujedinjenjem Sebe istoga s nama kao naš život. Radi toga si ovdje postao konac, središte, potpuno usavršenje ljubavi, obuhvatajući vrijeme, prostor, da sliješ srca, živote, duše i ujediniš ih s Onim, koji je Tvoj početak...

Ujedinjenje s nama po Tvom Upućenju, po posvećujućoj milosti, koju si nam zaslužio, nije bilo dosta Tvojoj ljubavi; htio si, da se dadeš svakomu od nas. Upućenjem uzeo si na Se našu narav; u Euharistiji nam daješ ovu narav oplemenjenu i pobožanstvenjenu.

Upućenjem si se ujedinio s nama općenito po ujedinjenju s naravi: postao si jedan od nas; po Euharistiji tijesno si se ujedinio sa svakim od nas.

U Upućenju zauvijek si ujedinio Svoje Čovječanstvo sa Svojom Božanskom Osobom; po Euharistiji se vežeš uz naše osobe Svojim Tijelom, Krvlju, milošću, Duhom...« [77].

I u naša je srca Bog postavio neodoljivu želju za sjedinjenjem. Plod smo Njegove ljubavi, potočić iz neizmjernoga Oceana. Ljubavlju nam je dao svoju sliku, utisnuo vlastiti pečat, udahnuo božanski život, osjećaje, koji nas tjeraju do sjedinjenja, koje se stvarno obistinjuje u Euharistiji. [78]

Radi toga bogoslovci, koji slijede Skota u naučavanju bezuvjetnoga preodređenja Kristova, uče, da ni sv. Euharistija nije uvjetovana čovječjim padom, nego je i ona u prvotnoj namisli Božje Providnosti. Da i nije grijeha, Euharistija bi bila, jer u njoj Božja ljubav prema stvorovima dolazi do vrhunca. [79]

Ima bogoslovaca, koji tvrde, da će ovaj svijet svršiti, neće više imati razloga da opstoji, kada zadnji oltar bude raskopan, posljednji svećenik ubijen, zadnja Žrtva Bogu

[76] Prov., 8, 31.
[77] O. Bonaventura, O. F. M., l. c. str. 26—27.
[78] Vidi O. Bonaventura, O. F. M., l. c. str. 54—58.
[79] Faber, Prezioso Sangue, str. 88—89.

prikazana, posljednji kalež razbijen. Onu posljednju sv. Priliku anđeli će ponijeti na nebo, da bude kroz cijelu vječnost simbol prevelike Kristove ljubavi prema nama. Tako ćemo se Kristu klanjati u Njegovoj čovječjoj naravi, na kojoj kao izvori svijetla i topline sjaju svete Rane, i pod oblikom Sv. Sakramenta. Sve se to dobro slaže sa pogledima Skotovim o Božjoj ljubavi.

7. Promatranje stvorova pod prizmom Skotova svijetla

Ovaj je svijet naravna objava Božja. Sve je ovo od vjekova sjalo u božanskomu umu: ovo su zrake Božjega svijetla, glasnici njegove volje, znakovi Njegove ljubavi. Ovo je božanska glazba, vječna pjesma. Na čitavom stvorenju udaren je pečat Božje mudrosti, dobrote, savršenstva, ljubavi i ljepote. Ko bi imao dobro razvijene i lijepo uređene duševne moći, sve bi ga ovo opajalo božanskom ljubavi i strahopočitanjem.

Franjevačka teologija uopće, a Skotova posebno promatra ovaj svijet u divnom sjaju. Skotovo je srce širokogrudno, a oko prodorno, pa u svemu gleda i ljubi Boga, izvor svega bića i dobra. Njemu nije ovaj svijet mrk, dostojan prezira, ništetan i nevrijedan. On ga osvjetljava vječnim zrakama i poljepšava vječnim dobrima. Njegov je sustav mistične boje, i možemo reći, da je Skot najveći mistik, jer je mističnom životu postavio najbolje temelje i dao najjače poticaje. O. Longpré veli: »U djelima Franjev. Naučitelja ima stranica blistavih u ljepoti, koje se odnose na ljubav, iz kojih bi se moglo lako sastaviti raspravu, kako imamo ljubiti Boga. Franjevačka voluntaristička i ekstatička askeza u peru Skotovu izgradila je bez sumnje najkrepči sustav. [80]

U ovakom gledanju na svijet stoji velika prednost Skotova filozofskog i teološkog sustava nad svim ostalim. O tome se ovako izražava Faber: »I ovo je jedan dokaz, među ostalima, za temeljitost skotističke teologije, što se njegova škola razlikuje od ostalih i u promatranju Božje lje-

[80] P. E. Longpré, O. F. M., La Philosophie du B. Duns Scot, Paris (VI), 1924, str. 158. — Vidi P. Déodat de Basly, O. F. M., Scotus docens, III, Synthèse Mystique, Paris, 1934, str. 293—312.

pote kao posebne savršenosti, koja u svojoj filozofiji daje stvorenju tako uzvišeno mjesto. Duša opojena ljepotom, kao što je pjesnička, vidi u stvorenju jasnije mudrost i moć, pravdu i blagost Božju, jer ih promatra u svijetlu ljepote.« [81]

Dà, Skot je, zbilja, duboki metafizik, veliki teolog, pjesnik i mistik. [82] Njegova teologija i filozofija najvjerniji je odraz duše sv. Franje. Kada je Skot pisao, izgleda da je naslonio glavu na srce sv. Oca i da je tu crpao one uzvišene misli, široke osnove i tople osjećaje. Skot je najbolji tumač Franjine duše; i ko niječe i tuče Skota, taj udara na veliki duh sv. Franje, duh katolički, duh ljubavi.

O Franjinoj ljubavi prema stvorovima lijepo veli Goyau: »Franjo je ljubio sve u Bogu, a Boga u svemu. I eto zašto idealisti, čija misao leta po oblacima zajedno s pticama, slave u sv. Franji onoga, koji je znao ljubiti najsitnije stvorove. I eto zašto realisti aktivnoga života, koji odlučno računaju na budućnost na temelju velike činjenice, koja se nazivlje demokracija, slave u sv. Franji onoga, koji je znao ljubiti i najmanje među ljudima. U svima je ljubio Oca, koji je na nebesima...« [83]

Ovim divnim i jezgrovitim riječima ocrtana je narav Skotove nauke, ljepota, prodornost i svrha njegovih plodnih misli. Gledati stvorove u svijetlu ljubavi i dobrote Božje, kao odraz njegovih savršenosti, oslobađa nas od teških posljedica, koje nužno vuče sa sobom protivno gledanje. Zgodno to zapaža i Faber. [84]

Gledajmo na djela Božja u svijetlu dubokih Skotovih pogleda i ne bacajmo na njih tamu našega neznanja i neosjećajnost našega tvrdog srca, kako čine bezbošci i ne-

[81] Faber, Betlemme, str. 272. — Vidi Dr F. Imle, Der Einfluss der franziskanischen Religiösität auf das Deutsche Volk: Franz. Stud., 13. Jhgr., H. 1—2, (1926) st. 96 ss.

[82] P. Egidio M. Giusto, O. F. M., Vita del B. Giovanni Duns Scoto, S. Maria degli Angeli, 1921, c. XI. p. 234—261.

[83] Georges Goyau, Figurines Francisçaines, Paris, 1921, str. 7—9. — Vidi Studi Francesc., VII. (1934) N 2.: Giovanni Casatello, Federico Ozanam studioso ed apostolo str. 169—170.

[84] Faber, Betlemme, str. 273.

vjernici, da umanje dobrotu i ljubav našega Oca prema nama.

8. Jedinstvenost Skotova sustava

Skotova nauka o bezuvjetnom preodređenju Krista baca svijetlo na čitavi njegov bogoslovski sustav i daje mu jedinstvenost sklada, reda, pogleda, da mu se teško može iko staviti uz bok u bogoslovskoj književnosti.

Riječ je bitni odraz naravi i života Očeva. Po Njoj dolazimo u tajne božanskih savršenosti. Upućena Riječ knjiga je otvorena svima, da u Njoj čitaju tajne Božje mudrosti, dobrote i ljubavi. U Njoj je sve sintetizirano. Krist je prvi vanjski predmet Božje ljubavi i vječnih osnova. On je most, preko koga sva stvorenja dolaze u zajednicu s Bogom. U Njegovu bezuvjetnom preodređenju kao u zrcalu gledamo sva djela Božja, raspličemo čvorove i rješavamo tajne. U Kristu vidimo jedinstvenost i povezanost svih djela Božjih... Mnogi ističu Skotov analitički i zdravi kritički duh, a šute o velčini njegova sintetičkoga uma. Istina: Skot je veliki analitik i oštri kritik, ali njegova osobita odlika i veličina stoji u zamjernoj sintezi njegova filozofsko-teološkog sustava. [85]

Evo što o stvari piše veliki poznavalac nauke Skotove i sv. Tome Macedo: »Sv. Toma voli diobu, Skot jedinstvo. Stvar biva očita, ako se osvrnemo na pojedine točke. Sv. Toma uči, da se svi anđeli u vrsti razlikuju, Skot naprotiv veli, da su u vrsti ujedinjeni, a samo se brojem razlikuju. Sv. Toma stvarno razlikuje duševne moći od biti duše; Skot to niječe. Sv. Toma u začetku čovjeka postavlja tri duše: biljnu, životinjsku i razumnu, a Skot samo razumnu, u stvari jednu, a djelovanjem mnogostruku. Tako u opravdanju sv. Toma uvodi dvije različite forme: jednu milost, drugu ljubav; Skot, koji voli jedinstvenost, postavlja samu ljubav. U njegovoj ćeš, dakle, dubokoj nauci naći jedinstvenost, što joj daje veliki sjaj. To dolazi odatle, što je Skot do kraja u sebi jedinstven i dosljedan; nigdje nećeš opaziti,

[85] P. E. M. Giusto, l. c. c. XII. p. 263 ss.; P. Déodat, Pourquoi Jésus-Christ, str. 77—98.

da se ne slaže ili da otstupa od zacrtanog pravca. Neka proučava Skota, ko ljubi jedinstvo nauke«. [86]

O. Déodat, izvrstan poznavalac Skotova sustava temelji sintezu njegove nauke u ljubavi i praktičnosti teologije. »Od prvoga časa, kad sam se upoznao s djelima Oštroumnoga Naučitelja, očito sam prozreo sintetički Duns Skotov duh. Zaustavio sam se na ova četiri retka Pariškoga Tumača: »Ja, dakle, kažem ovako: Najprije, Bog ljubi sebe; drugo, Bog ljubi sebe tako, da Ga ta ljubav potiče, da se i drugim bićima saopći, i to je čista ljubav; treće, Bog hoće da Ga neko ljubi, koji Ga može najviše ljubiti, i to velim o nekomu, koji je izvan Boga«...

Duns Skot na dvjema idejama temelji teološku sintezu. Prva je, da je teologija živih, to jest naša, na osobiti način i jedino praktična znanost. Druga, da ova praktična znanost upravlja čovječje usavršavanje u teeološkom djelovanju. Čovječje teološko djelovanje podijeljeno je u tri čina: čin vjere, ljubavi i ufanja. Od ove sinteze nema jednostavnije, uzvišenije ni logičnije.« [87]

Mišljenje koje padom anđela i ljudi uvjetuje Kristovo Utjelovljenje, unosi neskladnost i nejedinstvenost u Božje osnove. Po tom mišljenju Bog stvara anđele; ali njihov pad daje povod stvaranju čovjeka, da se nadoknadi pretrpjeli gubitak. Pad čovjeka daje povod Upućenju Sina Božjega! Dakle, neka vrsta krparenja i upadna nejedinstvenost! Kod Skota nema krparenja, nego od početka do kraja divna skladnost.[88] Macedo dobro opaža: »U protivnom mišljenju ne bi bila savršena hierarhija preodređenih na nebesima, niti potpuna sloga, niti prava skladnost, jer ne bi bila u Kristu ujedinjena: budući anđeli nezavisno od Njega preodređeni, a ljudi zavisno; ovi s Kristom sjedinjeni, oni odijeljeni radi prekinutoga djelovanja, i što nema među njima nikakove nužne veze... Zaista bi se tako blaženstvo i

[86] Macedo, Collationes doctrinae s. Thomae et Scoti, coll. 7, Patavii, 1673, II. 337.

[87] Déodat, Scotus docens II. str. 111—112.

[88] Scotus, R. P. ms. Ripoll. 53. F. 1—22; Rep. Par, 3, d. 7. qu. 4. n, 4; — Déodat, Scotus docens. l. c. str. 267—268.

slava Kristova umanjila, kada bi vidio, gdje plodovi anđeoske slave nikako Njemu ne pripadaju.« [89]

Isto tvrdi Faber o anđelima: »Koji mnogo razmišljaju o jedinstvu Božjem..., blizu će svaki dan otkriti novih vjerojatnosti, da će obitelj blaženih biti jedna. Teško bi se moglo približiti polove udaljenije međusobno, negoli su anđeli i ljudi. Ipak se nalaze pod jednom jedinom Glavom; i baš je Riječ u Svojoj Čovječjoj Naravi Glava jednih i drugih. Ako je dosta za ovu svrhu zamjerno Osobno Ujedinjenje, koja je nužda množiti glave i kidati jedinstvo obitelji, koja je velika sjena Božjeg jedinstva?« [90]

Neki prirodoslovci tvrde, da je Kopernikov heliocentrični sustav umanjio vrijednost naše zemlje, oborio je u red prostih planeta, čovjek ugrabio kraljevsko dostojanstvo, kojim je bio okrunjen. [91] Po Skotovoj teoriji zemlja ostaje zauvijek najznamenitije tijelo, središte svih bića; a čovjek kralj cijele prirode. Na zemlji se je pojavilo nadnaravno Sunce-Krist u čovječjoj naravi koji Svojom snagom privlači sva bića ujedinjuje, daje im opstojnost, život i sklad. O. Martini veli: Tomistički je sustav antropocentričan, Skotov Kristocentričan u njemu nije nadnarav prilagođena ili priložena naravi, nego rađe narav je pripojena i privezana sa vrhunaravnim redom. Nema Krista logičnijega nego da nuzgredno zaviri po glavnome, da stvorenje služi i zavisi od Stvoritelja.« [92]

9. Veličina Krista Kralja u preodređenju izabranika

Skotova teorija o bezuvjetnom preodređenju Krista Otkupitelja unosi veliko svijetlo i u zamršeno pitanje o broju onih, koji će se spasiti. Bogoslovci, koji slijede Skota u ovoj divnoj nauci, stoje za mišljenje, da će se ogromna većina čovječanstva spasiti. [93]

[89] Collationes s. Thomae et Scoti... coll. 2, diff. 4, sect. 3, III, 154—155. — Vidi P. Martini, l. c. stud. Franc. VI (1934) N. 1. str. 16—17.

[90] Betlemme, str. 291—292.

[91] Hans Reichenbach, Atome et Cosmos, trad. par Maurice Lecat, Paris, 1934, str. 12.

[92] P. Adolf Martini, Studi Franc. VI (1934), N. 1. str. 11.

[93] Faber, Il Creatore e la creatura, Torino, 1924, l. 3, c. I—II, str. 270.

U katoličkoj Crkvi to je posve razumljivo, jer nas je ljubav Kristova opkolila tolikim sredstvima, da se, promišljajući o tome, i najjača vjera zbunjuje. Nježnost Njegova Božanskoga Srca svukuda baca Svoje svijetle i tople zrake: nema ledenoga i tamnoga pola, koji nije rasvijetljen i ogrijan. Osobito Presv. Sakramenat nadnaravno Sunce, u čijim toplim zrakama svi hodimo, a da se i ne osjećamo.[94] Isto, dakako u puno manjoj mjeri, vrijedi i za ostalo kršćanstvo, koje drži temeljnu Kristovu nauku i služi se sredstvima milosti, koje je Krist odredio.[95]

Djelovanje Krista i Njegove Crkve ne ograničuje se samo na one, koji su udareni pečatom Janjeta. Krist je stablo života, čije plodove sva bića blaguju. Crkva, Otajstveno Kristovo Tijelo na zamjerne i nepojmljive načine uliva božanski život u sva razumna bića, koja su njezina uda, premda ne sva vidljivim načinom. Ona i Krist jedno su; Ona je Kristovo Kraljevstvo, u kojoj se svi spasavaju, koji se spasavaju. O. Valentin veli: »Crkva je toliko stara, pače starija od svijeta, u istoj odluci uključena u kojoj i Upućena Riječ, koja nije postala Čovjek Isus Krist, nego da bude Njezina Glava. Ona uključuje u Svojoj Zajednici sve živeće istim Božjim životom; i Njezina je Zajednica s Ocem i Duhom Svetim po Sinu. Ko zna, da Ona ne obuhvata pravednike i svete drugih svjetova. koji nam nisu poznati, kao što Njoj pripadaju hijerarhije čistih duhova?«[96]

Na općem sudu zaćudit ćemo se, kada vidimo veliki broj pravednika, koji nisu bili s nama u vidljivoj zajednici. Lijepo o tome piše isti O. Valentin: »Ova zajednica nije vidljivo očitovana. Pravednici su orlovi sa svih strana sakupljeni.[97] Dolaze s istoka i zapada, sjevera i juga; sjedaju za trpezom Kraljevstva Božjega.[98] Reći će se na dan očitovanja: Koji su ovi i odakle dolaze?[99]

Možda putuju u sjeni idolopoklonstva, u mutnom svijetlu indijskih religija, lažnoj svjetlosti Islama, ili u odrazima zore, što ih je Židovstvo sačuvalo. Veći broj, hvala Kristu... putuju u pravom svijetlu Evanđelja, ali koje su zamračila sofistička protivurječja krivovjerstva ili zastrla poricanja raskolništva; koji su žrtve neznanja i predrasuda, a premda su puni dobre volje i iskrenosti.«[100]

[94] Fr. Valentin — M. Breton, O. F. M., La communion des Saints. Paris, 1934, str. 105—106.
[95] Fr. Valentin — M. Breton, l. c. str. 105.
[96] Fr. Valentin — M. Breton, l. c. str. 174—175.
[97] Mat., 24, 28; Luka, 17, 37. [98] Luka, 13, 29. [99] Apok., 7, 13.

Svetkovina Krista Kralja autentični je dokaz za ispravnost Skotove teorije. Krist jedino u Skotovoj nauci dobiva puninu Kraljevske časti, vlasti i djelovanja, niti je ikomu duguje, nego jedino Svomu Ocu. On je razlog opstojnosti svih bića, rada naravnoga i vrhunaravnoga.[101] Razumljivo je, da Mu sam Otac veli: »Reče Gospodin meni: Ti si Moj Sin, Ja sam Te danas rodio. Pitaj u Mene, i dat ću Ti narode u baštinu Tvoju i krajeve zemaljske kao posjed Tvoj.«[102]

Nuždu Kraljevske vlasti Kristove lijepo crta J. Wehrle: »Krist, Glava svih preodređenih, razlog opstojnosti svih stvari, ima ulogu općeg posrednika između Boga i ljudi. On čitavo stvoriteljno djelo svađa na najviše i divno jedinstvo, što vrhu njega razliva najviši stupanj mudrosti i moguće ljepote. Jednako Njegova Kraljevska vlast nad anđelima, Adamom i čitavim svemirom ima svoj temelj ne jedino u Njegovoj Božanskoj Naravi, nego i u Njegovoj Čovječanskoj Naravi. To je cjelokupna stvarnost Upućene Riječi, koja Ga čini gospodarom svih stvari. Sama bit Bogočovječjeg Bića bit će uzročni početnik Njegove vrhovne vlasti nad svim počelima stvorenja. Na taj način naslovu Njegova općega Kraljevstva ništa ne fali: narav je Njegove vlasti jednaka širini Njegova Kraljevstva«.[103] Isto tvrdi filozof Malebranche: »Tvrdim, da radi Isusa Krista svijet opstoji, i da nema ništa lijepa, ništa očima Božjim mila, osim onoga, što je u vezi sa Njegovim predragim Sinom«.[104]

[100] Fr. Valentin — M. Breton, l. c. str. 105.
[101] Fr. Leonardus M. Bello, Minister Generalis O. F. M., Litterae encyclicae de Universali Christi Primatu atque Regalitate, Act. Ordin. Fr. Min., an. 52 (1933) Fasc. XI—XII.
[102] Ps. 2. v. 7—8. — Vidi P. A. Martini, l. c. Stud. Franc. VI (1934) N. 1. str. 28—32.
[103] J. Wehrle, La Royauté du Christ in Bulletin trimestriel des anciens élèves de S. Sulpice, Paris, 1927, ns. 108.
[104] Henri Joly, Malebranche, Les grands philosophes, Paris, 1901, str. 163.

Razliku Prvenstva i Kraljevstva Kristova u Skotovu sustavu i u protivnom mišljenju ističe O. Martini: »Istina da i protivno mišljenje pripisuje Kristu neko prvenstvo, ali prvenstvo relativno. U tome sustavu Krista ne bismo mogli da nazovemo glavom anđela, i oni ne bi ništa dugovali Njemu. Ne bi Mu bio dužnik ni čovjek, da se je sačuvao u stanju nevinosti. Po ovome shvaćanju Krist ne bi stao u središtu čitavoga stvorenja, nego po strani. Osnova Božja naličila bi na nacrt hrama, na čijem vrhu arhitekt slučajno promjenjuje misao. Krist bi zaista bio najdragocjeniji biser, ali mnogo kasnije umetnut u prsten, i to slučajno. Prsten bi morao biti bez njega, jer draguljar nije na nj mislio od početka; bio bi, stalno, glavni dio u stvari, ali sporedni u namjeri. Isus Krist, jednom riječju, kroz pukotinu i nuzgredno bi ušao u red bića; bio bi neki nadostavak u knjizi, broj izvan programa, navrtak na stablu, koji ne spada na prvobitni oblik istoga stabla. Bio bi prvorođenik, koji dolazi poslije sve ostale braće; Glava, koja dolazi poslije uda; kralj, koji se pojavljuje poslije podložnika. Isus Krist bio bi pozvan na gozbu bistvovanja radi slučajnog događaja — grijeha Adamova. Čim bi se pojavio na gozbi, dali bi Mu prvo mjesto kao najuglednijoj osobi; ali o Njemu se nije vodilo računa, kada su popisivali uzvanike. Ali to tako ne može da bude, veli Skot, jer Upućenje, remek-djelo Božje, nije se slučajno ostvarilo. *Summum opus Dei non est occasionatum:* ne može biti posljedica jednoga hira Adama i Eve.« [105]

Iz svega, što smo dosada rekli, očevidno slijedi, da je ova nauka Skotova veoma praktična i kadra da u našim srcima probudi zahvalnost i ljubav prema Kristu. Ne radi se tu o kakvom pitanju ove ili one Škole, natezanju ili cjepidlačenju, nego o djelokrugu kraljevske Kristove moći; koji su Njegovi podanici; koji je odnošaj između Njega Glave i Njegovih uda. Stoga je to veoma praktično i pobožno mišljenje. [106]

[105] P. Martini, Studi Francescani, VI (1934) N. 1. str. 16—17; P. D.

[106] P. Martini, ib. str. 16.

Završetak

Sv. Petar neustrašivo reče pred Velikim Vijećem: »Ovo je kamen, koji ste vi graditelji odbacili, koji je postao ugaoni kamen: i nema u nikome drugome spasa. Niti je dano pod nebom drugo ime ljudima, u kome bismo se mogli spasiti.«[107] Dà, Krist je temelj svih razumnih i nerazumnih bića, čitavoga svemira. Ko postavlja drugi temelj, jao njemu! Ruši zgradu čitavoga stvorenja. Sv. Pavao veli: »Drugi pak temelj niko ne može postaviti osim onoga, koji je postavljen, taj je Isus Krist.« [108] Današnji vijek, državnici i oni koji kroje sudbinu naroda, postavljaju druge temelje ljudskog blagostanja, reda i mira. Rješavaju pitanja bez Krista, a tim stvaraju Babiloniju u mislima, težnjama, društvenim odnošajima. Najveći je grijeh modernog društva, što hoće da Krista izbaci iz svoje zajednice, što se proti Njemu diže. Ali Krist sam veli: »Koji padne na ovaj kamen, razbit će se: na koga pak on padne, satrt će ga«.[109] Ove se riječi na dlaku obistinjuju. Državnici su na mukama, razbijaju glavu, kako da urede svijet, a ne mogu ga bez Krista urediti.

Skotova nauka potpuno se slaže sa navedenim načelima Sv. Pisma, i ona je njihov puni i zdravi tumač.

O. Déodat veli: »Sva slava Oštroumnoga Naučitelja stoji u tome, što nije pisao ni o velikim ni o najneznatnijim teološkim pitanjima nego u svijetlu Isusa, da čuva i pokaže onaj smisao Krista, kakav se zrcali u predaji.« [110] Predaja i Sv. Pismo bili su nepomućeno svijetlo za Skotov um; i u tome se je svijetlu uspeo do najviših teoloških razmatranja i sinteza. Njegov nauk o Kristu potpuno se slaže s ovim riječima sv. Pavla i njihov je sustavni tumač: »On je slika Boga nevidljivoga, prvorođeni prije svakog stvorenja. Jer je u Njemu sve stroreno, što je na nebu i na zemlji, što se vidi i ne vidi: prijestolja, ili gospodstva, ili poglavarstva ili vlasti: sve je po Njemu i za Njega stvoreno. I On je glava tijela Crkve, tà On je prvenac, prvorođeni od

[107] Act., 4, 11—12; Mat., 21, 42.

[108] I Kor., 3, 11.

[109] Mat., 21, 44.

[110] Déodat, Le Sacré-Coeur, str. 208—209.

mrtvih, da bude On u svemu prvi«.[111] Biskup Bertraud iz Tulle-a u pismu Mgr. Gay-u zgodno je istaknuo slavnu pobjedu Skotovu u obrani Neoskvrnjenoga Začeća i još slavniju borbu za posvemašnje prvenstvo i Kraljevstvo Kristovo: »Slikaju Iv. Duns Skota, uzvišenog sina sv. Franje, gdje kleči: Pred sobom ima otvorenu knjigu: na stranici čitamo ove riječi, koje je on svojom rukom napisao na početku jednoga od svojih Tumača: *Kada se radi o slavi Kristovoj, volim pretjerati nego pomanjkati u slavi, koju Mu dugujem, ako bi zbog neznanja morao u jedno od dvoga upasti* . . .

Jedna druga knjiga stoji otvorena. Tu je Djevica Marija Neoskvrnjenom proglašena: *»slava Skotova«*. I neki dražesni lik silazi s neba. To je sam Gospodin Isus u obliku nježnoga djeteta. Miluje velikoga bogoslovca, tiče njegove usne, puni ih zlatnim slovima. S druge strane slika Djevice, sa sjajnim oblakom pod nogama, smiješi se velikom Naučitelju. Pojava je u liku Neoskvrnjene: odvija se jedna vrpca, na kojoj čitamo ove riječi: *Ovo je slava Skotova — Haec est gloria Scoti.«*[112]

Završuje ovu raspravu lijepim rječima O. Longpré-a: »Ako moje izlaganje nije skrivilo duboke poglede Skotove, jasno je, da je Franjevački Naučitelj mislio i pisao, da pobjedonosno utvrdi, da Krist ima u svemu prvenstvo. O kako je slavna kruna, kojom teologija Skotova kruni božansko i kraljevsko čelo Kristovo! Nikada ekstaza sv. Franje Asiskoga ni serafska metafizika sv. Bonaventure nije se usudila da zamisli tako uzvišenu slavu. U ovomu pogledu Duns Skot ostaje veliki *Naučitelj Upućene Riječi* kao što je *Naučitelj Neoskvrnjene Marije*. Možda će kogod ovaj sud smatrati prekomjernim i pretjeranim. Dopustite, da Vam kažem, da mi je dragi lik Kristov pod riječima Skotovim prosinuo u potpunom sjaju slave, milosti, zasluga, čovječje stvarnosti i prvenstva, kojim Ga je zaodjenuo Franjevački Naučitelj.«

[111] Kološ., 1, 15—19.

[112] Mgr. Ch. Gay, De la Vie et des Vertus Chrétiennes, éd. 10., t. I., Paris, 1889, str. XV—XVI. — Spomenuta slika nalazi se na početku djela P. M. Pauger, O. F. M., Theologia Scolastica. Vindobonae 1732. — Vidi Studi Francescani V. (1933) N. 3. str. 177. Studi Fr. V. (1933) N. 3, str. 195—196.

Dr. Fr. Ante Jadrijević:

Pogled na savremeni spiritizam

RÈSUMÉ. — **Le spiritisme contemporain.** — Les écrivains catholiques, spécialement les théologiens s' intéressent beaucoup au spiritisme. D' après l' opinion de nombreux écrivains, versés dans la matière, surtout L. Roure et Rev. P. J. Gearon, le spiritisme, comme le conçoivent les spiritistes: le commerce ordinaire avec les âmes des défunts pendant les sessions spirites — n' existe pas, puisqu' il manque des preuves et puisqu' il base ses fénomènes sur trois grands mensonges: l' apparition des esprits »inférieurs«, le périsprit et le fluid vital des médiums, et sur l' apparition des esprits bons (des âmes de purgatoire et des saints). — Les fénomènes spirites peuvent être expliqués par les forces naturelles. Les écrivains catholiques ne sont pas d' accord s' il y ait des fénomès qui doivent être attribués au diable. La tendence des écrivains d' aujourd' hui est que le diable ne produit pas de fénomènes merveilleux, mais que le spiritisme tout entier est sous son influence, d' où il répand l' immoralité et l' atéisme.

Proučavanje spiritizma

Spiritizam i u svojoj 90 godini života još nije mrtav, štaviše on još pokazuje, osobito među poluinteligencijom, jake znakove života. Svjetski rat mu je dao novih poticaja. Literatura koja ga brani ili kritično obara dosta je velika i danas, iako ne kao kad je on nastao. Držim da neće biti suvišno, ako i ja ukratko iznesem što katolički pisci, osobito teolozi, misle o toj mračnoj pojavi. Jer spiritisti drže da se na njihovim sjednicama pokazuju duše pokojnih i da tu one proizvode čudnovata vanprirodna djela, to su među naučnicima teolozi prvi pozvani da nam kažu, prema izvorima objave, da li su te čudnovate pojave istina ili laž. Zbilja, i danas mnogi bogoslovci pišu o spiritizmu. Ja u ovom članku, između ostalih najčešće iznosim mnijenje dvojice najpriznatijih stručnjaka u tom pitanju. Ti su: *Lucian Roure*, pisac mnogih vrijednih djela o spiritizmu koje je ukratko izložio u raspravi »Spiritisme« u Dictionnaire Apologetique de la foi

ctholique (Paris 1928) i *Rev. Patrick J. Gearon O. C.* C.: Le Spiritisme, sa faillite«, u francuskom prijevodu s engleskoga od *Ph. Mazoyer* (Paris 1932).

I sv. Crkva pomno prati pojavu spiritizma te je osudila, ne izjavivši još svoj sud o spiritističnim pojavama, svako sudjelovanje kod spiritističnih sjednica i svaki pokušaj dozivanja pokojnika na tim sjednicama (AAS 1917).

Kod proučavanja spiritizma troje treba da promotrimo: spiritistične anormalne pojave; zatim, kako te pojave tumače spiritisti, i napokon, kako ih tumači ozbiljna kritika.

Spiritistične pojave

Spiritistični fenomeni jesu raznovrsni. Neki su samo mehanični: čuje se kucanje, bacanje kamenja, stolovi se vrte, mediji pišu automatično, predmeti sami prelaze s jednoga na drugo mjesto, događa se levitacija, t. j. osobe se dižu u zrak.

Neki su fiziološki: tijelo se medija produlji, a glava izvrne naopako, bilo kuca jako brzo. — Treći su intelektualno-psihološki. Ovi su najčešći i najvažniji. Imamo kriptoesteziju, nalaze se stvari sakrivene; telepatiju, osjećanje što misle ili rade udaljene osobe; teleskineziju, pokretanjem udaljenih stvari bez doticaja; materijalizaciju, pojavu duha tako da se on može i uslikati; govorenje nepoznatih jezika, proricanje budućih događaja, čitanje tajna i zatvorenih pisama, gledanje kroz tamne predmete, dobivanje poruka od pokojnika i t. d.[1]

Svi su ti fenomeni spiritističkih sjednica anormalni i vezani za posebnu moć osoba koje se zovu mediji.

Sve te pojave služe spiritistima da dokažu bitnu svoju nauku, naime da su oni u redovitom saobraćaju s pokojnicima i da to sve izvode pokojnici preko medija. Oni ne vele da su u dodiru s đavlima, pače oni to niječu, jer njihova nauka i ne priznaje vječnih muka.

---

[1] Opširniji prikaz fenomena v. kod dr. Al. Spesz: Okultismus und Wunder (Hildesheim, 1929).

Spiritistični nazor o svijetu

To lako i redovito općenje sa duhovima temelje oni na svomu spiritističnome nazoru o svijetu.

Evo kako ukratko izlaže njihov svjetovni nazor *A. Girad u* Revue Apologetique (1923): Na svijetu kojemu je Bog uzrok postoje duhovi i kruta materija. Ali duhovi su prije materijalnoga svemira. Oni su rašireni svuda i napučuju neizmjernost prostora, a čine između sebe golemu hijerarhiju. To nisu čisti duhovi, oni su umotani u substancu finu, fluidičnu, eterizovanu koja je dobila ime *astralno tijelo* ili *perispirit*. Pomoću toga astralnoga tijela duhovi se ujedinjuju s tjelesima, te ljudi nisu ništa drugo nego inkarnirani duhovi. Zašto se duhovi inkarniraju? Kako su stvoreni u nesavršenom stanju, oni hoće da se očiste od te ljage i da postignu savršenstvo. Zadaća, dakle, čovječanstva jest dvostruka. Ona sastoji u ispaštanju, a zatim u postepenom dizanju k savršenstvu (osobito vježbom bratske ljubavi). Na smrti duhovi ulaze u svoj svijet, ali ne definitivno. Oni se reinkarniraju doista, i njihov će novi život zadovoljiti za pogreške staroga, za pogreške kojih oni nisu svijesni, te će ih postepeno unapređivati na nagnutom planu beskonačnoga napretka. U toj dvostrukoj zadaći nas pomažu dezinkarnirani duhovi; pače gdjekoji, privilegovani i dovoljno očišćeni i koji su postigli beskonačnu sreću, imaju milosrdnu misiju da nam otkriju naš udes. Oni to rade na dva načina: ili se reinkarniraju (iako na to nisu dužni) iz samilosti da borave među nama, a takav je bio najveći od viših Duhova, onaj koji se je utjelovio u tijelu Isusa Krista; ili na spiritističkim sjednicama otkrivaju nam život »s one strane«, i za neko vrijeme »uvuku« se u naš žalosni svijet. To »uvlačenje« događa se zahvaleći tajnomu srodstvu što ga imadu astralna tjelesa nekih duhova sa astralnim tjelesima nekih ljudi, koji se baš zato zovu mediji. Kako se vidi, preegzistencija i življenje duša objavljenih profinjenim tijelom, inkarnacija i reinkarnacija (uzlazna metapsihoza), usko ispreplitanje nevidljivoga i vidljivoga svijeta, a sve pod okom neshvatljivoga Boga i koji bez sumnje nije osoban:

eto to su četiri temeljne dogme spiritističke nauke.[2] Tu nauku punu besmislica i potpunu negaciju kršćanstva spiritisti hoće da dokažu čudnovatim pojavama svojih sjednica. Pogledamo li na spiritizam, kako ga njegovi učitelji shvaćaju, naime, da su oni u redovitom saobraćaju s pokojnicima, vidjećemo da taj spiritizam ne postoji, jer mu zagovornici ne donose dokaza i jer ga oni temelje na velikim lažima i nesmislima.

Ozbiljna kritika

Evo što veli ozbiljna kritika o pojavi pokojnika na spiritističnim sastancima: *L. Roure* piše: »Spiritisti hoće da su u redovitom saobraćaju s mrtvima. Oni to vjeruju i nas pozivlju da im vjerujemo. Njihova je tvrdnja važna i nama je slobodno pitati valjan dokaz. Ali, prema priznanju svih koji su proučavali povijest spiritizma, od postanka, t. j. od nazad 75 godina, nikakav dokaz, ne velim odlučan, neoboriv, nego i samo vjerojatan, dostojan ozbiljna razmišljanja, nije nam pružen o tomu saobraćaju.«[3] Slično kaže i *Gearon:* Mi se nadamo dokazati, u ovoj čednoj knjizi, da spiritizam nije opravdavao svoje pretenzije, da on nije ozbiljno dokazao da su mrtvi ikada bili sa živima u saobraćaju, kako to tvrde spiritisti.

Što se tiče opstojanja kojega mu drago vanprirodnoga fenomena, mi stalno tvrdimo da, izuzevši hotimičnu vračariju, fenomeni u spiritizmu proizvod su naravnih uzroka, iako su ti uzroci anormalni.[4]

Sami spiritisti priznaju da su one pojave u stvari rijetke, da su to izuzeci. Spiritist *Gabriel Delanne* izjavljuje: Spiritistični fenomen je mnogo rjeđi negoli se drži u nekim krugovima[5]; a profesor *Richet,* isto spiritist: Fenomeni bez doticanja (action sans contact), možemo slobodno kazati, rijetki su.[6] I te rijetke slučajeve prikazuju nam se više kao

[2] A. Girard: Théosophie et Téosophisme I. Le spiritisme Revue Apologetique (1923), 133.

[3] L. Roure: Spiritisme, l. c., col. 1479.

[4] P. J. Geraon: Le Spiritisme, sa faillite, (1932), 7.

[5] L. Roure: Pour l' histoire du Spiritisme contemporain, u Etudes (1922) 194.

[6] L. Roure, ib.

pripovijedanja puka o noćnim plašilima negoli kao kritično osvijetljeni događaji. Sjednice na kojima se oni zbivaju najviše su u tami ili polutami, jer da protivnost škodi pojavi duha. Znanost tu ne može voditi kontrole, a ako joj je katkad i dopušteno, redom otkriva varke i naravne uzroke.

Ja sa svoje strane — veli Branly — izjavljujem vam da ne poznajem niti jedan iskaz te vrste koji pokazuje dovoljnu kontrolu[7]. A o Metapsihičnom institutu doktora *Geleya* (na kojem spiritisti čine pokuse s materijalizacijom duhova i slično) kaže: Ja vam o pokusima Metapsihičnoga instituta znam reći samo to, da se pokazuju bez ikakve znanstvene metode. Pazite dobro, ja ne niječem mogućnost fenomena. Bilo bi interesantno, kad bi oni bili realni. Od mene su vazda tražili samo vjeru! Ali ja pitam koji dokaz: koji su činili eksperimente nisu mi ga nigdje mogli donijeti kad je bila prava kontrola.« (Etudes, 192).

Pa i glasoviti *Camil Flammarion,* spiritist, veli: Duše mrtvih? Daleko smo od toga da je to dokazano. U bezbrojnim opažanjima koja sam gomilao sve tamo od nazad 40 godina sve mi dokazuje protivno. Nikakva zadovoljavajuća identifikacija nije se mogla ostvariti.[8]

Ni sami, dakle, spiritisti ne vjeruju mnogo u vanprirodnost svojih fenomena.

Varke

I temelji na kojima počiva zgrada spiritističnih fenomena jesu nesmisli i laži.

Prva velika laž spiritizma jest pojava »nižih« duhova. Kad medije uhvate u laži, tada spiritisti to tumače tvrdnjom da ima i »nižih« lažljivih duhova, koji su još privezani uz materiju i koji još nisu pročišćeni, nego im služi još mnogo reinkarnacijâ da dođu do blaženstva. To su tako zvani Foppgeister koje spominje *Bruno Grabinski* u svome djelu Moderne Totenbeschwörung (Hildesheim 1927, str. 77). Takovi duhovi postoje u pučkom pričanju (vukodlaci, mačići) ali ih teologija ne poznaje. Za nju postoje duše čistilišta, ali one su različne od tih nižih duho-

[7] L. Roure, ib., 191.

[8] L. Roure, ib., 192.

va, jer one su svete i ne mogu ni lagati ni zla činiti; i pojava nižih duhova prosta je fantazija spiritista.

Nesmisao je i laž također spiritistička nauka o životnom fluidu i velikoj moći medija.

Spiritisti hoće, kako smo već spomenuli, da i duhovi i ljudi imadu posebno tijelo, astralno tijelo, perispirit ili, kako ga u novije doba nazivlju, ektoplazmu. To tijelo nije ni naše sadašnje tijelo, ni duša, nego ima nešto i od materije i od duha. Obdareno je posebnim fluidom, životnim fluidom. Duhovi na sjednicama jedino se mogu javiti, ako njihovo astralno tijelo dođe preko životnoga fluida u doticaj sa astralnim tijelom medija.

Ni takovi duhovi ni mediji sa astralnnim tijelom i životnim fluidom ne opstoje. To je filozofija Crnaca. *Le Roure* veli: Trebao je budalasti i niski dogmatizam spiritista da nam kategorički ustvrdi opstojnost biti koja je ujedno duh i materija. Zbilja, spiritizam nigda nam nije znao kazati što je to duh.[9]

Nauka o životnom fluidu uzeta je iz mašte prostoga puka o vukodlačenju (rezanja žila mrtvima da se ne dignu).

Jedna duša bitno sjedinjena sa dva različna tijela ne može se u kršćanskoj i zdravoj filozofiji pojmiti, i, ako naše tijelo postoji, ono je neposredno ujedinjeno s dušom. Astralno tijelo ili ektoplazmu, kad imade i svojstva materije, trebalo bi kemijski analizirati. Na to odgovara *Dr. Geley*, spiritist: Moralno je nemoguće izvesti operaciju nad medijem kad on eksteriorira svoju supstanciju. Amputacija koja bi ga mogla teško raniti ili ubiti, to će nam vazda priječiti. Mi, dakle, ne znamo tačni sastav te supstancije.[10] Međutim, neki *P. Lebiedzinski* iz svoga je medija dobio komad ektoplazme od 10 mm. To je bila neka bijela tvar poput bjelanca u jajetu. Analizom se pokazalo da je to neka albuminoidna tvar, uz nešto masti i za celulama koje se nalaze u ljudskom tijelu. Te se celule tumače tako što je

[9] L. Roure: »Spiritisme« u Dictionaire apologétique (XXIII, 1483).

[10] V. L. Roure: Pour l' histoire du spiritisme contemporain, u Etudes, 1922, str. 189.

ta tvar bila progutana i umjetno opet izbačena iz organizma.[11] Na Sorboni je fiziološki laboratorij u 15 sjednica promatrao ektoplazmu kod medija 1922 i došao je do negativnih rezultata.[12]

Ludost je, dakle, ektoplazma polumaterijalna i poluduhovna i njezin životni fluid.

A nije ni čudo što spiritisti u to vjeruju kad im se na sjednicama ukazuje i Haeckelov Pithekantropos (prelaz iz majmuna u čovjeka)!

Na sjednicama spiritista *Franeka,* koje je on držao pred Psihičnim društvom u Varšavi, pokazuje se iza nekakve grabežljive ptice i neko »čudno biće, neka vrsta prelaska od majmuna k čovjeku: ima čovječju glavu, majmunovo lice, ali čelo razvijeno i uspravno; obrazi i tijelo pokriveni su dlakom. Mišice ruku vrlo su duge, a ruke jake i duge. Izgleda vazda uzbuđen, uzimlje ruke prisutnih i liže ih poput psa. I to biće, koje mi nazivljemo Pithekantropos, pokazalo se je više puta za naših sjednica.«[13]

Kad ne opstoji ektoplazma sa životnim fluidom, ruši se i posebna moć medija kojom bi mogli općiti s pokojnicima. Njihova transa (t. j. hipnotično stanje u kojem proizvode fenomene) ne prelazi snagu anormalne psihologije, a poruke pokojnika i njihova pojava prosta su varka.

Dobri duhovi

Uz Pithekantroposa, proizvod Haeckelove fantazije, dovode spiritisti na svoje sjednice i dobre duhove. Oni, vele, imadu veliku želju javiti se ljudima i prosvjetljivati ih u duhovnom životu.

Treći veliki nesmisao spiritizma!

Možemo li dopustiti pojavu dobrih duhova, t. j. duša čistilišta i svetih duša na spiritističnim sjednicama? Nikako ne! U tome su odlučni katolički teolozi. Lijepo to razlaže *Le Roure:* Bilo bi bezbožno uplesti Božju mudrost u

[11] Ib.

[12] A. Girard: Théosophie et Théosophisme. Le spiritisme, u Revue Apologetique (1923), str. 142.

[13] L. Roure, u Etudes (1922) 190.

sve ove pojave, koje često nemaju pravoga razloga ni ozbiljnosti. To ni razum ni dogma ne dopuštaju. To Roure uopće veli o pokojnicima. A malo kasnije o dobrim duhovima: S većim je pravom nedopustivo da dobri duhovi, potpuno ovisni o Bogu, potpuno uronjeni u Njegovo svijetlo, potpuno ustaljeni u moralnoj pravednosti, ujedno se miješaju s ljudima na smiješan i kukavan način, vlastit spiritističnim pojavama.[14]

Slično kaže i *Gearon:* Katolička Crkva uči da Bog s razloga samo Njemu poznatih može dopustiti da se duša pokojnikova vrati na zemlju. Ko će, dakle, ako nije izgubio zdravu pamet, ozbiljno držati da su duše njegovih pokojnika tu, da se skitaju po zemlji, spravne da odgovore na poziv kojega stranca, često puta manje više sumnjiva karaktera.[15] Isti na str. 123: Katolički osjećaj nam instinktivno kaže da je pomanjkanje časti prema Bogu, s naše strane, umišljati da on dopušta dušama pokojnika, koje su u nebu ili čistilištu, da dolaze na zahtjev medija — većinom sumljivog karaktera — i prisustvuju besmislenim prizorima sjednice. A što se tiče duša osuđenika, takova ponovna pojava je, za nas katolike, stvar odveć smiješna te ne treba na njoj ni časa zaustaviti misao.

Zaključak

Iz svega ovoga što je dosada rečeno, možemo zaključiti kako ozbiljna kritika tumači spiritističke pojave. Prema nauci katoličkih naučnika i teologa na sjednicama ne javljaju se pokojnici ni dobri ni zli; moć i najvećih medija ne prelazi prirodnih granica.

O moći medija, i to onih velikih, svjetskoga glasa, evo što veli *Roure:* No, svima onima koje su stavljali u red velikih medija, dokazala se je varka i laž. Njihovi njima najnaklonjeniji branitelji to priznaju.[16] Zatim on piše čitav jedan paragraf (7) kojemu je podnaslov: »Explication par les forces naturelles«, u kojemu on

[14] L. Roure: Spiritisme, l. c. col. 1490—1491.
[15] Geraon, Obr, c. str. 11.
[16] L. Roure, l. c., col. 1484.

tumači sva čudna djela medija hipotezama koje ne prelaze granica prirode (telepatijom i slično).[17]

U Études (1928, 321) kaže Roure da se neke pojave (telepatija i jasno gledanje) dadu rastumačiti sveopćim radioaktivitetom, dosljedno i radioaktivitetom ljudskoga tijela.

Mnogo je opširniji *Gearon.* Evo i njegova zaključka: Ko mu drago može, uz dovoljan dokaz, pripustiti realnost nekoga fenomena, ali ne žurimo se sa zaključkom, da taj fenomen dugujemo intervenciji duha. Spominjemo se vazda, kad nam se govori o kojemu misterioznom činu, proizvedenu tekom koje sjednice, da su druge činjenice tako isto čudnovate bile rastumačene sasvim prirodno.[18] Ako mediji tvrde da primaju vijesti s drugoga svijeta, treba da to i dokažu: to je njihov posao. Katolički pisci cijene da sve dosada nije danesen dokaz takove vrste (str. 95). I on sve »velike« i čudne pojave kod medija naširoko tumači pojavama anormalne psihologije (potsavjest, telepatija, halucinacija, hipnotizam, gledanje kroz tamna tjelesa).[19]

Kod medija i njihovih fenomena veliku ulogu igra i auri sacra fames, novac. *Hudini* je otkrio 70 medija varalica u Los Angelosu, 25 u Clevelandu, 14 u Bostonu, 12 u San Francisku, koji su u godini dana dobili 10 milijuna dolara.[20]

Možemo li koji od spiritističnih fenomena pripisati i vražjoj moći? Katolički se pisci u tome razilaze. Evo što se o tome veli kod *Gearona:* U nauci katoličkih pisaca koji su se ovih posljednjih godina bavili spiritizmom, opažaju se dvije struje: jedni, kao Lepicier (Le monde invisible, Paris 1931) pripisuju bez oklijevanja vragu fenomene medijiteta i telepatije; drugi, v. E. Ugarte de Ercilla (El espiritismo moderno, Barcelone, 1919), A. Gemelli, (Religione e scienza, Milano 1920), A. Zacchi (Lo spiritismo e la sovravivenza dell' anima, Roma, 1920) i T. Mainage (La religion spirite,

[17] Isti, l. c., col. 1487.
[18] Geraon, Op. c., str. 93.
[19] Isti, Op. c., str. 95.
[20] Dr. Al. Spesz: Okkultismus und Wunder (1929) str. 98.

Paris 1921), čine brojne restrikcije i dopuštaju samo kao moguće ili prosto vjerojatno, da se neki izvanredni čini, ako su se zbilja dogodili, mogu pripisati vražjoj intervenciji.[21]

Današnji katolički pisci obično drže da su spiritistični fenomeni prirodni, iako anormalni, da ih proizvodi varka i velika vještina spiritista. Ja lično — veli Gearon — u tolikoj raznolikosti mnijenja naginjem mišljenju, da dosada ništa ne dokazuje sa stalnošću poseban slučaj vražjeg posjednuća (str. 134).

A ipak, sav spiritizam moramo pripisati vragu, jer je to njegovo područje gdje on širi bezboštvo, nemoral, zdvojnost i svake bolesti, i jer spiritizam podržavaju dva đavolska uzroka: želja za sramotnim dobitkom i supersticija ljudi koji su izgubili pojam o Bogu i o budućemu životu.

---

[21] Geraon, Op. c., str. 189.

KULTURNI POGLEDI

Ćirilica i latinica. Napisao Dan .A. živaljević — Beograd 1935. — Gosp. Dan. A. Živaljević napisao je malu knjižicu od 40 strana i u njoj pobija senatora don Franu Ivanišević a, jer je napisao članak u »Narodnoj Odbrani«, da bi se u našoj državi poprimila latinica i ekavica radi jačega jedinstva i izjednačenja u našoj knjizi. I napokon da bi se uveo gregorijanski kalendar. Gospodin Živaljević sve najodlučnije odbija: Latinicu jer je ćirilica savršenije pismo od latinice; jer je ćirilica pismo narodno, i jer bi to značilo na jedan čas učiniti nepismenim veći dio našega naroda, a sva djela napisana na ćirilici baciti u zaborav. Glede pako ekavice da se tomu neće podložiti, koji imadu drugi izgovor, a kalendar gregorijanski, da je već od države primljen. Jedino ga drži pravoslavna crkva radi nekih pomičnih svetkovina.

Mi ćemo se u kratko osvrnuti na gornju knjižicu i njezine barem neke razloge:

Gospodin Živaljević veli, da je ćirilica savršenija od latinice, i nema razloga da napuštamo ono što je savršenije, a ostanemo pri onomu što je nesavršenije. Ćirilica je savršenija, jer je Vuk Karadžić stvorio za svaki glas posebno slovo n. p. И, Ц, Ћ, Ч, Љ, Њ, Д, Ш, Ж i t. d. Latinica je za naš jezik nesavršenija, jer nema za svaki glas posebno slovo. N. p. slovo ć, č, dj, lj, nj, š, ž. Ovo nisu savršena slova, jer neka trebaju da se stavi povrh njih ili zarez, ili roščić, ili trebaju dva slova za jedan sami glas. Za svoju tvrdnju donosi auktoritet Budmanija i Maretića. Budmani je rekao: da je ćirilica, uz neke izmjene Vukove, postala »najsavršenija među modernim azbukama«. A Maretić je rekao: »tko upravo zna, što se hoće u pismu, da bude što jednostavnije i što lakše, taj mora priznati, da u čitavoj Europi, a valjda na čitavom svijetu nema pisma, koje bi u tom obziru bilo bolje od azbuke, koju je Vrk složio i upotrebljavao, za to i nema nigdje jezika, kojemu bi čovjek azbuku brže i lakše mogao naučiti, nego li je Vukova«. Mi priznajemo da je Vuk usavršio ćirilicu, i da ona ima za svaki glas svoje slovo bez nadometaka van njega. Ali drugo je pitanje, da li su ta slova, i ako jedinstvena u sebi, ujedno i praktična za naše oko. Ono je slovo praktično za naše oko, koje je čitko, bistro i koje je očito našemu oku dok ga zgleda, i kad ga oko zgleda u isti mah duša ga čita i razumi. Nažalost to se nemože reći o ćirilici. Mnoga su njezina slova sa nezgrapnim crtama, pa se naš vid pred njima nalazi u dosta jakoj mučnoći i onda, kada joj je čovjek inače vješt. Gospodin Živaljević je rekao, da je latinica pokvarena rogovima, i pregačama! Dočim ljudsko oko baš te pregače nalazi, u obilnoj mjeri, u ćirilici. Pogledajmo samo na gornja slova, pa ćemo vidjeti, da je ćirilsko i, c, ć, č, lj, nj, d, š, ž, samo pregača do pregače, i one, kao neki koci, udaraju u naše oči, dok ih sve zamijeti. Naprotiv

mi tih pregača nevidimo kod latinice. Kod nje su sva slova jednostavna, jasna, bistra, i dok ih naše oko zgleda, odmah i naš duh shvaća glas koga pretstavljaju. Usporedimo gornja slova ćirilice sa latinskim ć, č, š, ž, pa će nam biti jasno da je ćirilica sastavljena od pregača, a ne latinica. Istina latinska gornja slova imadu povrh sebe jedan znak — ili zarezak, ili roščić; no to nipošto ne kvari estetiku slova, koliko kvare one pregače n. p. u ćirilskom slovu c, č, d, lj, nj, š, ž, i t. d. I Živaljević i s njime drugi ističu nesavršenost latinice jer imadu njena neka slova roščiće, a neće da znadu da i neka slova ćirilice imadu roščiće. Uzmimo n. p. Ćirilsko c, ć, č — ц, ћ, ч. Zar ove pregače, kako bi rekao gosp. Živaljević, nisu nesamo roščići, nego obilati rogovi. Samo su ti rogovi ujedinjeni sa slovom, ili bolje, samo slovo iščinjaju, dočim u latinici su van njega. I odmah, jer su oni roščići van slova, nevaljaju i rogovi su, a ovi rogovi, koji i samo slovo u biti isčinjavaju, nisu rogovi i lijepi su i savršeni su kao slovo, i najbolji su u svemu svijetu nad svim azbukama!!

Mi ne znamo kakove su azbuke drugoga svijeta, ali znamo kakova je azbuka latinice, i kakova je ćirilice, pa nam je zamjerno, kada nam se kaže, da je ćirilica pismo jednostavnije i ljepše i da u čitavom svijetu nema pisma koje bi od nje bilo bolje, i da nema nigdje jezika kojemu bi čovjek azbuku brže i lakše naučio, nego je Vukova. Neznam zašto je ćirilica lašnja naučiti, nego je latinica. Latinica je sa bistrim i okruglim slovima. Njihova slika mnogo lašnje ostaje u našoj mašti, nego pregače ćirilske. Ja se i opet pozivljem na slova c, ć, č, š, ž. Neka svaki sravni ova slova sa latinskim, pa će vidjeti da mi imamo pravo.

Čast neka je i Budmaniu i Maretiću, ali mi bi upitali oba ova naša učenjaka: šta oni lašnje čitaju, ili latinicu ili ćirilicu. Ja mislim latinicu uza sve roščiće na č, š, ž. A onda ako je njima lašnje čitati latinicu, zašto bi bila lašnja drugomu ćirilica? I zašto bi ona bila savršenija od svih azbuka, pa i od same latinice?

Možda za to, jer ona ima za svaki glas svoje posebno slovo, a č, š i ž ima nad sobom roščić, pa su to u neku ruku kao dva slova. Ali dvije crte okomite, koje spaja treća kosa od lijeva na desno. Slovo š kaže. Već smo rekli, da je ona sastavljena od mnogih pregača. I baš te pregače jesu sastavni dio onoga slova. Tako su mnoga slova u ćirilici sastavljena od tri ili četiri znaka. N. p. ćirilsko i ima tri znaka: dvije crte okomite, koje spaja treća kosa od lijeva na desno. Slovo š sastavljeno je od tri okomite crte koje su povezane gornjom i donjom uspravnom crticom, i tako je ovo slovo sastavljeno od pet djelova. Slovo ž sastavljeno je od dva c, jednim ispravnim a jednim naopako, i oba ih spaja jedna okomita crta po srijedi. Slovo d sastavljeno je od četiri znaka, pače možemo reći od šest, ako i ona donja dva repića napose računamo. Ćirilsko u ima tri sastavna dijela: dvije kose crte, na kojima stoji mala crtica, a dolje je povučen rep. I ako ćemo i one crtice po vrhu računati, bilo bi pet dijelova, koji sačinjavaju jedno samo slovo.

Radi svega toga može li se reći da je ćirilica jednostavna kad je od tolikih znakova sastavljena? Dočim kod latinice nema tih krpljenja sa raznim znakovima. Jedino što se na š, ž stavlja roščić. Kad bi moglo biti bez toga, bilo bi bolje. Ali svakako je oni roščić manje, mnogo

manje zlo, nego kombinacija tolikih crta i povrh i podnu i po srijedi! Istina imamo još lj, nj, dj. Ali ovoj se manjkavosti može doskočiti sa samim slovom l i pod njim zareskom, s njim spojenim, kako je to Daničić predlagao. Jednako i slovo nj može se zamijeniti sa samim n, i pod njim zareskom. Slovo dj već se općenito promijenilo u đ. Ali sve kada ovo i nebi bilo, ipak moram reći, da nipošto ćirilsko lj nije ljepše za čitanje od latinskoga lj, koje je sastavljeno od dva slova; jer i ako su ovdje dva slova za jedan znak, to su ipak bistrija od tobožnjega jednoga znaka u ćirilskomu lj, nj, dj. Pače ni ta tri ćirilska slova nisu jedan znak, nego su od više znakova sastavljena!!

Ništa ne dokaziva gospodin Živaljević sa gospodinom Hitlerom. Gotica je mnogo nezgodnije pismo od latinice. Stoga su Nijemci većinom stali da pišu latinicom. Hitler je politički šoven, pa misli da će nijemstvo unaprijediti goticom. A nezna da se narodi unapređuju moralnim načelima! Pismo je samo sredstvo i ljudi posižu samo za onim pismom, koje je najzgodnije da bude sredstvo.

Ni to ništa ne dokazuje za tezu Živaljevića, što Grci stoje pri svojoj azbuci. Grčka slova su ipak bistra. Niti je njima takova potreba da prebjegavaju latinskim slovima, jer nisu sastavljena od pregača, nego su oblovita i lijepa. Kaže nam gosp. Živaljević, da su se ćirilicom služili u prošlosti i Srbi i Hrvati, pa da ju je treba i stoga uzdržati, jer je to naše pismo. Ja priznajem da mi takovo pismo imamo u časti držati, ali da se njim imamo služiti samo zato, jer je ono bilo naše pismo, to nemože nikako slijediti. Kada bi bilo tako, onda se čovječanstvo nebi nikada maknulo napred, jer bi uvijek imalo slijediti svoju starinu. Bog je dao ljudima pamet da njome rade, zamišljaju, izmišljaju, da tako dolaze do izumijeća i izabiru za život što je bolje, ljepše, praktičnije i korisnije. U tomu se sastoji napredak čovječanstva. Da je Njemačka ostala pri oružju starih Germana, ne bi se u posljednjem svjetskom ratu mogla ni časa boriti sa velikim državama svijeta. Ali ona je poštovala stare njemačke i sulice i štitove ali, samo poštovala! A posegla je za oružjem najmodernijim, i tako je mogla odnijeti tolike pobjede na bojnim poljanama. Nije dakle nikakav dokaz prošlost da ćirilicu slijedimo, ako ona nije praktično-zgodno slovo. I tko hoće da drukčije tvrdi, pokazuje da boluje na plemenskom šovinizmu, kao što i Hitler boluje na nacionalnom. Nu to ne znači napredak, nego zatvaranje u kožurak, tijesni kožurak svoga plemena, što ni plemenu nije probitačno, jer ga odjeljiva od drugoga svijeta, i čini čudakom, a možda i smetnjom ljudima.

Gospodin Živaljević i stoga stoji za ćirilicu, jer on misli, da Srbi imadu zahvaliti ćirilici, što im je ona pomogla, da se u ropstvu održe, oslobode i da pruže oslobodilačku ruku i ostaloj braći na slovenskom jugu. Nami nije jasno, što je to, i koliko je to pomogla ćirilica Srbima, da se održe i oslobode iz ropstva. I Hrvati su bili u ropstvu, pod turčinom, a imali su latinicu, pa su se davno oslobodili od Turčina i zadržali živu svoju hrvatsku svijest. Kroz toliko vremena podnosili su nepravde i Beča i Pešte. Samoga Khuena, koji je tražio poništenje Hrvata, morali su trpiti 30 godina, pa ipak nisu se dali slomiti. Njihovu otporu nisu smetala ni najmanje latinska slova, koja Hrvati upotrebljava-

ju. Za vrijeme posljednjega svjetskoga rata dok je na Balkanu pukla prva puška Hrvati su stali svojim simpatijama na strani Srba, i mnogi su prebjegli na Srpsku stranu. Ovim simpatijama nije smetala latinica! Francuzi, Talijani imadu latinicu, pa im nesmeta da budu dobri patriote. Ali reći će Živaljević: pa to je njihovo latinsko pismo. Dobro. A da li Englezi upotrebljavaju latinicu? Pa to ne smeta da su Englezi ljubitelji svoje domovine. Neovisi dakle domoljublje o latinici ili ćirilici, nego ono ovisi o svijesti narodnoj. Svak po prirodi ljubi svoju rođenu grudu, i jednako će je ljubiti služio se on slovima kojima mu drago. Drukčije govoriti znači bolovati uskim kožurkom plemenskog ili narodnog šovenstva. A to nipošto nije napredak, nego zapreka njegova.

Gospodin Živaljević obara se indirektno na Rim, jer da je i on bio protivan ćirilici. Neznam otkuda takove obavijesti Živaljeviću i Šurminu koga on citira. Što je to smetala ćirilica Rimu? Što mu ona i danas smeta? Valjda oni to zaključuju iz pitanja glagolice! No to je sasvim drugo pitanje. Glagolica je upotrebljavana u službi Božjoj, a ova je podvržena Rimu, i, kao u takovu, Rim može da se upliće bilo pro ili contra. No ćirilicu nisu katolici upotrebljavali u službi Božjoj, nego u svomu društvenomu saobraćaju. Što je stalo Rimu kako se tko s kim dopisuje? Takova nešto tvrditi znači više afekt i strast, nego objektivnost.

Gospodin Živaljević opravdava julijanski kalendar u pravoslavnoj crkvi radi svetkovanja Uskrsa i drugih pomičnih svetkovina. No to se neda opravdati. Ako je i država poprimila gregorijanski kalendar, ako julijanski kalendar nije dobar, ni savršen, nema razloga da jedno znamenito tijelo, kao što je crkva, ostaje pri julijanskom kalendaru ukočena. Živaljević kaže, da ona nije konservativna. A što je ovo nego konservativnost ili ukočenost?! Kolike su opet nezgode sa takovim kalendarom? U našoj državi moraju se svetkovati dostruke svetkovine, osobito božićne i uskrsne, koje traju više dana. Tako se moraju za toliko dana obustavljati škole, uredi i t. d.

Neznam zašto za to pitanje treba sabor pravoslavnih crkava! To pitanje nije dogmatsko, nego samo disciplinarno, pa ga svaka autokefalna crkva može riješiti sama za se. Zašto bi se ona inače zvala autokefalnom? Pa kada bi se i sastao taj sabor, to bi bio sastanak samo autokefalnih crkava. I pošto one neimadu zajedničke glave, i pošto su opet one autokefalne, ne bi mogla jedna drugoj da nametne promjenu kalendara. I ne bi bilo isključeno, da mnogi pretstavnik crkve srpske, ruske, bugarske i t. d. nebi se zatvorio u svoj uski kožurak narodne crkve i rekao, da ne pristaje na promjenu kalendara, jer je on dosada služio srpstvu, bugarstvu i t. d. i bio sredstvo za njihovo oslobođenje!!

Razlozi dakle Gospodina Živaljevića nemadu kakove vrijednosti.

Fra Ante Cikojević

• • •

Miješanje patrona u upravu crkve. — Le patron de l'église et l'administration de la paroisse. — Dobrotvorima crkve koji omogućuju i olakoćuju dušobrižnu službu i bogoslužje, podižući crkve i proviđajući sredstva za uzdržavanje bilo crkve bilo svećenika, crkvena

vlast u prošlosti običavala je davati stanovite duhovne pogodnosti. Glavna od ovih pogodnosti bilo je t. zv. pravo patronata.

Pravo patronata sastojalo je u tome, da su pojedini vjernici ili skup vjernika koji su sazidali crkvu ili kapelu, ili pribavili sredstva za njihovo dostojno i trajno uzdržanje, mogli biskupu predložiti kandidata ili izabrati jednoga od trojice kandidata koje biskup njima predloži za duhovnu službu koja je s tom crkvom ili kapelom spojena. Patron je suviše imao prednost pred drugim vjernicima svjetovnjacima u procesijama i sličnim funkcijama, počasno mjesto u crkvi, svoj grb u patronatskoj crkvi, ako je njegova obitelj imala grb i to bilo u skladu s mjesnim običajem; dodijeljena mu je bila i neka potpora, ako je, bez svoje krivnje, pao u siromaštvo, a crkva imala suvišaka.

Ova lijepa ustanova pomalo se izrodila. Mnogi patroni, koji su većinom bili svjetski mogućnici, tražili su i druga prava: odnosno mislili su, da kao patroni mogu upravljati s crkvom, da župnik ili drugo duhovno lice ne može ništa bez njih ili proti njihovoj volji. Pri predlaganju ili biranju kandidata za ispražnjene službe stavljali su zahtjeve koji su često bili prava simonija, sami su upravljali i raspolagali s crkvenim ili nadarbinskim dobrima, naređivali župnicima što će propovijedati, što će raditi, i t. d. Iz toga su u pojedinim mjestima, nastajale takove sablazni, da su crkvene vlasti imale tešku muku da ih odaleče; ali nijesu uvijek uspjele. Žalosne posljedice zloporabe patronatskog prava najbolje su se pokazale iza rata u Českoj, gdje su toliki svećenici, uprav s ovih patronatskih crkava, otpali od Crkve i stvorili t. zv. narodnu crkvu.

Stoga nije čudo, da je Crkva, u posljednja vremena, nastojala ograničiti ustanovljivanje patronatskih crkava, dok, pri kodifikaciji crkvenih zakona, nije kan. 1450 ustanovljivanje patronata sasvim zabranila; a biskupima stavila u dužnost, da i današnjim patronima, mjesto prava patronata, ponude druga duhovna dobra — primjerene blagodarnosti patrona — makar i zauvijek. Gdje pak biskupi ne uspiju da patroni prime duhovne povlastice, mjesto prikazivanja ili biranja kandidata za crkovne službe, određuje stalna pravila po kojima se ima ravnati pravo patronata, a koja su gotovo ista kao i prije Kodeksa (kan. 1451).

Prema ovim propisima, patron je dužan: 1. da opomene biskupa, ako opazi da su se dobra crkve ili nadarbine počela rasipati, ali se nikako ne smije miješati u upravu istih dobara? 2. da iznova sagradi crkvu koja se porušila ili učini popravke koje biskup smatra potrebitima, ako, prema kan. 1168, teret popravljanja i zidanje crkve ne spada na drugoga; 3. da nadoknadi prihode, ako mu pravo patronata pripada po naslovu dotacije, kad prihodi crkve ili nadarbine tako pomanjkaju, da se služba Božja ne može više pristojno u crkvi obavljati ili nadarbina podijeliti. Ako patron toga ne učini, ne može kroz to vrijeme vršiti pravo patronata. Ako pak ne učini ni u roku koji mu odredi biskup pod kaznu gubitka prava patronata, onda gubi i samo pravo patronata (kan. 1469).

Patron gubi patronat i onda, kad pokuša da svoje pravo simonijački prenese na drugoga, t. j. pokuša da ga proda; ako otpadne od vjere, postane krivovjerac ili odmetnik od Crkve; ako dobra ili prava crkve ili nadarbine nepravedno otme ili drži; ako upravitelja crkve ili drugoga

klerika koji je dodijeljen službi crkve ili nadarbenika sam ili po drugomu ubije ili osakati (kan. 1470 § 1 br. 6). Zbog svih ovih zločina pravo patronata gubi samo patron, a zbog zločina ubojstva ili osakaćenja gube ga i njegovi baštinici. Da se smatra, da je patron radi ovih zločina izgubio pravo patronata, potrebita je i dovoljna sententia declaratoria, t. j. izjava kojom se konstatira zločin i kazna (kan. 1470 § 2 i 3).

Ali osim toga, patron koji bi se usudio da prisvoji bilo koja crkvena dobra ili bi priječio da plodove i dohotke dobara ne prime oni na koje spadaju, upada još u izopćenje iz Crkve, koje je pridržano Sv. Stolici. Kan. 2346 izričito kaže: »Ako bi se ko usudio crkvena dobra bilo koje vrsti, bilo pokretna bilo nepokretna, bilo tjelesna bilo netjelesna, sam ili preko drugoga obratiti u svoju porabu i oteti, ili priječiti da njihove (crkvenih dobara) plodove ili dohotke ne prime oni na koje spadaju po pravu, podliježe izopćenju sve dotle, dok ista dobra potpuno ne vrati, spomenutu zapreku odaleči, pa onda dobije odriješenje od Apostolske Stolice; ako je pak patron iste crkve ili dobara, suviše je istog časa lišen prava patronata.«

Ako bi se patron usudio, da crkvena dobra otuđi, t. j. dade ih ili proda drugomu, osim ništetnosti čina i obveze da povrati dobra nezakonito stečena i popravi štetu koju je možda nanio, 1. ako se radi o stvari čija vrijednost ne nadilazi 1000 lira, ima ga zakoniti crkveni starešina kazniti primjernim kaznama; 2. ako vrijednost stvari nadilazi 1000 lira, onda se ima lišiti prava patronta (kan. 2347).

Ako bi se pak patron usudio počiniti simonjiu pri predlaganju ili pri izboru kandidata za ispražnjenu crkvu ili nadarbinu, simonijački predlog ili izbor ne samo da ništa ne valja i onaj koji je izabran ili predložen ne može primiti odnosne službe ili nadarbine i t. d.: nego i patron upada u izopćenje koje je pridržano Apostolskoj Stolici, te je istog časa zauvijek lišen prava patronata (kan. 2392).

Što se posebno tiče duhovne strane ili miješanja patrona u upravu crkve ili župe, to se takovo miješanje ne može ni zamisliti. Crkvene su naime osobe u vršenju crkvenih službа tako isključivo ovisne od svojih crkvenih poglavara da je svako posizanje ili prisvajanje crkvene jurisdikcije ili njezino spriječavanje ne samo najstrože zabranjeno, nego i udareno izopćenjem iz Crkve koje je na poseban način pridržano Apostolskoj Stolici (kan. 2334).

Odredbe crkvenog zakonika jasne su. A budući da se i kod nas ne rijetko događaju zloporabe na štetu crkve i sablazan vjernika, dobro bi bilo da nadležni duhovnici upozore one kojih se tiče na posljedice njihovih nezakonitosti.

Dr. O. Zravko Gospić

* * *

Biskup Strossmayer i bosanski Franjevci. — Les relations entre notre grand évêque Strossmayer et les PP. Franciscains de Bosnie. — U životu velikih ljudi događa se, da, uz velika djela, počinjaju ne rijetko i velike pogrješke. Ova činjenica dokaz je ne samo ljudske ograničenosti i nesavršenosti, nego i njihove veličine. Jer, kad ne bi bilo takovih pogrješaka, čovjek bi pomislio da velika djela nijesu plod njihove sposobnosti i redovite pomoći Božje, nego da ih je izvodila izvanredna Božja Providnost, služeći se samo ljudima kao običnim oruđem, kao što vidimo kod nekih Svetaca, na pr. sv. Ivanice Arške.

Takovih velikih pogrješaka nalazimo i kod našega velikog prosvjetlitelja i narodnog dobrotvora biskupa Strossmayera. Njegovo netaktično držanje, prigodom vatikanskog sabora, ne će se u dogledno vrijeme zaboraviti; pa će ga protivnici katoličke istine potezati na svoju stranu gotovo s jednakim pravom kao i katolici.

Prošle godine izdao je Seminar za opću historiju novoga vijeka filozofskog fakulteta u Beogradu doktorsku disertaciju Dra Fra Berislava Gavranovića: Uspostava redovite katoličke hijerarhije u Bosni i Hercegovini 1881 godine (Prilog političkoj historiji Austro-ugarske monarhije na Balkanu). Disertacija je ogromna te obuhvata 394 stranice u velikoj osmini, sa 51 dokumentom i 8 faksimila. Izrađena je uglavnom na dokumentima državnog arhiva u Beču, koji su do propasti monarhije bili nepristupačni, a koji nam pokazuju spletke austrijskih državnika na štetu bosanskih Franjevaca. Iz svih se dokumenata vidi, kakvu je ulogu igrao biskup Strossmayer pri zavođenju redovite crkvene hierarhije u Bosni, ulogu za koju bi mi svi volili da je nije bilo.

Strossmayer je nosio naslov biskupa bosanskoga, a biskup bosanski nije bio. Njegova je bila želja i nastojanje da to zaista i bude. Stoga je god. 1853 rado primio bosanske franjevačke klerike na uzgoj u svoje sjemenište i s nekim Ocima Franjevcima podržavao posve intimne veze. Ovi su kasnije bili za njegovu stvar pa su ga i pomagali, da bi postao i nadbiskup ili čak i primas (Gavranović, Uspostava, str. 54 sl. 82. 209, 212).

Ali, kad su bosanski Franjevci upoznali prave ciljeve Strossmayerove, onda je odnošaj između njih, osim O. Nedića i O. Baltića i još nekolicine, ohladnio. Njihovo nezadovoljstvo dostiglo je vrhunac kad je biskup Strossmayer jasno pokazao, za čim ide, naime kad je zatražio od Pape Pija IX biskupsku jurisdikciju nad Bosnom. Papa Pijo IX odbio je njegov zahtjev (tr. 55). OO. Franjevce još je više bunio način kojim je Strossmayer to mislio provesti. Strossmayer je držao da je dušobrižništvo nespojivo s franjevačkim životom. Stoga je nastojao, da bi se župe u Bosni oduzele Franjevcima. Da uvjeri vrhovnu crkvenu upravu, da Franjevci ne odgovaraju položaju koji drže u Bosni, u isto vrijeme dok je s njima podržavao najtješnje veze, podnio je protiv njih tužbu u Rim. Bilo je i drugih tužba, ali njegova je bila najteža. Uprav radi ovih tužba, Sv. Kongregacija poslala je ponovno god. 1878 u Bosnu Apostolskog Vizitatora u osobi Msgra Kazimira Forlani, pomoćnog biskupa u Makarskoj (str. 329).

Biskup Strossmayer mislio je također, da su vlast provincijala i biskupa nad redovnikom župnikom nespojive. To je on izrazio u drugoj svojoj pretstavci upućenoj u Rim početkom svibnja 1879 kao i u pismu Račkomu 4. svibnja 1880 (str. 77, 296). Stoga predlaže, da Sv. Stolica stavi na izbor bosanskim franjevačkim župnicima, hoće li ostati na župi ili će se povući u samostane; ako se vrate u samostane, neka budu po-

dložni redovničkom starešini; akoli ostanu na župi, neka ih Sv. Stolica dispensira od redovničkih zavjeta i neka budu podložni isključivo biskupu (str. 82, 296).

To je značilo pozivati bosanske franjevce na sekularizaciju i tražiti je za njih od Sv. Stolice. Slijedeće godine u mjesecu travnju (6, 9, 16 i 20 travnja 1881) izašao je u »Prilogu« zadarskog »Narodnog lista« otvoreni napadaj na unutarnji uređaj franjevačke provincije, na način crkvene administracije u Bosni uopće i izravno na apostolskog vikara Franjevca O. Paškala Vuičića i na provincijala Krilića. Lijek svim tim zlima, misli napadač, jest, ako se Franjevci sekulariziraju; pače naglasuje, da većina Franjevaca želi da se sekulariziraju (str. 225).

Očito je, da je ovaj otvoreni napadaj ujedno i drugi otvoreni poziv bosanskim Franjevcima da se sekulariziraju. Napadaj i poziv potječu od nepoznatog bosanskog Franjevca. Ali, uz koga je pristajao taj Franjevac, jasno je ne samo iz istovjetnosti ideja, nego osobito iz napadaja na apostolskog vikara O. Vuičića. O njemu govori napadač: »Iz mržnje na Strossmayera protjerao nam je klerike iz Đakova u Ostrogon; te po njegovoj zapoviedi i sad je provincijal Krilić privoljio da se naši klerici razmjeste dva a dva po magjarskih samostanih« (str. 224). Treba imati na pameti, da Strossmayer nije nikako mogao pregorjeti, što su god. 1876 bosanski franjevački klerici maknuti iz Đakova i poslani u Ostrogon, jer su mu time bili porušeni planovi. On nije znao, da je to učinila Sv. Stolica, na zahtjev bečke vlade, koja je tražila da klerici uče bogoslovlje u Mađarskoj, inače da će se obustaviti isplaćivanje legata cara Josipa II od 5000 forinti. (tr. 67 328). Mislio je, da je tome kriv apostoslki vikar O. Vuičić. Stoga u spomenutoj pretstavci na Sv. Stolicu, gdje traži sekularizaciju za franjevačke župnike u Bosni, naglasuje, da je neophodno potrebito, da sarajevski biskup Vuičić »koji nije za ništo« bude što prije lišen svoje funkcije apostolskog vikara (str. 212, 296).

Austrija je, radi svoje antislavenske politike, tražila, da se u Bosni zavede posebna crkvena hierarhija. Njezino jozefinsko i antislavensko raspoloženje poticalo ju je, da iz dušobrižničke službe odaleči Franjevce u Bosni, kao što je to pokušavala i u Dalmaciji. Da lakše uspije, tražila je, da ni nadbiskup u Sarajevu ne bude Franjevac, kao što joj je uspjelo da u Dalmaciji Franjevci, koji su upravljali sa gotovo 100 župa i blizu polovicom katoličkog pučanstva, ne dobiju nikada ni jedne biskupske stolice. Biskup Strossmayer je onemogućivao Franjevce s druge strane. Ali, pošto su njegovi pothvati dobro dolazili Austriji, austrijske vlasti, iako su mu radi njegova slavofilstva bile protivne, u ovome su ga pomagale. Ali Strossmayeru se dogodilo ono što se događa svakomu u sličnim prilikama. Dok je rušio Franjevce i mislio time preporučiti sebe i svoje ljude, time je onemogućio i sebe i svoje ljude; pa se je izvela uspostava posebne crkvene hierarhije, za koju se zalagao, ali nadbiskupom nije postao ni on ni njegovi kandidati, nego onaj koji je njemu bio nepoćudan, a koga je nosila od njega moćnija Austrija, zagrebački sveučilišni profesor Dr. Josip Štadler.

Dr P. H.

* * *

Je li objava historijska činjenica? — La révélation biblique est elle un fait historique?

Proučavajući pentateučno pitanje čitali smo razne pisce, koji su se ex professo njime bavili. Između tih pisaca naiđoh i na Hermana Gunkel-a [1]), koji najodrčšitije tvrdi, da je prva knjiga Moše-ova, koja iznosi objavu kao historijsku činjenicu, naprosto skup priča (eine Sammlung von Sagen). Na ovu tvrdnju Gunkelovu, koju nije nikakvim pravo osnovanim razlozima potkrijepio, odgovaramo iznoseći slijedeće dokaze. Objava je historijska izvanjska činjenica, koju je vidio, proživio ne samo pojedini čovjek Moše, David, Isaija, Jeremija i t. d., nego čitav izabrani hebrejski narod. Ona je kao takova vanjska, vidljiva činjenica u historijskom razvoju hebrejskog izabranog naroda, da možemo bez ikakve bojazni reći, da ona tvori povijest ovog naroda. Glavari hebrejskog naroda, knezovi i prvaci Izraelovi organi su biblijske objave. Božanska objava dolazi u spoj s israelskim narodom, njim ravna, njegovim razvojem upravlja, daje mu naročitu misiju u historiji svih naroda, glavnu i naročitu zadaću religijsko-moralne kulture i civilizacije. Ona je njegov mozak, pokret i duh [2]). Izraelski je narod nosilac božanske objave. Njegove historijske knjige na čelu s knjigom Postanka neprevarljivi su svjedok istinitosti našeg dokazivanja. Izraelski je narod — narod objave. Objava je na njega upravno tako djelovala, da ga je poučavala i formirala tijekom vjekova. Ana je bitno odlučivala razvojem njegove historije i njegova života, njegova rasta i njegova padanja, njegova napretka i njegova nazatka, njegova blagoslova i njegova prokletstva. Objava je tako srasla s izraelskim narodom, kao što je kult prirode s moralnim zakonom u Egiptu, kult prirode s fantastičnim idolima u Babiloniji, kult pročišćene i poduhovljene prirode u Perziji i kult pobožanstvenjenih ljudskih strasti kod Grka i Rimljana.

Dovoljno je navesti paralele otkrivenih staro-orientalnih tekstova prema SZ., koje su Dhorme [3]) i H. Gressmann [4]) između ostalih objelodanili, da se o tome potpuno historijski uvjerimo.

Vagnemo li ove dokaze na tezulju zdravog i nepristranog suđenja s jedne strane, a s druge postavimo li nedokazanu tvrdnju Gunkelovu, opazit ćemo, da će tezulja pritegnuti na stranu iznešenih dokaza.

Dr. fr. Juraj Božitković

* * *

Ko je zaslužniji slovenac: Cankar ili Baraga? — (Qui a plus mérité de la Slovénie: Cankar ou Baraga?). — Čitajući bilješku pod ovim naslovom u »Književniku« br. 9, god. 1935, uvjerio sam se još jedanput više, kako naši ljudi imaju veoma krive pojmove o prilika-

---

[1]) Die Urgeschichte und die Patriarchen (das erste Buch Mosis). Göttingen 1921., str. 1—51.

[2]) Hanneberg — Goscheler, Histoire de la Révélation biblique. Paris 1856. T. I., str. 2—3.

[3]) Choix de textes religieux Assyro-Babyloniens. Paris 1907.

[4]) Altorientalische Texte zum A. Test. Berlin-Leipzig 1926.

ma u kojima žive naši iseljenici u Americi, i zato krivo prosuđuju djelovanje našega tamošnjeg svijeta.

Tu se naime prigovara, da, kada je došlo do pitanja komu da se podigne spomenik u Clevelandu: književniku Ivanu Cankaru ili misionaru biskupu Fridrihu Baragi, »fanatički raspoloženi klerikalci« zabacili su Cankara i prodrli sa svojim predlogom, da se spomenik podigne Baragi.

Svakom koji je bio u Americi i pozna tamošnje prilike, sasma je naravno da je data prednost Baragi. Spomenik se naime diže u Americi jednom Slovencu. Što je zapravo Amerika ne samo za Slovenca nego i za svaku drugu narodnost? Amerikanci kažu **meltnig pot**, lonac u kom se tale razni elementi, da iz te smjese iziđe nešto novo, u našem slučaju nova američka nacija. Amerika je, možemo reći, grob svih nacija koje tamo useljuju. Koliko dakle vrijede pred američkom javnošću pojedine nacije koje tamo useljuju? Toliko koliko doprinesu toj novoj naciji koja se sada izgrađuje, dotično veličini Amerike. Za američke Poljake n. pr. više vrijedi pred tamošnjom javnošću Kosciusko i grof Pulasky koji su se borili za slobodu Saveznih Država, nego svi poljski velikani u svojoj domovini. Franjevac Juniper Serra, koji je koncem 18 vij. osnivao misije po Kaliforniji, tako je velik pred američkom javnošću, da je pred par godina Kongres u Washingtonu glasovao da mu se podigne spomenik baš tu u parlamentu.

Slično je i s drugim državnicima i misionarima jer se njihovim imenima krste novi gradovi, imenuju ulice u gradovima, dižu spomenici i t. d. I sretna je svaka nacija u Americi, koja se može pozvati na jednog takvog čovjeka svoje krvi. Koliko su ti ljudi zaslužniji za Ameriku tim je veći prestiž dotične nacije u Americi. Nacije, rekoh, izumiru u Americi, i kroz stanovito vrijeme, kad izumre stara generacija iseljenika, a ostanu samo njihova u Americi rođena i uzgojena djeca, neće ostati nego samo uspomena na naciju iz koje su potekli njihovi oci. Sada puštamo svakomu da sam prosudi, komu je u ovim prilikama trebalo podignuti spomenik u Americi u Clevelandu: Cankaru za kog Amerika nikada nije čula niti će čuti, ili Baragi koji je u Americi i za Ameriku žrtvovao cijeli svoj život!

Dr. fr. Gabro Cvitanović

* * *

»Glasnik« službeni organ srpske patrijaršije povjerio je parisku papinsku nuncijaturu talijanskom ambasadoru u Parizu Ceruttiu i imenovao je »glavnim savetnikom i poverenikom diktatora Musolinija« jednog Isusovca. — (»Glasnik« — Le Messager — de la Patriarchie serbe a nomé pour le nonce apostolique à Paris M. Cerutti, ambassadeur de l' Italie à Paris et un Jésuite pour le premier conseiler de Mussolini). — Među nama i pravoslavnima ima mnogo pitanja koja zaslužuju da im posvetimo svu pažnju i sve naše proučavanje jer su veoma važna i spadaju na samu bit Crkve. Mi bi morali biti sasvim svjesni o važnosti ovih pitanja, tako te ne bi smjeli sebi dopustiti ni vremena ni mjesta da se zlobno napadamo i podmećemo ono čemu nijesmo nikako krivi. Uz to u našem međusobnom radu i upoznavanju moramo se služiti izvorima koji sadrže onu nauku, ili koji opisuju zbilja ono stanje koje je kod nas ili

kod njih, te da nikako nije ni znanstveno ni pošteno tražiti što je o nama rekao kakav zlobni ili nezналački neprijatelj, uzeti to kao gotovu istinu i onda nas tući s nečega čemu nijesmo ni najmanje krivi.

To se je dogodilo opet u »Glasniku«, službenom organu srpske pravoslavne patrijaršije (br. 32, str. 32), kome je vlasnik sveti arhijerejski sinod, gdje »Glasnik« Crkvi Katoličkoj podvaljuje i gdje je napada upravo na nevjerojatan način. Njemu je »Katolička Crkva u službi Musolinija«. Dokaz vadi iz ženevskih novina »Le Travail« od 2. novembra, gdje kaže da Papa nije učinio ni jedan gest da osudi fašistički osvajalački napad na Abesiniju. To je jedna krupna i zlobna neistina kada je svemu svijetu poznato, da je Papa baš povodom ovoga rata osudio svaki osvajalački, nepravedni napadaj, što i sami »Glasnik« u svojoj nedosljednosti priznaje na istoj stranici. Tu je »Glasniku« izvor poznati »Le Travail«, kada piše o Papi i Crkvi katoličkoj!

Ali još je jedna. U Glasniku se kaže i ovo: » jedna vest »Junajted Pres« javlja nam, da se papa rešio da interveniše u korist italijanskog mandata u Abisiniji. Ova papina namera potvrđuje glasove, koji su kružili o tome, da je on, **preko g. Ceruttia, apostolskog nuncija** (mi podvlačimo) molio g. Lavala, da se ovaj zauzme da Engleska pristane da se Italiji poveri mandat nad Abisinijom.

Monsinjor Ceruti, (mi podvlačimo) je već u više mahova posetio g. Lavala i sa njim razgovarao o ovome. Sve ovo ni malo ne može da iznenadi one, koji znaju (onako kako i »Glasnik« »znade« ovo o čemu piše) da je jedan Isusovac glavni savetnik i poverenik diktatora Musolinija.« Mi ovo ne ćemo pobijati. Tà ovo je tako nisko i zlobno da »Glasnik« kao glasilo patrijaršije ne bi smio ni sanjati o ovakim metodama i o podvaljivanju ovakih neistina. Mi ćemo samo upitati »Glasnik« šta bi nam on rekao kad bi mu mi n. pr. rekli, u vezi sa njegovom gornjom tvrdnjom, da u Parizu ne postoji apostolski nuncij Cerutti, već da se ambasador kraljevine Italije u Parizu zove Cerutti? Šta bi odgovorio »Glasnik« kad bi mi rekli da je samo ova nečuvena metoda dovoljna da ocijeni »Glasnikovu« objektivnost i ljubav prema istini? Šta bi rekao »Glasnik« kad bi mu mi kazali da se apostolski nuncij u Parizu zove kardinal Maglione? Šta bi onda rekao »Glasnik« kad bi mu mi dosljedno rekli da on nema prava da ambasadora Kralja Emanuela prekrsti u papinskog nuncija? Pa šta bi rekao »Glasnik« kad bi mu mi sasvim dosljedno rekli da se g. Cerutti, pošto je poslanik kraljevine Italije, a ne papinski nuncij, nije zauzimao ni mogao zauzimati u svojstvu apostolskog nuncija zato da Laval nagovara Englesku da Italiji dade mandat nad Abisinijom, već da je to zlobna i prostačka neistina? Šta bi rekao »Glasnik« kad bi mu mi rekli da ekcelencija talijanski poslanik Cerutti nije kao »monsinjor Cerutti u više mahova posjetio g. Lavala i s njime razgovarao« u svojstvu apostolskog nuncija, već da je tu zlobnu neistinu »Glasnik« povadio iz svojih mizernih izvora? Zna li »Glasnik« da ovo mora i preveć iznenaditi sve one koji znaju da je on službeno glasilo srpske patrijaršije? Molimo na kraju »Glasnik« da nam kaže koji je to Isusovac »glavni savetnik i poverenik diktatora Musolinija«, jer mi to ne znamo, a »Glasnik« kako vidimo, raspolaže »prvoklasnim i najvjerodostoj-

nijim« izvorima, pa će nam to bez poteškoće javiti, a mi ćemo mu biti zahvalni!

Nije sgorega da se znade kakvim se metodama služi »Glasnik« kad se radi o napadaju na Katoličku Crkvu. To nam osvjetljuje i novost o »apostolskom nunciju monsinjoru Ceruttiu«, zapravo ambasadoru kraljevine Italije u Parizu. Dr. B. V.

* * *

Odakle marksistički prigovori proti vjeri i Crkvi. — (Les objections marxistes contre la religion et l' Eglise sont basées sur les principes capitalistes). — Paradoksalno, ali ipak istinito! Materijalistički svjetovni nazor, kog je u 18 i 19 vijeku prihvatio smithijanski ekonomski liberalizam, kao svoje prvo dijete rodio je moderni kapitalizam. I jedan i drugi, gomilajući bogatstvo s jedne strane, ostavili su s druge strane veliki dio svijeta bez prava i sredstava za život. Ekonomski liberalizam mogao je nastati jedino po materijalističkom naziranju na svijet, kojim je vas čovječji rad odvratio od Boga i vratio na zemlju. Dakako da je vjeru i Crkvu smatrao najvišom neprijateljicom, jer ona kaže da čovjeku nije sve ovdje, već da je konačni život kod Boga.

Ovog istog materijalističkog, kapitalističkog nazora, premda je on prvi i glavni uzrok da radništvo trpi sve što trpi, prihvaćaju se marksistički vođe kada treba napadati vjeru i Crkvu. Evo što o tome kaže naš poznati sociolog Dr. B. Perović. Marksistički prigovori nastaju »iz materijalističkoga svjetovnog nazora (tako se zove nazor koji ispovijedaju kapitalisti i marksisto-komunisti t. j. po kojem ništa ne postoji nego želudac i džep). Ovaj se materijalistički svjetovni nazor pojavio u isto vrijeme, kada i moderno kapitalističko gospodarstvo. Prvi nosioci i širitelji tog nazora bili su buržuji, kapitalisti. Pohlepa za novcem, za dobitkom bila je tolika, da su zaboravili na Boga, Krista, Njegovu Crkvu i nauku. Ona je prva koja je podigla proti Crkvi gornje prigovore, samo u nešto drugom obliku. **To je razlog, da, izuzevši progone prvih kršćana, nikad nije Crkva bila okrutnije proganjana nego u vijeku, kad je kapitalistička buržoazija vodila glavnu riječ u društvu, u XIX vijeku.** Treba se samo sjetiti progonstva Crkve u Francuskoj i Njemačkoj.

Pa tko je učinio radnike sredstvom za sticanje bogatstva »čovječjim materijalom«, »radnom snagom« i tu »radnu snagu« uspoređivao sa mašinskim konjskim snagama, ako ne buržoazija, zadojena materijalističkim svjetovnim nazorom? Za liberalnu buržoaziju radništvo je stado, stoka, krdo, koje ima biti žrtvovano pohlepama kapitalista. Crkvu su mrzili i proganjali, jer je propovijedala: da je radnik čovjek, da postoji zakon pravde i ljubavi, da izrabljivanje radnika nije nego krađa i grijeh vapijući u nebo, da onaj, koji radi, ima pravo na pošten, čestit i siguran život, dostojan slobodnog čovjeka. — Ovaj dakle materijalistički svjetovni nazor nastao je najprije među buržujima, kapitalistima. On je onaj, koji je učinio od radništva bijednu, bespravnu klasu, on je materijalno uništio radništvo.

Kako je pak došlo do toga da je dio radništva prihvatio ovo zlokobno materijalističko naziranje? ... Ta sami se marksisto-komunisti još

uvijek tuže, da radništvo neće još nikako da prekine veze s Crkvom. Ta zar su radnici tolike budale, da ne bi sami uvidjeli koji im je neprijatelj, nego da im to tek treba posebnim bezbožnim propagandama, spisima i huckanjem pokazati? Odakle su tada uneseni ti prigovori među radništvo?

Ti su prigovori uneseni umjetnim načinom od »velikih ideologa i vođa« socijalista koji svi od reda proizlaze iz buržujskih krugova, gdje vlada, kako smo već vidjeli, liberalni, protukršćanski, materijalistički svjetovni nazor. Babeuf, Saint Simon, Enfantin, Fourier, Cabet, Barbes, L. Blanc, Considerant, Blanqui, sve su redom iz plemićkog ili buržujskog koljena, koji propovijedaju radništvu novu nauku, novi moral. Ali ovi barem nijesu imali velikog i trajnog uspjeha u masama. Zapravo tek vođe t. zv. »znanstvenog socijalizma« prodiru među radničke mase, kao: Karl Marks, Lassale, Engels, Jaures, Vandervelde, Blum... svi od reda buržuji, koji, pod isprikom obrane materijalnih interesa radništva, brutalno nameću radništvu svoje buržujske, individualističke, materijalističke i protukršćanske ideje i odnosni moral, tačnije nemoral. **Ta zapravo gospodarski materijalizam** (ili historijski materijalizam — to je nazor koji tvrdi da postoji samo materija — tvar, dok sve više umne, moralne, vjerske ideje nijesu nego samo pojave materije) **Židova Karla Marksa nije drugo, nego definiranje i naturivanje radničkim masama onoga društvenog stanja i nazora o svijetu, propovijedanje one duševne praznine i robovanja tjelesnoj strani života, koje je tad vladalo u buržujskim krugovima. Svi ovi buržujsko-marksistički ideolozi i vođe nijesu bili sposobni, radi svoje duševne praznine, da provedu jednu bitnu, temeljnu promjenu bezbožne protudruštvene materijalističke nauke buržoazije, oni nijesu donijeli ništa novog nego su prihvatili i proširili nečovječnu nauku buržoazije, i nastavljaju borbu oko zlatnog teleta.**

Eto tu treba pokazati na najtragičniju, na najkobniju sudbinu jednog dijela modernog radništva, koje se dalo uhvatiti u stupicu upravo od onih krvničkih načela, čija primjena je njih survala u najveću gospodarsku i društvenu bijedu. Pa iza kako su i sami prihvatili buržujsko-materijalistički svjetovni nazor, ta ista načela osiromašit će ga duhovno, otevši mu jedinu životnu utjehu i potporu t. j. vjeru u Isusa Krista, koji je i sam bio radnik, a jednog će dana biti osvetnik svih nepravda.

Naravno, netom je jedan dio radništva prihvatio buržujsko-materijalistički svjetovni nazor, on je tim prihvatio i napadaje na Crkvu. Od tog se vremena Crkva nalazi na unakrsnoj vatri s obje strane. Kapitalisti prigovaraju Crkvi, da se ulaguje radničkim masama time, što dozvoljava radničke strukovne (oni kažu borbene) organizacije, štrajkove, da plovi socijalističkim vodama i slično; dok joj socijalisti prigovaraju, da šuruje s kapitilistima jer neće da dade svoj blagoslov revoluciji i diktaturi proletarijata. U stvari, Crkva je majka svih, zato ona jednima i drugima dozivlje u pamet zakone pravde, uzajamne suradnje i ljubavi. Crkva mora osuđivati nepravde i zločinstva kapitalizma, zato je kapitalitsi mrze i napadaju, ali isto tako ona ne može pristati na mržnju, koja je glavni pokretač marksizma. Crkva propovijedajući duhovne i vječne ideale predstavlja glas savjesti, koji nije ugodan ni kapitalisti-

ma ni marksistima, zato i jedni i drugi napadaju Crkvu ne birajući sredstva«. (»Kapitalizam« izdanje Mosk, Zagreb, 1934, str. 26—28).

Marksistički socijalizam stao je na isto stanovište na koje i kapitalizam, na materijalističko poimanje svijeta. Nije stoga čudo da i marksistički socijalizam u stvari je kapitalizam: židovski upravljači slavenske Rusije najbogatiji su ljudi u Rusiji, koji radnike gone kandžijom na rad, a za nagradu daju im bijedne plaće ili bezvrijedne bonove.

V.

* * *

Sudbina djece kod židovskih tirana u Rusiji. — (Le sort des enfants sous la tyrannie juive en Russie). — Uslijed toga što su djeca često istrgnuta iz ruku roditelja, kao i stoga što su ženidbene rastave na dnevnom redu i što je veoma porastao broj nezakonite vanbračne djece, sudbina je djece u Rusiji postala žalosnom. Zato smo zadnjih godina često čitali kako najviši postotak djece umire od gladi, skita se od nemila do nedraga, po danu i noći i žestokoj zimi, počinjajući pri tom najgore zločine. I to je jedan od plodova materijalističkog židovskog marksizma.

U zadnje vrijeme sovjetska štampa uviđa da se je otišlo predaleko. »Izvestija« (23 srpnja 1935) ovako pišu o životu djece u skloništima: »Položaj djece u državnim skloništima nije se poboljšao. Djeca često bježe iz ovih skloništa. U god. 1932—1933 više od 9000 djece pobjeglo je iz skloništa komesarijata javne nastave... U nekim skloništima služe se terorističkim metodama. U skloništima na području Urala, u Serpukovu, u području Sverdlovsk djecu često upravo na mrtvo izubijaju. Kadikada, pod izlikom da šalju djecu njihovim roditeljima, promjenu ih u drugo sklonište; roditelji ih traže uzalud; nestalo ih je...«

Druga djeca moraju po tvornicama i poljima obavljati poslove koji nikako nijesu za njih. »Komsomolskajska Pravda« od 15 srpnja 1935 osjetila je potrebu da prosvjeduje proti ovakom postupku židovskih samodržaca u Rusiji. Ona piše: »Odbor je utvrdio da se u velikom broju kolkhoza djeci nameće fizični rad koji nadilazi njihovu snagu. Primorani su da rade u polju 6—8 sati dnevno i više, da straže preko noći čuvajući poljske plodove i poljoprivredne strojeve...« (v. »Dossier de l' action populaire«, 10 janv. 1936. p. 114).

I u ovom pitanju sasvim dosljedno židovski marksistički kolektivizam stavlja se na isto stanovište sa ekonomskim liberalizmom ili kapitalizmom. Ekonomski liberalizam, kada je poitovjetovao čovjeka sa strojem, gledao je da čovjeka iskoristi što više može, kao što bi iskoristio i stroj. U tom iskorišćavanju morao je doći i na djecu, jer i ona mogu okrćati strojeve. Gonio ih je da rade i po noći. To, eto, radi iste svrhe, provodi i marksistički kolektivizam, koji i nije drugo nego kapitalizam pod drugim imenom, a njegova su žrtva i malena djeca. A kršćanski socijalni pokret, komu su stavili temelje Leon XIII (»Rerum Novarum«) i Pio XI (Quadragesimo Anno«) između ostalih zahtjeva za obnovu socijalnog života, traže i zaštitu djece proti nemilosrdnom kapitalizmu i marksističkom socijalizmu.

KNJIŽEVNI PREGLED

Gavranović Dr Fra Berislav, Uspostava redovite katoličke hijerarhije u Bosni i Hercegovini 1881 godine (Prilog političkoj historiji Austro-Ugarske monarhije na Balkanu). Izdanje Seminara za opću historiju novoga vijeka filozofskog fakulteta univerziteta u Beogradu, Beograd 1935. Str. 394, dokumenata 51, faksimila 8. Cijena D 100.

Već sam naslov jasno kaže, o čemu radi ova znamenita knjiga. Pripomenuti nam je, da je to teza za postignuće doktorata na beogradskom sveučilištu. Ali to je daleko više nego doktorska teza. Zamašaj knjige, dokumentiranost činjenica, ozbiljno prikazivanje zapletenih diplomatskih igara, solidno i nepristrano povlačenje zaključaka dokazuju, da knjiga za mnogo nadilazi jednu običnu doktorsku tezu; pokazuju ne samo da je pisac svestrano upućen u predmet, nego i da je njegova knjiga jedno od najvažnijih historičnih djela posljednjih godina u našim krajevima.

Dr. Gavranović, da mu radnja bude što svestranija, baca najprije kratki pogled na Katoličku Crkvu u Bosni i Hercegovini do austrijske okupacije 1878, na prilike među bosanskim franjevcima toga vremena, koji su za stotine godina bili jedini dušobrižnici i predstavnici crkvene hierarhije u ovim potlačenim pokrajinama. Navodi, zašto je Austrija okupirala Bosnu i Hercegovinu i koji su bili osnovi njezine vlasti u tim krajevima; kako je sve moguće ulagala, da bi odalečila franjevce i zamijenila ih s drugim klerom; kako je i đakovački biskup Strossmayer nastojao da dobije vlast nad Bosnom, odnosno da odaleči iz duhovne pastve franjevce, tražeći za njih od Sv. Stolice sekularizaciju; kako se tomu opirala Sv. Stolica i kako se jedino njoj ima zahvaliti, da spletke Austrije s jedne strane, a Strossmayerove s druge strane nijesu za franjevce bile potpuno porazne; kako su započeli i konačno kraju privedeni pregovori za uspostavu redovite hierarhije s Drom Josipom Stadlerom, kandidatom Austrije, nepoćudnim Strossmayeru, na čelu. Opisuje također odalečivanje apostolskog vikara iz Bosne franjevca O. Paškala Vuičića, koga su i Austrija i Strossmayer nastojali svakako iz Bosne odalečiti, kao i držanje bosanskih franjevaca bilo prema nastojanju za preuređajem crkvene uprave u Bosni, bilo prema samoj uspostavi redovite crkvene hierarhije, uslijed koje su oni došli u pozadinu.

Mnoge od navedenih činjenica za javnost su pravo otkriće. Čitava je naime knjiga obrađena uglavnom na temelju isprava iz tajnog državnog arhiva u Beču; zatim na temelju ostavštine vrijednog biskupa Vuičića, koja se nalazi u arhivu franjevačkog samostana u Imotskom, gdje je pobožni biskup ugledao svijet i gdje je svršio svoj sveti život; na temelju akata kućnog arhiva obitelji Brlić u Sl. Brodu, arhiva franjevačke provincije u Sarajevu, franjevačkih samostana u Kr. Sutjeskoj, Kreševu i Fojnici i neizdanih zapamćenja Dra Fra Danijela Bana, eksprovincijala

u Kreševu. Pisac se je poslužio i mnogim tiskanim izvorima kao i odnosnom literaturom, koja je vrlo obilna.

Nemoguće nam je upuštati se u pojedinosti. Ali moramo zapaziti, da će se odsada neke činjenice i osobe promatrati u drugom svijetlu nego se je dosada činilo, jer je njihova uloga drukčija nego se držalo. Dobro bi bilo, da je pisac stavio na svršetak registar osoba i stvari o kojima je govor, da se tako lakše nađe i bude pregledniji čitav materijal koji se na njih odnosi.

Dr. P. Nikolić

*

Gjiković-Markovina V. O. M. Conv., Siksto V, 8⁰ str. 112. Pančevo 1935. Nabavlja se kod Uprave »Svetišta sv. Ante« Zagreb, Sv. Duh 29 uz cij. 15 Din.

U najkritičnije doba za Sv. Crkvu Providnost je dala mnogo velikih Papa, među kojima se ističu tri — Pijo V kao svetac, Grgur XIII kao učenjak, a Siksto V kao upravnik. Nas Hrvate najviše zanima posljednji, Siksto V. O njemu naš narod gotovo kroz 200 godina čita ono što piše Kačić fra Andrija u svojoj »Pismarici«: »Papa Sisto Peti, od Buke Kotorske iz Kruševaca, Slovinac Dalmatin, kako svidoče njegova pisma, koja se u Vatikanu u Rimu nahode, ko ne viruje, neka podje štiti«. Prema Kačiću on je Papa »Slovinskoga naroda«.

O tome velikome Papi pruža nam lijepu knjigu O. Vid Gjković-Markovina. Otpadnik od katoličke Crkve Grgur Leti izdao je g. 1669 u Lausanni »Život Siksta V, rimskog Pape.« Leti je pisao kako može da piše otpadnik. Prikazivao je Siksta V kao čuvara svinja u mladosti, kao klerika vrlo lukava, kao ohola i nesnosna redovnika, kao licemjerna kardinala sa štakama dok ne bi izabran za Papu. Leti tvrdi, da je Siksta V otrovao kralj španjolski Filip II. Naš auktor drži se triju kritičnih pisaca: K. Tempestija, Leopolda pl. Rankea i Aleksandra pl. Hübnera. U poglavlju o Sikstovim precima brani protiv kanonika F. Pistolesija mišljenje ostalih povjesničara, da su Sikstovi preci iz naših krajeva. Zatim riše mnogostruki rad fra Feliksa Peretti-ja u redu franjevaca konventualaca, pa kao biskupa i kardinala. Papa Grgur XIII nije volio kardinala Feliksa iz Montalta, pa je ovaj morao živjeti povučen i daleko od javnih posla. Poslije smrti Grgura XIII bude jednoglasno izabran za Papu Feliks Peretti koji uze ime Siksto V. Žalosno je onda bilo stanje u Crkvenoj državi. U njoj je bilo do 27.000 hajduka koji su sa svom slobodom harali, krali i ubijali. Još prije svoga krunisanja Siksto V izdade stroge naredbe protiv nošenja oružja. Ljudi su mislili, da se mogu rugati sa papinskim naredbama kao i dosad. Dvojica su slobodno nosili oružje posred Rima. Redari ih hvataju, predaju sudu. Za njih neki interveniraju kod Siksta. Ali je Siksto imao tvrdu odluku stvoriti sigurnost u Papinoj državi. Odgovara, da se pravda vrši. Dva brata bješe obješena. Rim je drhćao i mučao pred takim početkom vladanja novoga Pape. Ali svak je uviđao, da to mora da bude. Uz stroge naredbe protiv hajduka Siksto V s neobičnom dosjetljivošću meće nesigurnost među dosad izvrsno organizirane lopove: obećaje nagradu i slobodu samim hajducima koji odadu svoje ortake. Kroz kratko vrijeme Papina

država nije više imala hajduka. Stigla ih je pravda ili su pobjegli u druge bližnje države. Ali i tamo ih je Siksto progonio, jer on je prvi koji je dao osnov onome što se danas u diplomaciji zove ekstradicija.

Siksto V ostavio je iza sebe novi Rim. Orijaški su radovi koje je on proizveo u samih pet godina svoga vladanja. Što je veliki Michelangelo držao neizvedivim, to je Siksto odmah u početku svoga pontifikata izveo: glasoviti obelisk, težak 992 tisuće funti, još i danas strši put nebesa na trgu sv. Petra. Vodovod »Aqua felice«, ogromna kupola sv. Petra koja ništa nije nego stari rimski Panteon ali koji kao da lebdi u zraku, nove rimske ulice i četvrti, nadogradnja vatikanske palače, Kvirinala i Laterana, nova glasovita vatikanska biblioteka, vatikanska štamparija, naša crkva sv. Jeronima, universitet Sapientia, kolegij sv. Bonaventure i mnogo drugih velikih građevina — sve to pokazuje zamirnu poduzetnost i silnu energiju Pape, čiji su preci iz naših krajeva, Pape slavenske krvi.

Siksto V reformira upravu Crkvene države i Crkve u najmodernijem smislu. Dosad je sam Papa sa kardinalima rješavao mnogobrojne poslove crkvene i državne uprave. Siksto V uvađa 15 raznih kongregacija, svaku sa svojim djelokrugom i stručnim osobljem, sedam za državne poslove crkvene države, a osam za crkvene poslove Crkve. Ova uredba i danas vlada u Crkvi, a temelj je diobi na ministarstva vrhovne uprave u modernim državama.

Papa »slovinskog naroda« kao da u politici nije imao velikih uspjeha. Njegov veliki duh nije imao na koga da se osloni. On je tražio jednoga Konstantina, Karla velikoga. Dao bi mu slavu, moć i veličinu. Ali ga nije mogao naći. Po njegovu srcu bio je od katoličkih vladara samo poljski kralj Stjepan Bathori, ali taj je na žalost Papinu brzo umro. Ovaj veliki Papa poslije samih pet godina vladanja umrije 27 kolovoza 1590. Bio je velik u svakom pogledu, kao Papa i kao vladar, kao zakonodavac i reformator, kao mecena i kao diplomat. On je jedan od najvećih ljudi koji su se pojavili na ovome svijetu.

O. Vid Gjković-Markovina sve ovo i mnogo drugih lijepih stvari piše u svojoj knjizi našemu narodu prostim, svakome razumljivim stilom, da mogu najširi narodni slojevi upoznati život i rad ovoga našega velikana. U početku knjige naveo je i izvore koje je auktor sam pregledavao u Vatikanskoj biblioteci, u Arhivu franjevaca konventualaca u Rimu i u Arhivu sv. Jeronima u Rimu. Naveo je i glavna tiskana djela. Tako knjiga može da posluži kao vođ i onima koji bi želili dublje zaći u život i rad Siksta V.

Rogošić fra Roko

*

Na pragu života. Don Frano Ivanišević još od svoje mladosti bio je neumorni radnik na dušobrižničkom i književnom polju. Njegovo pero ima osobitu lakoću i bistrinu, a jezik mu je čist i narodan, jer je iz naroda na selu nikao. Stoga su se njegovi sastavci rado čitali radi stilističkih i jezičnih svojstava, i radi misli, koje je obrađivao.

U ovoj knjizi »Na pragu života«, koju je don Frano Ivanišević posljednjih dana izdao nalaze se sve gornje odlike. Sam predmet, o komu on piše, dao je snagu, rekao bih i njegovu stilu i njegovim mislima. Tu

on ima na pameti mladoga svećenika, koji stupa u duhovnu pastvu na selo. Konstatira bolesnu kojavu prelijeva ljudi sa sela u grad, jer današnje vrijeme ubilo je u čovjeku volju za teškim težačkim radom, pa svak hoće da lako i lagodno u gradu žive. To je bolest, koja upropašćiva narode i države. Mladi svećenik ćuti težinu, jer on mora da ostavi svoje društvo, radost i zabave — mora da ostavi život gradski, iako tim životom nije živio — mora poći u zabit, pustinju, da svederno žive sa prostim, neukim težakom. To ubija njegov mladenački polet, idealizam — to ga poništava duševno. Ali u tu duševnu turobnost dolazi Don Frano sa svojom knjigom i dovikuje mladom svećeniku: Macte virtute, mladi svećeniče! Nemoj se bojati sela, koje te je dalo. Istina, nije u njemu visokih palača, širokih i dugih ulica, nije u njemu fine i uglađene gospode, ali tu ćeš naći prostih duša, koje žele riječi Božje i nauka nebeskoga. Tu stupaš u to priprosto selo ne kao kakov obični čovjek, nego kao zastupnik Isusa Kralja, da siješ njegovu riječ, da dovodiš mir, sreću, kraljevstvo Božje u duše. Sva poglavlja ove zlatne knjižice, a ima ih 20, vode k ovomu cilju.

Ova knjižica dobro će doći svakomu, a osobito mladom svećeniku koji stupa u javni život, jer će u njoj naći jakih pobuda za oživljenje idealizma svoga svećeničkoga poziva i krasne upute: za oltar, ispovjednicu, bolesnike, učenje, molitvu i sve što je nužno, da jedan mladi svećenik bude dostojan apoštol Krstov. — Preporučamo ovo lijepo djelo.

*

Mladenović Dr Voj., Problem duševnog života. Str. 126. Geca Kon, Beograd, 1932. — U knjižici, koju je posvetio svom učitelju Fr. Lippsu, Mladenović hoće da govori o duševnom životu kako je zamišljan od prvih početaka do Kanta. Iako je zamisao dobra, Mladenović nije nikako odgovorio na pitanje. A nije ni mogao. On pretpostavlja ono što u povijesti nikako nije bilo. Duševni život nije se uvijek i postepeno razvijao, kako to pretpostavlja Mladenović (26, 57, 59, 71, 75 i t. d.), već je kod tolikih naroda nazadovao, kako nam to kaže najnovija etnologija, i to najviše kod primitivnih naroda, na koje se Mladenović pozivlje. — Kad govori o stupnju bajke (61) govori usprkos savremenoj etnologiji, koja kod primitivnih plemena nalazi posvuda isti psihološki rad i zaključivanje, po kom radimo i mi (isp. W. Schmidt, Ursprung der Gottesidee, S. 231 sl., 431 sl., 443, 474; A. Lang, The Making of Religion, (1900) x.). — Mladenović bi morao znati da je postanak kršćanstva jasan svim objektivnim ljudima, koji ne dolaze sa predrasudama, i koji nijesu zasjenuti subjektivističkim i racionalističkim nadmudrivanjem, kao što je on, i to u velikoj mjeri (57 sl.). Tu je pokazao da mu je veoma malo stalo do povijesti, a puno i preveć do zabačenih i natražnih predrasuda. — To je on pokazao i tamo gdje govori o nekakvoj dvostrukoj istini i o pretjeranom voluntarizmu, koje da je Duns Skot učio (75). — S ovih i sličnih izmišljenih, neznanstvenih, krivih tvrdnja knjižica nije za nikakvu pedagošku svrhu, ni teoretsku ni praktičnu, jer će zavesti učenike i druge koji bi je čitali. A pedagogija nije za to!

*

Str.

kom diktatora Musolinija« jednog Isusovca. — Odakle marksistički prigovori proti vjeri i Crkvi. — Sudbina djece kod židovskih tirana u Rusiji. . . . . 71—84

KNJIŽEVNI PREGLED: . . . . . 85—88

U fond Nove Revije darovali su:

Franjevački samostan, Zagreb (Dr Fra P. Grabić) Din. 340.- Franjev. sjemenište, Sinj d. 140.- Franjev. samostan, Sinj, din. 40.- Rosandić Fra Vice, din. 140.- Franjevački samostan, Split-Dobri din. 20.- Uprava Nove Revije lijepo zahvaljuje i preporučuje se dobroti ostalih.

Knjižnica „Nove Revije"

Knj. 1. Crnica Dr. O. A., Kulturno značenje 1000-godišnjice hrvatskoga kraljevstva. Cijena Din. 3.—

Knj. 2. Eterović Dr. O. K., Slavni borac za hrvatsku misao Fra Filip Grobovac. Njegov život, rad i stradanje. Cijena Din. 20.—

Knj. 3. Petrov Dr. O. S., Moderni konvertiti. Cijena Din. 6,50

Knj. 4. Rogošić Dr. O. R., Sadanje stanje Srpske Crkve. Cijena Din. 10.—

Knj. 5. Guberina Dr. O. A., Katolicizam u kršćanskoj starini. Cijena Din. 4.—

Knj. 6. Orelovsky M., Zadaća hrv. Orlovstva. Cijena Din. 4.—

Knj. 7. Jelenić, Dr. O. J., Problem dolaska Franjevaca u Bosnu i osnutka bosanske vikarije. Cijena Din 6.—

Knj. 8. Brkaš Dr., Svećenik i žena. Cijena Din. 4.—

Knj. 9. Stipančić J., Dalmacija i Herceg-Bosna. — Dobiva se kod pisca: Sarajevo, Terezija ul. 62. I.

Knj. 10. Kržanić Dr. O. K., Učitelj kat. socijalne politike. Cijena Din. 4.—

Knj. 11. Butmi-Tomić, Krvave osnove ili Protokoli Sionskih Mudraca. Cijena Din. 10.—

Knj. 12. Šimrak Dr. J. Crkvena Unija. Dobiva se kod pisca: Zagreb Kaptol 27. Cijena Din 10.—

Knj. 13. Eterović Dr. O. K., Franjevačka Provincija Presv. Otkupitelja. Cijena Din. 10.—

Jubilej sv. Franje — Jubilarni Br. 1926. Din. 30.—

Pijo XI. i papinstvo — Jubilarni Br. N. R. 1929. Din. 60.—

Godišnjaci Nove Revije I—XI (1922—1932) svaki po Din. 60.— Svi skupa Din 500.—

Dobivaju se kod UPRAVE »NOVE REVIJE«, MAKARSKA.

Kod uprave »Nove Revije« može se dobiti: Bog, čovjek, religija od Dra Bože Vuco. Str. 227, Din. 20.—

Odgovorni urednik i predstavnik izdavača: O. *Špiro Živković* — Šibenik ul. Fra Andrije Kačića 97 — Izdaje: Konsorcij „Nove Revije", Makarska (O. A. Cikojević), Tiskara „Kačić" — Šibenik (O. B. Buljević)